
Van: Henri Swinkels
Verzonden: vrijdag 14 oktober 2016 11:57
Aan: SIS
Onderwerp: Toegezegde informatie Buitenschoolse Cultuureducatie
Bijlagen: 61235 Rapport onderzoek Kunstbalie.pdf; CultuurpeilingV3.pdf

Geachte Statenleden,

Vandaag heb ik tijdens de intervisiebijeenkomst Buitenschoolse Muziekeducatie bij Fontys Hogescholen een veldverkenning in ontvangst genomen over de buitenschoolse cultuureducatie in Brabant. Het onderzoek De verkenning spitst zich toe op twee thema's:

1. Hoe staat het met het gemeentelijk beleid
2. Hoe is op dit moment de arbeidssituatie van personen die werkzaam zijn in deze sector?

In combinatie met dit onderzoek treft u ook de Cultuurpeiling 2016 aan. Deze peiling dateert van maart van dit jaar en geeft de waardering van de Brabanders weer voor het totaal aan culturele voorzieningen. De informatie uit de peiling en de uitkomsten van de verkenning geven een beeld van de stand van zaken van ons culturele veld in Brabant en de waardering daarvoor.

Op de link <http://www.kunstbalie.nl/onderzoek-buitenschoolse-cultuureducatie> kunt u kennisnemen van de belangrijkste uitkomsten en de meest opvallende zaken.

Met het toesturen van deze informatie doe ik mijn toezegging aan u gestand u te informeren over de stand van zaken van de buitenschoolse cultuureducatie (nr. 4047367).

Met vriendelijke groet

Henri Swinkels
Gedeputeerde Leefbaarheid en Cultuur

Buitenschoolse kunst- en cultuur- educatie in Brabant

Een verkenning van het veld

kennis in uitvoering

Buitenschoolse kunst- en cultuureducatie in Brabant

Een verkenning van het veld

mevrouw B. van Dalen MSc
mevrouw ir. J. Lijten
mevrouw drs. C. de Graauw

Colofon

Het PON heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Auteurs

Britte van Dalen, Jolanda Luijten en Claudia de Graauw

PON Publicatienummer

16-19 / 61235

ISBN

978-90-5049-553-0

Datum

oktober 2016

© 2016 het PON, kennis in uitvoering.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het PON. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van het PON. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan het PON geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie:

www.hetpon.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Onderzoeksvraag en werkwijze	6
1.3	Onderzoeksvraag en werkwijze	6
1.3.1	Systeemkant	6
1.3.2	Aanbodkant	6
1.4	Leeswijzer	7
2	Gemeentelijk beleid	9
2.1	Achtergrond	9
2.2	Gemeentelijk cultuurbeleid aan de hand van vier toekomstperspectieven	9
2.2.1	Definities vier toekomstperspectieven	9
2.2.2	Profielen Brabantse gemeenten	10
2.2.3	Ambities voor de toekomst	14
2.2.4	Verbondenheid met andere beleidsvelden	15
2.3	Gemeentelijk beleid buitenschoolse cultuureducatie	15
2.3.1	Locatie	15
2.3.2	Programma	16
2.3.3	Promotie	16
2.3.4	Netwerken en vindbaarheid	17
2.3.5	Toegankelijkheid	18
2.4	Centra voor de kunsten	19
2.5	Zicht gemeenten op particuliere aanbod	20
3	Aantal aanbieders in Brabant	21
3.1	Inleiding en definities	21
3.2	Aantal vestigingen en banen in Brabant	22
3.3	Ontwikkeling aantal vestigingen en banen in Brabant	22
3.4	Ontwikkeling aantal vestigingen en banen per regio in Brabant	23
3.5	Aantal werkzame personen per vestiging	25
3.6	Aantal banen naar aantal uren	26
3.7	Verhouding banen naar man/vrouw	27
4	Resultaten onderzoek zelfstandige aanbieders van cultuureducatie	29
4.1	Achtergrond	29
4.2	Disciplines en lesgeven	29
4.2.1	Disciplines	29
4.2.2	Hoe ziet hun praktijk eruit?	30
4.3	Vestiging	32
4.4	Organisatie	34
4.5	Samenwerking	34
4.6	Kwaliteit	36
4.7	Arbeidsvoorwaarden	37
5	Slotbeschouwing	39

Bijlagen	43
Bijlage A Onderzoeksverantwoording	45
Bijlage B Tabellen statistische gegevens	47
 Aanvullende bronnen	 53
 Over het PON	 54

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

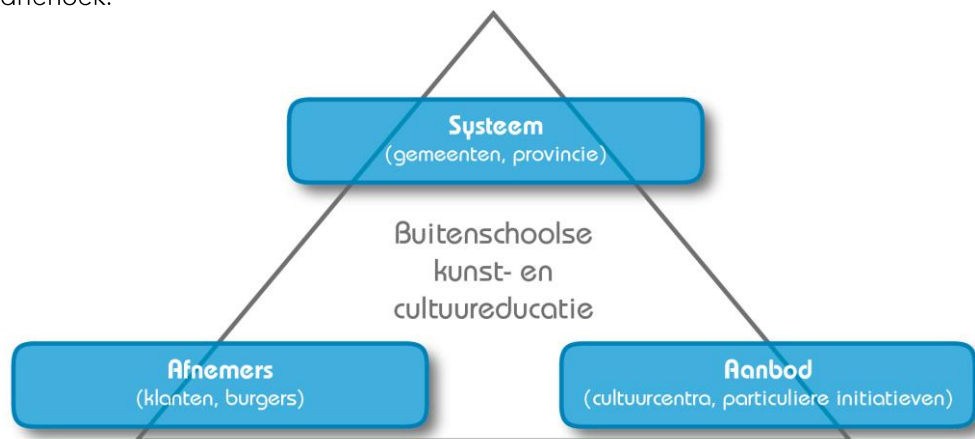
Dit rapport beschrijft de resultaten van het verkennend onderzoek naar de infrastructuur van de buitenschoolse cultuureducatie in Brabant dat in 2016 is uitgevoerd door het PON in opdracht van Kunstbalie.

In november 2015 heeft de commissie Paes het adviesrapport *Culturele Dynamiek Versterken* uitgebracht. Het advies werd opgesteld in opdracht van de provincie Noord-Brabant en de vereniging Brabantse Gemeenten (VBG). Een van de conclusies uit het rapport was dat er te weinig gegevens beschikbaar zijn over de manier waarop de buitenschoolse cultuureducatie in Brabant is georganiseerd. Hierop is Kunstbalie aan de slag gegaan om zoveel mogelijk aanvullende informatie te verzamelen. Voor enkele deelvragen heeft Kunstbalie het PON gevraagd een verkennend onderzoek uit te voeren.

In het veld van de buitenschoolse kunst- en cultuureducatie kunnen we drie aspecten onderscheiden:

- Culturele centra en particuliere initiatieven op buitenschoolse kunst- en cultuureducatie (aanbodkant).
- Gemeenten en provincie met eigen beleid en interventies (systeemkant).
- Consumenten (afnemerskant).

De drie punten zijn met elkaar in beweging en kunnen we beschouwen als een driehoek.

De afnemerskant vormt de vraagzijde. Waar heeft de klant behoefte aan? De aanbodkant gaat over het aanbod dat de organisaties (centra voor de kunsten, particuliere initiatieven) de klant bieden. Het aanbod is vaak in lijn met doelstellingen die vanuit de systeemkant (dat kan de subsidiërende instantie zijn) worden opgelegd, bijvoorbeeld de gemeentelijke ambitie om de toegankelijkheid van cultuureducatie

voor iedere burger te waarborgen. Idealiter matcht de aanbodbkant op de vraagkant, zodat het systeem niet direct hoeft te sturen en/of een taakstelling hoeft op te leggen.

1.2 Onderzoeksvraag en werkwijze

De definitie van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie omvat het doelbewust leren over en door middel van kunst, erfgoed en media via gerichte instructie in de vrije tijd. Bijvoorbeeld bij centra voor de kunsten, culturele instellingen, amateur-kunstverenigingen of via particuliere docenten (Culturele Dynamiek Versterken, 2015).

1.3 Onderzoeksvraag en werkwijze

Het doel van dit onderzoek is een nadere verkenning van twee aspecten van de buitenschoolse kunst- en cultuureducatie: de systeemkant en het particuliere deel van de aanbodbkant.

1.3.1 Systeemkant

Er zijn in Brabant 66 gemeenten. Om meer inzicht te krijgen in het beleid dat de Brabantse gemeenten (in meer of mindere mate) voeren op het gebied van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie zijn kwalitatieve interviews afgenomen (telefonisch) met de desbetreffende beleidsmedewerker van de gemeente. Het interview duurde ongeveer 15-30 minuten per gemeente, afhankelijk van de omvang van het gemeentelijk cultuurbeleid.

In de interviews zijn de volgende vragen verkend:

- Welk beleid voert de gemeente op cultuur in het algemeen?
- Welke ambities heeft de gemeente en hoe zien zij hun rol in de toekomst?
- Waarop stuurt de gemeente voor wat betreft de buitenschoolse cultuureducatie?
- Wat is het aanbod binnen de gemeente? En hoe inzichtelijk is het particuliere aanbod voor hen? Nemen zij het particuliere aanbod mee in het beleid?
- Wat doet de gemeente met het Jeugd Cultuur Fonds Brabant? In hoeverre draagt zij bij aan het gemeentelijk doel van het verbeteren van de toegankelijkheid en verlaging van drempels?

Alle 66 gemeenten in Brabant zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. Van de 66 gemeenten hebben 56 gemeenten meegewerkt aan het onderzoek.

1.3.2 Aanbodbkant

Buitenschoolse kunst- en cultuureducatie wordt naast het aanbod vanuit instellingen (Centra voor de Kunsten) grotendeels aangeboden vanuit de particuliere sector. Omdat de groep particuliere aanbieders niet goed in beeld is, heeft Kunstbalie het PON gevraagd specifiek naar dit deel van het aanbod een verkenning uit te voeren.

Statistische gegevens

Voor het in kaart brengen van het aantal particuliere aanbieders (zzp-ers en kleine zelfstandige organisaties) hebben we het LISA-vestigingsregister gebruikt. Door beperkingen in registratie, betreft dit een schatting van de omvang van deze groep.

Vragenlijst particuliere aanbieders

Omdat er weinig tot geen inzicht is in het aanbod dat deze groep biedt, hebben we een verdere verkenning uitgevoerd middels een digitale vragenlijst onder zelfstandige aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie. In de vragenlijst komen thema's aan bod over wie wat doet en waar, wat taken en ambities zijn, in hoeverre er wordt samengewerkt (binnen en buiten de sector) en hoe kwaliteit en vakmanschap in het onderwijs wordt vormgegeven. Ook worden vragen gesteld over achtergrond, ervaring, tarief, opleiding en wie hun klanten zijn.

Omdat er geen bestand is met e-mailadressen van zelfstandige aanbieders van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie hebben we gewerkt met de sneeuwbal-methode (respondenten werven via andere respondenten) om de vragenlijst te verspreiden. We zijn gestart met het verzamelen van zoveel mogelijk e-mailadressen via Kunstbalie (via bij hen bekende particuliere aanbieders en muziekverenigingen), Centra voor de Kunsten, muziekscholen en collectieven, de beleidsmedewerkers van de gemeenten en via internet (lokale platforms, kiesjedocent.nl, muziekdocenten.nl et cetera). Deze particuliere aanbieders hebben we via e-mail uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek met daarbij de vraag de vragenlijst verder te verspreiden onder zoveel mogelijk andere particuliere aanbieders binnen hun netwerk. In totaal hebben we op deze manier 200 zelfstandige aanbieders van buitenschoolse kunst- en cultuuraanbieders bereikt, die de vragenlijst daadwerkelijk hebben ingevuld.

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding vindt u in hoofdstuk 2 de resultaten van de interviews met gemeenten over het beleid dat de Brabantse gemeenten (in meer of mindere mate) voeren op het gebied van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie (de systeemkant). Hoofdstuk 3 geeft een weergave van het aantal particuliere aanbieders (zzp-ers en kleine zelfstandige organisaties) op basis van statistische gegevens. In hoofdstuk 4 vindt u de resultaten van het online onderzoek onder particuliere aanbieders. Het rapport sluit af met een slotbeschouwing.

2 Gemeentelijk beleid

2.1 Achtergrond

Dit hoofdstuk presenteert de uitkomsten van de telefonische interviews die gehouden zijn met beleidsambtenaren cultuur van de Brabantse gemeenten.

De Raad voor Cultuur schetst in het rapport *Meedoen is de Kunst* (2014) vier toekomstperspectieven waarlangs gemeenten de culturele infrastructuur kunnen inrichten. In paragraaf 2.2 lichten we de gemeentelijke toekomstperspectieven toe en beschrijven we op basis van de interviews de toepassingen hiervan op de Brabantse gemeenten. De gemeentelijke toekomstperspectieven gaan over het algemene cultuurbeleid van de gemeente. Later, in paragraaf 2.3, zoomen we specifiek in op het gemeentelijke beleid ten aanzien van de buitenschoolse cultuureducatie.

De Raad voor Cultuur doet in haar rapport ook de aanbeveling dat gemeenten moeten zorgen voor goede basisvoorzieningen. In tegenstelling tot veel andere beleidsterreinen zijn er weinig verplichtingen voor gemeenten of provincies als het gaat om cultuurbeleid. Lokale overheden hebben een grote mate van vrijheid om eigen keuzes te maken. Maar om de toegankelijkheid, spreiding, kwaliteit en diversiteit van het aanbod te waarborgen vindt de Raad voor Cultuur dat vijf type basisvoorzieningen (locatie, programma, promotie, vindbaarheid en toegankelijkheid) in iedere gemeente en provincie onderdeel moeten zijn van het cultuurbeleid. In paragraaf 2.3 worden de vijf basisvoorzieningen nader toegelicht en vervolgens weergegeven hoe de Brabantse gemeenten hier momenteel in hun beleid ten aanzien van de buitenschoolse cultuureducatie op acteren.

2.2 Gemeentelijk cultuurbeleid aan de hand van vier toekomstperspectieven

2.2.1 Definities vier toekomstperspectieven

De Raad voor Cultuur schetst de volgende vier profielen: de creatieve, de talentvolle, de sociale en de vitale gemeente (Meedoen is de Kunst, 2014).

De creatieve gemeente

In de creatieve gemeente staan kunst en cultuur, in alle uitingsvormen, hoog in het vaandel. De creatieve gemeente investeert in de culturele sector en probeert het culturele leven op alle mogelijke manieren te bevorderen. De culturele en creatieve sector wordt in deze gemeente gezien als een belangrijke maatschappelijke en economische factor. De creatieve gemeente ontwikkelt cultuurbeleid voor alle leeftijdsgroepen en waarborgt zodoende de culturele levensloop.

Deze gemeenten sluiten hun cultuurbeleid aan op andere beleidssectoren om zo maatschappelijke problemen ook te kunnen aanpakken. De gemeente regisseert, faciliteert en informeert de burgers actief over wat, waar, wanneer gebeurt. Door het sterke creatieve profiel maakt de gemeente zich aantrekkelijk voor fondsenwerving en sponsoring.

De talentvolle gemeente

De talentvolle gemeente kiest voor de jeugd en legt daar haar prioriteit. Het cultuurbeleid maakt het mogelijk dat kinderen en jongeren zich gedurende hun hele schoolloopbaan muzikaal met dans en theater, beeldend en expressief kunnen ontwikkelen. Voor- en naschoolse opvang, centra voor de kunsten, culturele verenigingen en andere aanbieders bundelen de krachten voor een gezamenlijk programma dat naadloos aansluit op het regulier onderwijs. De overgang tussen binnen- en buitenschools is inhoudelijk op elkaar afgestemd. Cultuurcoaches spelen hierin een logische rol.

De sociale gemeente

De sociale gemeente vindt het belangrijk dat kwetsbare bevolkingsgroepen actief bij de gemeenschap betrokken worden. Zij wil dit ook bereiken door middel van actieve cultuurparticipatie. Om dit te realiseren zorgt de gemeente dat deze bevolkingsgroepen gemakkelijk daaraan kunnen deelnemen activiteiten op locaties dicht bij hun leefomgeving, bijvoorbeeld in of nabij verzorgingshuizen, winkelcentra of sportcomplexen. De gemeente maakt het financieel mogelijk dat een gevarieerd cultuuraanbod voor kwetsbare deelnemers kan worden ontwikkeld en uitgevoerd.

De vitale gemeente

In de vitale gemeente zijn vooral de burgers zelf aan zet, al dan niet in georganiseerd verband. Het gaat hier om jonge en oude burgers die graag cultureel actief willen zijn en die zelf initiatieven in deze richting nemen. Zij zoeken elkaar op. De participatiegraad is hoog. Men maakt intensief gebruik van internet om zich te organiseren. De cultureel actieve burger draagt zelf de kosten van de ondernomen activiteiten. Dit geldt ook voor georganiseerde verbanden. Het veld organiseert zichzelf (fysiek en digitaal) en zorgt in samenspraak met de gemeente voor locatie, programma, promotie en vindbaarheid. De gemeente is hier vooral volgend, reageert op wat de cultureel actieve burger zelf wil en faciliteert met specifieke middelen om initiatieven te stimuleren.

2.2.2 Profielen Brabantse gemeenten

De vier profielen zijn voorafgaand aan het interview voorgelegd aan de gemeenten. De gemeenten hebben moeite zich te identificeren met één van de vier profielen en herkennen zichzelf vaak in een mix van de vier profielen. In de culturele infrastructuur zijn vaak aspecten terug te zien uit verschillende profielen. Over het algemeen blijkt het cultuurbeleid van de Brabantse gemeenten in eerste instantie gericht op (binnenschoolse) cultuureducatie van de jeugd.

Uit de gesprekken blijkt dat Brabantse gemeenten erg van elkaar verschillen in hun cultuurbeleid. De opvallendste verschillen worden gezien tussen de grotere en kleinere gemeenten. De kleinere gemeenten zijn vaker volgend en faciliterend en richten zich met name op de binnenschoolse cultuureducatie.

De Brabantse M7 (en een aantal van de kleinere gemeenten) maken vaker de verbinding tussen de binnen- en buitenschoolse cultuureducatie en voeren hier actiever beleid op. De grote gemeenten (B5) nemen vaker een voortrekkersrol.

Over het algemeen wordt het talentvolle profiel in de meeste gemeenten teruggezien, maar ook de profielen creatief en vitaal worden vaak in een gemeente herkend. Het sociale profiel wordt het minst vaak herkend.

Kleinere gemeenten

Met de kleinere gemeenten bedoelen we de Brabantse gemeenten die niet tot de M7 of de B5 behoren. Het aantal inwoners van deze gemeenten varieert van 10.244 tot 44.335¹ inwoners. In totaal hebben 44 kleinere gemeenten deelgenomen aan het onderzoek.

De kleinere gemeenten identificeren zich het vaakst met de talentvolle en/of de vitale gemeente. Veel kleinere gemeenten hebben geen cultuurbeleid of -programma vastgesteld. In de meeste gevallen geldt; hoe kleiner de gemeente, hoe minder vaak er cultuurbeleid is vastgesteld. Een aantal kleinere gemeenten hebben wel een actief cultuurbeleid (onder andere Best, Bernheze, Woudrichem, Sint-Michielsgestel, Asten en Someren, Bergeijk) of zijn momenteel bezig met het opstellen van nieuw beleid (onder andere Heusden en Boxtel).

Stimuleren van cultuuronderwijs en cultuurparticipatie van de jeugd vormen voor de meeste kleinere gemeenten de basis van het cultuurbeleid. Ook gemeenten die geen actief beleid voor cultuur(educatie) voeren, hebben vaak wel regelingen om cultuurparticipatie te bevorderen. De meerderheid van de gemeenten richten zich in de praktijk met name op de binnenschoolse cultuureducatie.

In de meeste kleinere gemeenten is een marktplaatshouder, cultuurcoach, combinatiefunctionaris of cultuurcoördinator actief, die de vraag vanuit het onderwijs en het (lokale) culturele aanbod bij elkaar brengt. De programma's die de basisscholen aanbieden verschillen van school tot school.

Binnenschoolse cultuureducatie

In achttien van de kleinere gemeenten doet tenminste één basisschool mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit². De ambitie van gemeenten om mee te doen aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) is er wel. Veel gemeenten zijn op dit moment nog in overleg over deelname aan dit programma in de periode 2017-2020. Er zijn ook gemeenten waar de scholen en de marktplaatshouder een eigen programma met kwalitatief goede aanbieders hebben opgesteld.

¹ CBS statline, 1 april 2016.

² Cultuureducatie Met Kwaliteit is een landelijk programma dat loopt sinds 2013 op initiatief van het ministerie van OCW (www.cultuureducatiemetkwaliteit.nl). Overzicht deelnemende gemeenten van Kunstbalie, 3 oktober 2016.

Buitenschoolse cultuureducatie

In een aantal van de kleinere gemeenten wordt ook deelname aan buitenschoolse cultuureducatie actief gestimuleerd. Dit vindt veelal plaats in de vorm van het aanbieden van kennismakingslessen, een buitenschools aanbod of individuele subsidie-regelingen voor cultuurdeelnemers. Ook is in zeven kleinere gemeenten een Centrum voor de Kunsten aanwezig.

Het vitale profiel sluit aan bij de volgende en faciliterende houding van de kleinere gemeenten. Dit komt enerzijds doordat in het kader van de bezuinigingen bij veel kleinere gemeenten het cultuurbeleid enkele jaren geleden is opgeheven. Anderzijds past het beroep doen op eigen initiatieven van inwoners, organisaties en verenigingen bij de huidige participatiesamenleving. Dit is te zien in het cultuurbeleid maar ook op andere beleidsterreinen. Gemeenten stimuleren en faciliteren de initiatieven van onderaf maar nemen geen actieve rol.

In de kleinere gemeenten is het verenigingsleven zeer actief. Dit geldt ook op het gebied van cultuur. Veel culturele verenigingen draaien zelfstandig. Gemeenten proberen de verenigingen wel te steunen door subsidies voor evenementen of projecten te verstrekken, waarbij aandacht wordt gevraagd voor de maatschappelijke doelen van het evenement of project.

Middelgrote gemeenten (M7)

Alle zeven Brabantse middelgrote gemeenten voeren een actief cultuurbeleid. Een aantal van hen hebben een verouderd algemeen cultuurbeleid maar voeren nog wel actief beleid op deelgebieden (zoals Waalwijk en Oss). Ook zijn drie gemeenten momenteel bezig met het vormgeven of opstellen van nieuw beleid of actualisering van het oude beleid (Roosendaal, Oosterhout en Veghel). Iedere middelgrote gemeente herkent zichzelf in het profiel van de talentvolle gemeente. Daarnaast identificeren ze zich in meer of mindere mate met de creatieve en/of vitale gemeente.

Ook de middelgrote gemeenten stimuleren in eerste instantie het cultuuronderwijs en de cultuurdeelname van de jeugd. In iedere gemeente is er een marktplaats-houder, cultuurcoach, combinatiefunctionaris of cultuurcoördinator actief die de vraag en het aanbod bij elkaar brengt en doen er in elke gemeente minimaal vijf basisscholen mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit.

Ook maken de middelgrote gemeenten vaker dan de kleine gemeenten de verbinding tussen het binnenschoolse en buitenschoolse programma. Enerzijds om breed in te zetten op cultuureducatie en kennismaking, maar anderzijds ook talenten een kans te geven. Zo heeft gemeente Oss het programma OKVO (Ossche Kunstinstellingen voor Onderwijs) dat ingezet wordt op zowel het binnenschoolse als buitenschoolse aanbod. In Roosendaal stimuleert Stichting Cultuurcompaan deelname aan cultuureducatie en het Cultuurbedrijf in Bergen op Zoom is opgericht om invulling te geven aan de speerpunten van hun beleid (onder andere Talentvol Bergen op Zoom).

Ook gemeente Veghel richt zich op educatie van talenten en is bezig met het opstarten van een academy om talenten voor te bereiden op een kunstvakopleiding.

De middelgrote gemeenten herkennen zich ook in aspecten van de vitale gemeente. De gemeenten willen organisaties, verenigingen, inwoners en buurtinitiatieven zoveel mogelijk de vrijheid bieden zelf dingen te organiseren door hen hierbij te ondersteunen. Zij nemen hierin een faciliterende rol door middel van het verstrekken van subsidies en ondersteuning.

In vergelijking met de kleinere gemeenten identificeren de middelgrote gemeenten zich ook meer met de creatieve gemeente. Het belang van kunst en cultuur wordt in de middelgrote gemeenten vaker erkend. Bij het opstellen van het cultuurbeleid of de herijking van het beleid wordt vaker de samenwerking met het culturele veld zelf aangegaan. Ook proberen deze gemeenten vaker bewust de verbinding te maken met andere beleidssectoren zoals sport en zorg.

Grote gemeenten (B5)

De grote gemeenten in Brabant hebben allen een actief cultuurbeleid. Gemeente 's-Hertogenbosch is momenteel bezig met de invulling van het beleid voor 2017 en verder. De grote gemeenten herkennen zichzelf in een mix van alle vier de profielen terug. Gemeente Breda, Eindhoven en 's-Hertogenbosch identificeren zichzelf het meest met de creatieve gemeente. Gemeente Tilburg ziet vooral de talentvolle gemeente terug in hun beleid en gemeente Helmond vooral de talentvolle en vitale gemeente.

Breda

Gemeente Breda identificeert zich het meest met de creatieve en talentvolle gemeente. Sinds enkele jaren ontwikkelt de gemeente veel op het gebied van cultuur. Culturele hotspots zijn onderdeel van gebiedsontwikkeling en er wordt verbinding gemaakt met andere sectoren. Binnen de gemeente werken cultuur, onderwijs en economie samen. Ook is er een duidelijke relatie met de creatieve industrie vanuit de economische sector. De gemeente vindt het van belang dat cultuureducatie gewaarborgd blijft en sluit aan bij de talentvolle gemeente. Er zijn cultuurcoaches in verschillende gebieden aanwezig die zowel het aanspreekpunt zijn voor de scholen als voor initiatieven vanuit de wijk. Ook heeft gemeente Breda verschillende sociale projecten op het gebied van cultuur, maar deze zijn meer vanuit het kader van zelfredzaamheid opgezet.

Eindhoven

Gemeente Eindhoven identificeert zichzelf het meest met de creatieve gemeente. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur worden gestimuleerd. De focus wordt gelegd op de doorlopende leerlijn, dat ook in lijn is met het talentvolle profiel. De combinatiefunctionaris is in dienst van het Centrum voor de Kunsten en legt de relatie tussen de cultuursector en de scholen. De gemeente Eindhoven legt ook de relatie van cultuur met zorg, welzijn en leefbaarheid. De afdeling kunst en cultuur van de gemeente Eindhoven is sinds vorig jaar extern geplaatst in een aparte stichting: Stichting Cultuur. Momenteel zijn de medewerkers nog gedetacheerd vanuit de gemeente. De invulling en uitvoering van het cultuurbeleid vindt binnen de stichting plaats. De gemeente bepaalt de kaders; de medewerkers van de stichting werken het beleid verder uit.

's-Hertogenbosch

Gemeente 's-Hertogenbosch ziet zichzelf niet direct terug in één profiel, maar herkent zichzelf terug in de verschillende profielen. Het profiel van Den Bosch sluit aan bij de schets van een creatieve gemeente omdat er veel gebeurt op het gebied van cultuur. In het nieuwe beleid richt gemeente 's-Hertogenbosch zich op innovatie, lokale effectiviteit (sociale participatie) en wil de stad landelijk onderscheidend zijn. Talentontwikkeling is geen apart speerpunt van deze gemeente, maar er zijn wel een aantal organisaties actief zoals Bureau Babel en de Muzerije. Ook bij deze gemeente zijn er twee combinatiefunctionarissen aangesteld die de verbinding maken tussen het binnenschoolse en buitenschoolse aanbod.

Tilburg

Gemeente Tilburg ziet zichzelf ook terug in een combinatie in alle vier profielen. De talentvolle gemeente komt het meest duidelijk terug in het beleid; talentontwikkeling is een van de speerpunten. De gemeente gaat uit van de talentenpiramide. Het binnenschoolse aanbod wordt verbonden met het naschoolse en participatie in de wijken. Talenten kunnen zich verder ontwikkelen via het volgen van een culturele opleiding op de hogescholen. Gemeente Tilburg heeft ook een marktplaatshouder die het culturele veld, het onderwijs en de gemeente met elkaar verbindt.

Helmond

Gemeente Helmond identificeert zich het meest met de talentvolle en vitale gemeente. De jeugd en cultuureducatie hebben de prioriteit als het gaat om cultuur. Cultuuronderwijs is een speerpunt van de gemeente Helmond. Ook hier zijn twee combinatiefunctionarissen actief, die in dienst zijn van het Centrum voor de Kunsten. Door het wegvallen van subsidies en een terugtrekkende overheid zullen inwoners ook op het gebied van cultuur meer zelf aan de slag moeten in een vitaal profiel.

2.2.3 Ambities voor de toekomst

De ambities voor de toekomst zijn niet specifiek te koppelen aan de eerder genoemde toekomstperspectieven. Veel gemeenten zijn nog zoekende. Ook zijn de ambities die gemeenten hebben vaak gericht op een algemeen doel, zoals het structureel ondersteunen van cultuureducatie, het verbinden van verenigingen, stimuleren van kennismaking met kunst en cultuur, stimuleren van samenwerkingen.

Een klein aantal gemeenten heeft specifiekere doelen gesteld. Zo hebben onder andere de gemeenten Waalwijk en Asten-Someren de ambitie om meer scholen te laten deelnemen aan Cultuureducatie met Kwaliteit. De gemeente Zundert wil meer verbinding maken met andere beleidsterreinen en gemeente Roosendaal heeft de ambitie om binnen vier jaar een buitenschools programma, onder andere bestaande uit culturele activiteiten, voor iedere basisschool te realiseren.

Een aantal gemeenten gaat fuseren in de toekomst. Ook het cultuurbeleid zal hierdoor veranderen. De gemeenten Aalburg, Woudrichem en Werkendam gaan vanaf 2019 verder als één gemeente. Woudrichem loopt erg voor met het cultuurbeleid ten opzichte van de andere twee gemeenten. De andere gemeenten verwachten een integraal cultuurbeleid waarbij het cultuurbeleid van Woudrichem leidend zal zijn.

De gemeenten Schijndel, Veghel en Sint-Oedenrode gaan per 1 januari 2016 met elkaar samen verder als Meierijstad. Ook daar zal nieuw cultuurbeleid komen. Men verwacht dat er na de fusie meer aandacht zal zijn voor het cultuurbeleid.

2.2.4 Verbondenheid met andere beleidsvelden

Het cultuurbeleid staat in veel gemeenten nog echt op zichzelf. We constateren wel dat met name in gemeenten die bezig zijn met het ontwikkelen van nieuw beleid er meer bewust de verbinding wordt gezocht met andere beleidssectoren. Ook zien we dat in de praktijk de verbinding met andere disciplines steeds vaker gezocht wordt, zonder dat dit formeel in beleid is vastgelegd. Het gemeentelijk beleid loopt hierin achter op de praktijk. De verbinding met zorg, ondernemerschap, onderwijs of sport wordt regelmatig gemaakt. De verbinding met sport komt vaak voort uit de rol van de combinatiefunctionaris.

Veel kleinere gemeenten hebben helemaal geen cultuurbeleid of -programma vastgesteld, maar vanuit andere beleidsdisciplines, zoals bijvoorbeeld educatie, maatschappelijk beleid of welzijn wordt dan vaak wel aandacht voor cultuur gevraagd.

2.3 Gemeentelijk beleid buitenschoolse cultuureducatie

Ondanks dat niet alle gemeenten een actief cultuurbeleid voeren, doen alle gemeenten in de praktijk wel iets om de cultuureducatie van hun inwoners te bevorderen. Bij de gemeenten die wel cultuurbeleid hebben vastgesteld, is cultuureducatie vaak een van de speerpunten. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat cultuureducatie in eerste instantie vooral gericht is op de binnenschoolse cultuureducatie en/of de jeugd.

Op buitenschoolse kunst- en cultuureducatie is nauwelijks gemeentelijk beleid vastgelegd. Dat betekent niet dat zij helemaal niets doen. In de volgende paragrafen geven we een meer precieze beschrijving van de manier waarop gemeenten de buitenschoolse cultuureducatie ondersteunen; soms met enkel subsidies, soms met vastgelegd specifiek beleid of met acties vanuit andere beleidsterreinen. Dit zullen we doen aan de hand van de basisvoorzieningen waarvoor een gemeente dient te zorgen (Meedoen is de Kunst, 2014) in het belang van actieve cultuurparticipatie.

Deze basisvoorzieningen worden door de raad van belang geacht zodat toegankelijkheid, spreiding, kwaliteit en diversiteit van het aanbod gewaarborgd kunnen worden. We bespreken aan de hand van deze voorzieningen op welke wijze gemeenten hierin voorzien.

2.3.1 Locatie

De beschikbaarheid van de locaties is vaak niet in het beleid vastgesteld, maar in de praktijk stellen veel gemeenten wel locaties beschikbaar voor de buitenschoolse cultuureducatie. De middelgrote en grote gemeenten subsidiëren allen een Centrum voor de Kunsten of stichting die voor de buitenschoolse cultuureducatie in de gemeente zorgt.

Waar voorheen in sommige gevallen het Centrum voor de Kunsten nog onderdeel was van de gemeente, heeft nu vrijwel iedere gemeente een subsidierelatie met de stichting, behalve in Valkenswaard en Bergen op Zoom. In deze gemeenten is het centrum nog onderdeel van de gemeentelijke organisatie. De stichtingen verzorgen zelf de lessen of bemiddelen in lessen tussen vragers en aanbieders. Het gebouw waar de lessen worden gegeven is in beheer van de gemeente.

In de kleinere gemeenten kunnen culturele verenigingen en aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie vaak gebruik maken van ruimtes in de scholen of gemeenschapshuizen. Docenten betalen hiervoor een gereduceerd tarief. De meeste gemeenten faciliteren dus in het beschikbaar stellen van locaties.

Naast gemeenten die een Centrum voor de Kunsten hebben, hebben enkele gemeenten locaties speciaal beschikbaar gesteld om zelfstandige docenten van cultuureducatie bij elkaar te vestigen. Zo heeft gemeente Boxtel na het omvallen van de muziekschool de locatie behouden voor docenten om zich te vestigen en wil gemeente Best investeren in een gebouw waar alle aanbieders bij elkaar kunnen komen. In gemeente Roosendaal kunnen de zzp-ers (voorlopig) nog lesgeven in het gebouw waar het Centrum voor de Kunsten gevestigd was.

2.3.2 Programma

Advies Raad voor Cultuur:

Waarborg diversiteit in aanbod in het geheel van gesubsidieerde en niet-subsidieerde aanbieders. De programmering ervan moet de identiteit van de regio of de bevolkingssamenstelling weerspiegelen en draagt zorg voor de aansluiting van binnenschools naar buitenschools. Het is de verantwoordelijkheid van de overheid dat er een gevarieerd cultuureducatief les- en cursusprogramma is voor de jeugd, ook in kunstdisciplines waarin particulier initiatief niet voorziet. Ook voor ouderen is een divers aanbod van actieve cultuurparticipatie noodzakelijk.

Bij subsidies aan instellingen en aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie scheppen gemeenten vaak enkele randvoorwaarden over bijvoorbeeld de toegankelijkheid en diversiteit. Deze randvoorwaarden zijn echter vaak breed opgesteld en beschrijven de effecten die bereikt kunnen worden. Ook wordt er gevraagd vanuit de gemeente om rekening te houden met de vraag van inwoners; echter, de invulling van het programma wordt overgelaten aan de instellingen zelf. Soms worden kunstencentra expliciet gevraagd om kunstonderwijs aan te bieden dat niet voldoende in de particuliere sector binnen de regio wordt aangeboden (zoals bijvoorbeeld lessen in minder populaire instrumenten).

2.3.3 Promotie

Advies Raad voor Cultuur:

Zorg voor verleidingsprogramma's en bijzondere projecten waarin mensen kennismaken met de kracht en het plezier van actieve cultuurparticipatie. Op deze wijze kunnen burgers die vanuit hun eigen leefpatroon niet betrokken zijn bij actieve cultuurparticipatie tot deelname worden geactiveerd.

Indien de gemeente beschikt over gesubsidieerde stichtingen wordt de promotie van cultuurparticipatie vaak bij hen neergelegd. Met uitzondering van enkele kleinere gemeenten hebben de meeste gemeenten een cultuurcoach, marktplaats-houder, combinatiefunctionaris of cultuurcoördinator aangesteld. Ook zij hebben de rol om actieve cultuurparticipatie zoveel mogelijk te promoten. Promotie gebeurt vaak vanuit binnenscholen naar buitenscholen. Verleidingsprogramma's en projecten om kennis te maken met actieve cultuurparticipatie worden vaak opgezet door de cultuurcoaches of organisaties zelf.

Diverse Brabantse gemeenten (Bernheze, Bergen op Zoom, Boxmeer, Cranendonck, Cuijk, Deurne, Geldrop-Mierlo, Goirle, Grave, Landerd, Mill en St. Hubert, Nuenen, Roosendaal, Sint Antonis, Sint-Michielsgestel, Son en Breugel en Tilburg³) doen via de cultuurcoach mee aan Sjors Creatief: Via deze formule maken kinderen op een laagdrempelige en toegankelijke manier kennis met cultuur, zonder meteen lid te hoeven worden van een vereniging of club. Het culturele veld, zowel professionals als amateurs, krijgt de mogelijkheid om een bijdrage te leveren in de vorm van kennismakingscursussen en zodoende zichzelf te profileren. Gemeenten faciliteren het boekje en de website waarop de aanbieders zichtbaar zijn.

Gemeenten Eersel, Bladel en Bergeijk voeren via de cultuurcoach het programma Click Cultuur uit. Dit is eveneens een buitenscholen aanbod voor kinderen van de basisschool om kennis te maken met allerlei culturele activiteiten.

Culturele activiteiten en evenementen worden vaak door de gemeente gefaciliteerd door middel van subsidies. Ook heeft de gemeente soms een rol als kennisondersteuner in projecten. Dit laatste geldt met name in de grotere gemeenten.

2.3.4 Netwerken en vindbaarheid

Advies Raad voor Cultuur:

Netwerken/Vindbaarheid via netwerk. Faciliteer een (digitaal) netwerk waarin (binnen gemeente en regio of provincie) formele en informele cultuurparticipatie plaatsvindt. Zo'n netwerk kan bijvoorbeeld worden onderhouden door gemeente of provincie, het kunstencentrum, de school, de bibliotheek. Een website kan als sociaal netwerk worden ingericht waar iedere deelnemer verantwoordelijk is voor de eigen informatie. Zo ontstaat een portret van de gemeente of regio en kan de burger vinden wat in hun buurt gebeurt.

Zoals reeds vermeld hebben bijna alle gemeenten een cultuurcoach of soortgelijke functie. Deze richt zich in eerste instantie op de binnenschoolse cultuureducatie, waarbij zij de vraag vanuit het onderwijs verbinden met het (lokale) culturele aanbod. Indirect hebben gemeenten hiermee de vindbaarheid van het netwerk in hun beleid opgenomen.

³ Bron: www.sjorssportief.nl.

Advies Raad voor Cultuur:

Netwerken/Vindbaarheid via netwerk. Faciliteer een (digitaal) netwerk waarin (binnen gemeente en regio of provincie) formele en informele cultuurparticipatie plaatsvindt. Zo'n netwerk kan bijvoorbeeld worden onderhouden door gemeente of provincie, het kunstencentrum, de school, de bibliotheek. Een website kan als sociaal netwerk worden ingericht waar iedere deelnemer verantwoordelijk is voor de eigen informatie. Zo ontstaat een portret van de gemeente of regio en kan de burger vinden wat in hun buurt gebeurt.

Veel gemeenten hebben een culturele marktplaats in de vorm van een website. De marktplaats is vaak gericht op het binnenschoolse aanbod. Enkele gemeenten faciliteren (online) platforms waarop het netwerk zichzelf kan aanbieden en vraag en aanbod elkaar kan vinden. Gemeente Den Bosch heeft 'Cultuurbosch' waar inwoners aanbieders van cultuureducatie kunnen vinden, maar aanbieders zich ook met elkaar kunnen verbinden. De gemeente Breda heeft onlangs een (on- en offline) Community 'Cultuur Breda' opgericht waarin het veld zichzelf kan organiseren, ideeën kunnen uitwisselen en elkaar kunnen betrekken. De gemeente heeft de opbouw en het proces hiervan gefaciliteerd, maar in de toekomst moet dit initiatief steeds meer op zichzelf gaan staan.

Advies Raad voor Cultuur:

Faciliteer dat voorzieningen voor iedereen toegankelijk zijn. De raad ziet het als een verantwoordelijkheid van de overheid dat actieve cultuurparticipatie voor iedereen toegankelijk blijft. Stimuleer daarom betaalbare vormen van actieve cultuurparticipatie. In iedere gemeente zouden er kortingsregelingen moeten zijn voor kinderen en jongeren van minder rijke ouders. Het Jeugdcultuurfonds is hier een voorbeeld van. Om actieve cultuurparticipatie voor lager betaalde werkenden en niet-werkenden toegankelijk te houden, pleit de raad voor kortingsregelingen (stadspas) en/of een specifieke regeling via het UWV. Ook adviseert de raad om minder daadkrachtige ouders te faciliteren, zodat ook

2.3.5 Toegankelijkheid

De toegankelijkheid van actieve cultuurparticipatie wordt door de gemeente op verschillende manieren bevorderd. In de centra voor de kunsten worden lessen tegen een gereduceerd tarief aangeboden. De lessen worden dus deels door de gemeente bekostigd.

Iedere Brabantse gemeente verstrekt subsidies aan culturele verenigingen. Zo krijgen muziek- en andere culturele verenigingen subsidies op basis van het aantal leden of ontvangen zij een waarderingssubsidie. Op deze manier wordt deelname aan het culturele verenigingsleven toegankelijk gemaakt.

Gemeenten die ervoor gekozen hebben om geen centrum voor de kunsten of muziekschool meer te subsidiëren verstrekken in veel gevallen wel individuele subsidies aan de leerlingen (veelal tot 18 jaar) zelf. Dit wordt voornamelijk gedaan in het muziekonderwijs. Leerlingen zijn vrij om te bepalen bij wie zij les krijgen, mits dit een gecertificeerde docent is.

Ook heeft bijna iedere Brabantse gemeente een regeling om actieve cultuurparticipatie voor kinderen uit gezinnen onder een bepaalde inkomensgrens toegankelijk te maken. De gemeenten Bernheze, Geldrop-Mierlo, Heeze-Leende, Heusden, Landerd, Moerdijk, Oss, Roosendaal, Schijndel, Sint-Michielsgestel, Valkenswaard, Veghel, Waalre doen mee aan het jeugdcultuurfonds Brabant⁴. Vier van de vijf B5-gemeenten, Tilburg, Breda, 's-Hertogenbosch en Eindhoven, hebben een zelfstandig jeugdcultuurfonds. De beleidsambtenaren die we gesproken hebben, hebben geen zicht hoeveel geld hierin om gaat of hoeveel gebruik hiervan gemaakt wordt. Gemeenten die niet meedoen met het jeugdcultuurfonds Brabant, hebben vaak wel andere regelingen om actieve cultuurparticipatie mogelijk te maken. Zo doet een aantal gemeenten mee met stichting Meedoen, stichting Leergeld of hebben ze een eigen regeling om deelname aan welzijnsactiviteiten te stimuleren.

2.4 Centra voor de kunsten

In alle middelgrote en grote gemeenten in Brabant is er nog een centrum voor de kunsten aanwezig, met uitzondering van gemeente Roosendaal. Zij subsidiëren wel de stichting Cultuurcompaan, die na het omvallen van het centrum van de kunsten is opgericht. De twee medewerkers van de stichting hebben de brede opdracht gekregen om inwoners kennis te laten maken met kunst en cultuur en de verbinding binnen de sector en met andere beleidsdisciplines te leggen. In de kleinere gemeenten zijn nog kunstencentra terug te vinden in de gemeenten Heusden, Etten-Leur, Gemert-Bakel, Weert, Veldhoven, Dongen en Goirle⁵. Hierbij moet worden opgemerkt dat de taken van sommige centra voor de kunsten veranderd zijn, vaak als gevolg van een bezuinigingsronde of faillissement. Waar voorheen kunstencentra vaak onderdeel van de gemeentelijke organisatie waren, zijn dit nu gesubsidieerde stichtingen. Deze stichtingen hebben niet alleen vaste medewerkers in dienst, maar werken steeds vaker aanvullend of in zijn geheel met een flexibele schil van zzp-ers. Ook zien we de rol van een aantal van deze stichtingen veranderen van een instelling die lessen op het gebied van kunst en cultuur verzorgde naar een stichting met een bredere opdracht die zich uit in het bemiddelen, verbinden, toegankelijk maken en promoten van cultuureducatie. Zo verzorgt de Muzerije in 's-Hertogenbosch zelf geen lessen meer, maar bemiddelt zij in lessen gegeven door zzp-ers en heeft zij nu de taak om de verbinding te maken, informatie te verstrekken en kwaliteit in de amateurkunstsector te waarborgen.

⁴ Bron: www.jeugdcultuurfonds.nl.

⁵ Bron: Kunstbalie.

In Veghel is als gevolg van een faillissement van het Centrum van de Kunsten in 2014, stichting Phoenix Cultuur opgezet die voor een groot deel uit vaste medewerkers met een aanvullende flexibele schil bestaat. Ook in gemeente Uden is na het omvallen van het MiK gekozen voor een zzp-constructie voor de cultuureducatie in het Mondriaanhuis.

2.5 Zicht gemeenten op particuliere aanbod

De gemeenten geven aan dat zij redelijk zicht hebben op het particuliere aanbod in hun gemeente. De gemeenten die individuele subsidies verstrekken hebben vaak een overzicht van de aanbieders waar leerlingen lessen volgen. Dit geldt nagenoeg alleen voor het muziekonderwijs. De gemeente Laarbeek is dit aanbod bijvoorbeeld heel specifiek in beeld aan het brengen.

In het algemene cultuurbeleid wordt de particuliere sector niet direct meegenomen. Het beleid op buitenschoolse cultuureducatie richt zich op het totale aanbod van aanbieders van cultuureducatie. De centra voor de kunsten werken in deze tijd steeds vaker met een flexibele schil van zzp-ers. Naast het aanbieden van cultuureducatie hebben zij ook steeds vaker de rol om te verbinden, bemiddelen en te promoten. Het aanbieden van de lessen wordt (deels) door zzp-ers verzorgd onder de naam van het centrum van de kunsten. Ook op de scholen wordt er zowel gebruik gemaakt van het gesubsidieerde als het particuliere aanbod. Indirect wordt de particuliere sector dus wel in het beleid meegenomen.

3 Aantal aanbieders in Brabant

3.1 Inleiding en definities

Een belangrijk doel van deze verkenning is een beter beeld te krijgen van het aantal zelfstandige aanbieders van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie in Brabant. De statistische registratie hiervan is echter beperkt, waardoor we slechts een schatting van de omvang van de groep kunnen geven.

Voor deze statistische informatie hebben we gebruik gemaakt van het LISA-vestigingsregister⁶. Hierin zijn het aantal vestigingen en banen opgenomen binnen de categorie 'onderwijs > overig onderwijs > cultureel onderwijs'. Hierbinnen wordt een uitsplitsing gemaakt tussen twee sectoren: Dansscholen en Kunstzinnige vorming van amateurs.

Dansscholen omvat:

- Geven van onderwijs op het gebied van dans aan niet-professionele beoefenaars.
- Zelfstandige dansleraren.

En NIET:

- Geven van onderwijs op het gebied van dans als beroepsonderwijs.
- Geven van onderwijs op het gebied van ballet.

Kunstzinnige vorming van amateurs (hierna kunsteducatie genoemd) omvat:

- Geven van onderwijs op het gebied van ballet, kunst en muziek aan niet-professionele beoefenaars.
- Geven van cursussen op het gebied van creatieve handvaardigheden zoals bloemschikken, textiele handwerken, schilderen en dergelijke aan niet-professionele beoefenaars.

En NIET:

- Geven van bovengenoemd onderwijs als beroepsonderwijs.
- Geven van onderwijs op het gebied van dans aan niet-professionele beoefenaars.

⁶ Omdat we behoefte hebben aan inzicht in het aantal zelfstandigen hebben we gebruik gemaakt van het LISA-vestigingsregister. Het CBS heeft in 2015 een pilot uitgevoerd en is voornemens in de toekomst de benodigde gegevens te verzamelen, maar deze zijn nu nog niet beschikbaar. De huidige CBS statistieken zijn ontoereikend. Het aantal banen bevat de gegevens over loontrekkers. Hierbij worden zelfstandigen niet meegeteld. Het aantal bedrijven is gebaseerd op vestigingen uit het handelsregister van de KvK. Ook dit is niet bruikbaar, omdat hierin een groot aantal inschrijvingen zonder werkgelegenheid is opgenomen. In het LISA-vestigingsregister worden zelfstandigen wel meegeteld en wordt uitgegaan van vestigingen in plaats van ondernemingen, hierdoor is de kans kleiner dat er inschrijvingen zijn waar geen werkgelegenheid is.
Bron: <http://www.lisa.nl/data/verschillen-lisa-kvk-cbs>

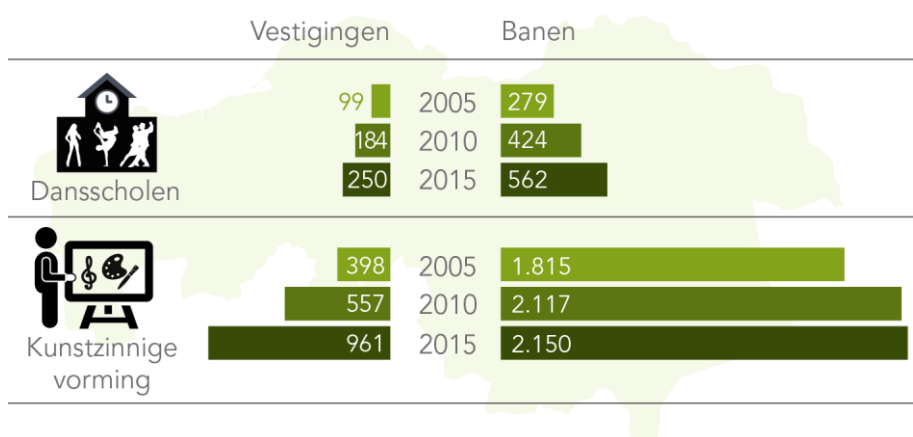
Het LISA-vestigingsregister biedt helaas geen mogelijkheid voor een verdere uitsplitsing binnen de categorie 'kunstzinnige vorming tussen muziekonderwijs en cursussen op het gebied van creatieve handvaardigheid. De verwachting is dat het grootste aandeel binnen deze groep wordt gevormd door het muziekonderwijs.

Het LISA-vestigingsregister omvat het aantal banen en vestigingen van zowel de particuliere als gesubsidieerde aanbieders van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie.

3.2 Aantal vestigingen en banen in Brabant

In 2015 telt Brabant in totaal 961 vestigingen van kunsteducatie en 250 dansscholen. Het totaal aantal vestigingen van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie komt daarmee op 1211. In bijlage B is het aantal vestigingen per 10.000 inwoners weergegeven per afzonderlijke gemeente.

De 1211 vestigingen zijn goed voor in totaal 2712 banen (ongeacht het aantal uren) in de buitenschoolse kunst- cultuureducatieve sector in Brabant. Dit betreft 2150 banen in de kunstzinnige vorming en 562 banen bij dansscholen.

3.3 Ontwikkeling aantal vestigingen en banen in Brabant

In 2005 waren er in totaal 497 (398 vestigingen van kunstzinnige vorming en 99 dansscholen) vestigingen van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie in Brabant. Dit betekent dat het aantal vestigingen in de afgelopen 10 jaar is toegenomen met een factor 2,4. De toename van dansscholen is iets groter dan van kunstzinnige vorming, maar dit verschil is niet noemenswaardig. De toename van dansscholen is het sterkst in de periode 2005-2010, terwijl de stijging van het aantal vestigingen van kunstzinnige vorming in de periode 2010-2015 sterker is.

Kijken we vervolgens naar het aantal banen in de buitenschoolse kunsteducatieve sector, zien we bij de dansscholen ook een toename met factor 2,0 (van 279 banen bij dansscholen in 2005 naar 562 in 2015), terwijl de toename van het aantal banen kunsteducatie in diezelfde periode gering is (factor 1,2).

Met name in de afgelopen vijf jaar is de groei van het aantal banen kunstzinnige vorming beperkt (van 1815 banen kunsteducatie in 2005, 2117 banen in 2010 naar 2150 banen in 2015).

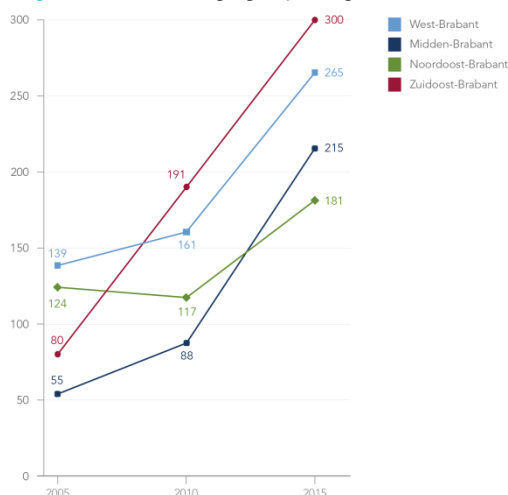
De explosieve toename van het aantal vestigingen en de beperkte toename van het aantal banen wijst erop dat het gemiddeld aantal medewerkers per vestiging de afgelopen 10 jaar sterk is afgenomen. Aannemelijk is dat dit komt door een sterke groei van het aantal zzp-ers.

3.4 Ontwikkeling aantal vestigingen en banen per regio in Brabant

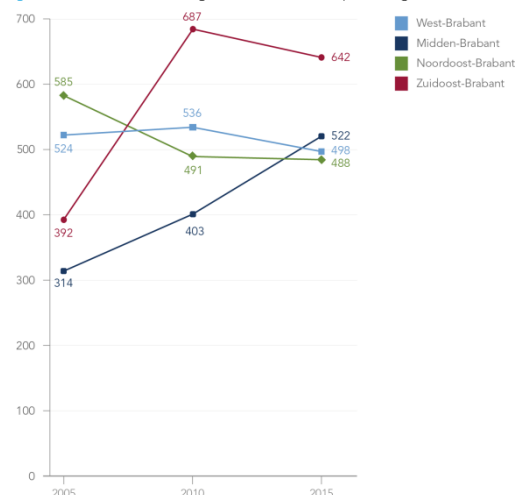
De onderstaande figuren geven de ontwikkelingen weer van het aantal vestigingen en banen van aanbieders van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie in 2005, 2010 en 2015 per Brabantse regio. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen kunstzinnige vorming en dansscholen.

Kunstzinnige vormgeving

Figuur 1 Aantal vestigingen per regio

Figuur 2 Ontwikkeling aantal banen per regio

Zoals reeds vermeld is het aantal vestigingen van kunsteducatie sinds 2005 sterk gegroeid en is er een beperkte toename van het aantal banen. Er zijn echter duidelijke regionale verschillen zichtbaar.

Zuidoost-Brabant heeft in 2015 zowel meer vestigingen als meer banen voor kunstzinnige vorming ten opzichte van de andere regio's. Vooral het aantal banen is aanzienlijk hoger in deze regio in vergelijking met de andere regio's. In deze regio is het aandeel zzp-ers en vestigingen met 2-4 medewerkers groot (zie hierna).

In alle regio's is de toename van vestigingen in de periode 2010-2015 groot. In Zuidoost-Brabant is ook de groei in de periode 2005-2010 opvallend, terwijl in Noord-oost-Brabant het aantal vestigingen in die periode zelfs afnam.

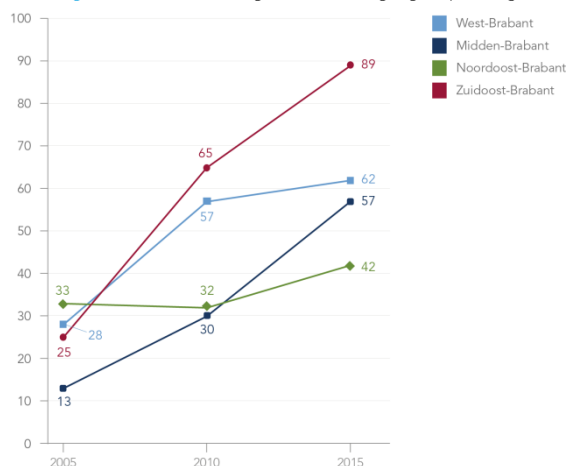
Over het algemeen blijft de groei van het aantal vestigingen in Noordoost-Brabant achter ten opzichte van de andere regio's.

Kijken we naar het aantal banen zien we alleen een toename in Midden-Brabant ten opzichte van 2010. In de andere drie regio's is het aantal banen sinds 2010 gedaald. In Noordoost-Brabant is die daling al sinds 2005 zichtbaar. In Zuidoost-Brabant nam het aantal banen in de periode 2005-2010 nog sterk toe, maar in de periode 2010-2015 heeft zich ook hier een daling van het aantal banen ingezet.

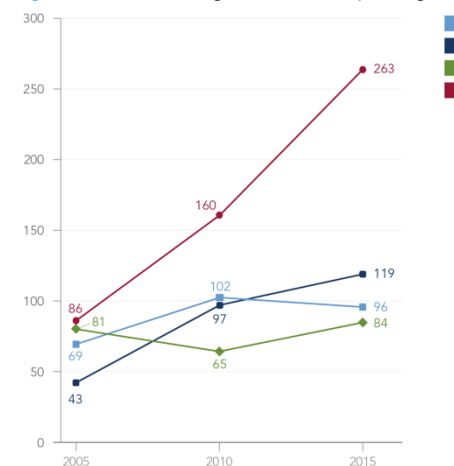
In de regio's Zuidoost, Noordoost en West-Brabant zien we dus een sterke stijging van het aantal vestigingen en een daling van het aantal banen. Mogelijk duidt dit op een sterke stijging van het aantal zzp-ers in de sector. In Midden-Brabant is deze ontwikkeling dus veel minder zichtbaar.

Dansscholen

Figuur 3 Ontwikkeling aantal vestigingen per regio

Figuur 4 Ontwikkeling aantal banen per regio

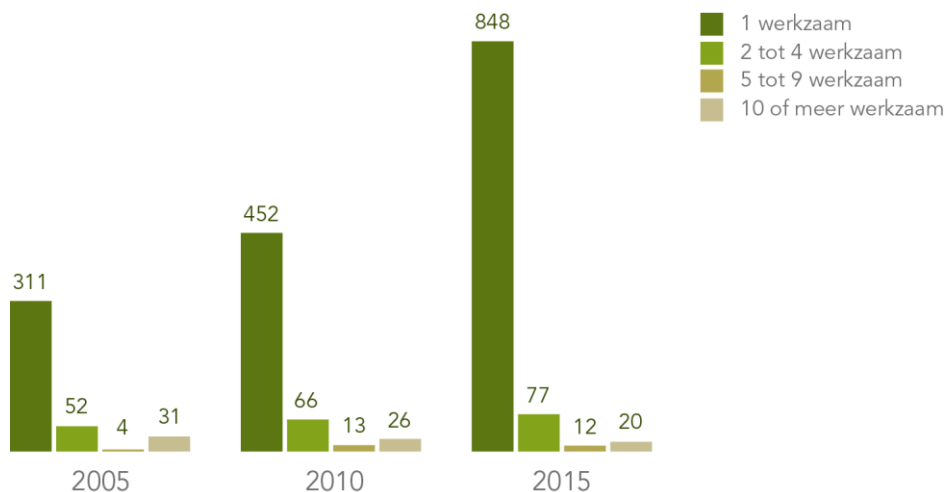

Zuidoost-Brabant scoort ook qua dansscholen in aantal vestigingen en banen veel hoger dan de andere regio's.

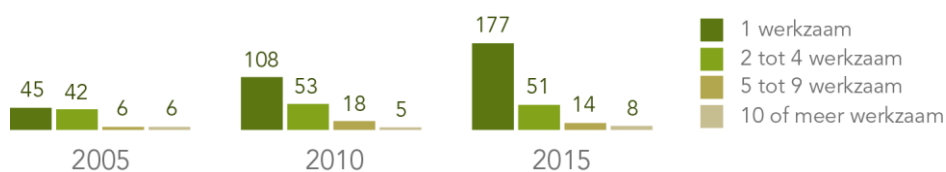
Kijken we naar de periode 2010-2015 zien we bij de dansscholen in de regio's Midden, Noordoost en Zuidoost zowel een toename van het aantal vestigingen als het aantal banen. In West-Brabant is vanaf 2010 een lichte stijging van het aantal vestigingen en een lichte daling van het aantal banen zichtbaar. Onder de dansscholen lijkt dus veel minder sprake te zijn van een toename van zzp-ers.

3.5 Aantal werkzame personen per vestiging

Figuur 5 Aantal werkzame personen per vestiging kunstzinnige vorming

Figuur 6 Aantal werkzame personen per vestiging dansscholen

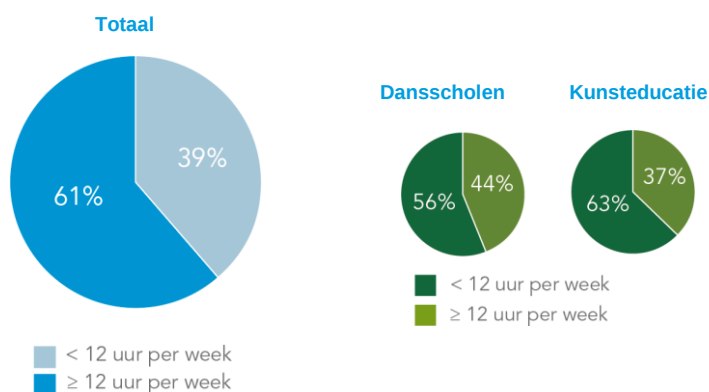
Zowel bij de kunstzinnige vorming als de dansscholen zien we een sterke toename van het aantal zzp-ers. In 2015 zijn er in totaal 1025 vestigingen (kunstzinnige vorming + dansscholen), waarin 1 persoon werkzaam is. In 2005 waren er dat 356; een stijging met factor 2,9.

Het aantal vestigingen kunstzinnige vorming met 2 tot 4 medewerkers is de afgelopen 10 jaar in geringe mate toegenomen. De dansscholen met 2-4 medewerkers zijn in de periode 2005-2010 nog licht toegenomen, maar in de periode 2010-2015 is weer een daling te zien. De vestigingen kunstzinnige vorming met 10 medewerkers of meer zijn dalende. In de periode 2005-2010 lijkt het erop dat deze vestigingen zijn ingekrompen, omdat in dezelfde periode het aantal vestigingen met 5-9 medewerkers is verdubbeld en vanaf 2010 zijn beide categorieën (5-9 medewerkers en 10+) beide dalende. Bij de dansscholen zien we in 2010 tijdelijk een toename van het aantal vestigingen, maar het gaat hier om zulke geringe aantallen zodat er moeilijk conclusies aan verbonden kunnen worden.

3.6 Aantal banen naar aantal uren

In het LISA-vestigingsregister wordt een onderscheid gemaakt tussen werknemers die 12 uur of meer per week werken en werknemers die minder dan 12 uur per week werken.

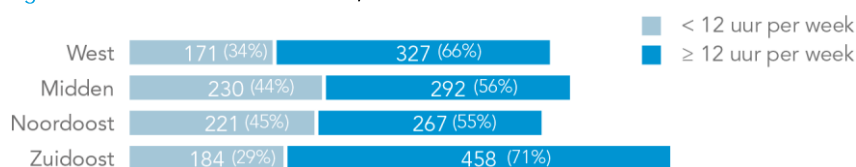
Figuur 7 Verdeling banen naar aantal uren, 2015

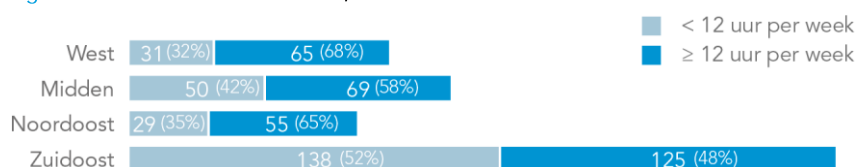
In de totale sector werkt de meerderheid (61%) van de werknemers 12 uur of meer per week. 39 procent werkt minder dan 12 uur per week.

Maken we een uitsplitsing naar kunstzinnige vorming en dansscholen zien we bij de vestigingen voor kunstzinnige vorming nagenoeg eenzelfde verdeling (63% en 37%). Bij de dansscholen ligt de verdeling iets dichter bij elkaar (56% werkt 12 uur of meer per week en 44% werkt minder dan 12 uur per week).

Figuur 8 Aantal banen kunsteducatie, 2015

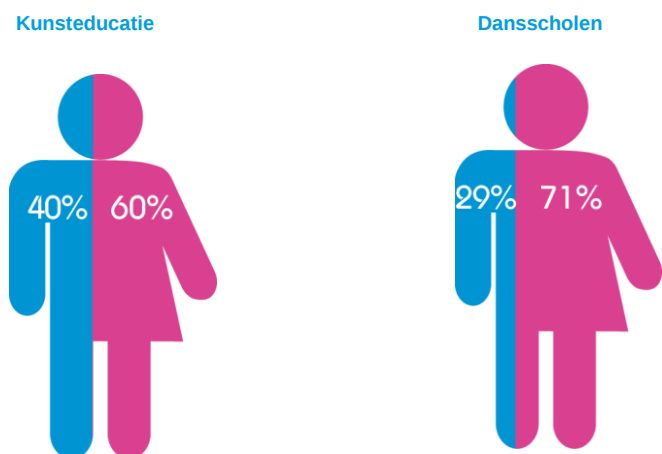
Figuur 9 Aantal banen dansscholen, 2015

Zoals eerder aangegeven is het aantal banen in Zuidoost-Brabant groter in vergelijking met de andere regio's. Ook het aantal banen van 12 uur of meer per week is in deze regio groter ten opzichte van de andere regio's.

3.7 Verhouding banen naar man/vrouw

Figuur 9 Verhouding banen man/vrouw, 2015

Zowel bij vestigingen van kunsteducatie als bij dansscholen is het aantal vrouwelijke medewerkers hoger dan het aantal mannelijke medewerkers. Bij dansscholen werken naar verhouding nog meer vrouwen (71%) dan bij vestigingen van kunsteducatie (60%).

4 Resultaten onderzoek zelfstandige aanbieders van cultuureducatie

4.1 Achtergrond

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van het verkennende onderzoek onder zelfstandige aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie. Aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie werden verzocht de online vragenlijst in te vullen in de periode 18 mei tot en met 15 augustus. In totaal zijn er 200 zelfstandige aanbieders (zzp-ers en kleine zelfstandigen) meegenomen in dit onderzoek.

Het doel van deze verkenning is inzicht krijgen in het aanbod van zelfstandige aanbieders (particuliere sector) van buitenschoolse cultuureducatie in Noord-Brabant. Het eerste deel van het onderzoek gaat over de disciplines waarin, op welke manier en aan wie men lesgeeft. In paragraaf twee bespreken we waar men lesgeeft, is gevestigd en hoe groot het bereik is. De derde paragraaf presenteert hoe men momenteel georganiseerd is en hoe dit in het verleden was. De vierde paragraaf betreft de samenwerking met anderen en ander taken in relatie tot het lesgeven als zelfstandig docent. Paragraaf vijf gaat over opleiding en ontwikkeling en paragraaf zes sluit af met vragen met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden.

4.2 Disciplines en lesgeven

4.2.1 Disciplines

Binnen de buitenschoolse cultuureducatie onderscheiden we de volgende disciplines: muziek, dans, beeldende kunst, fotografie/film/video, theater, schrijven, ontwerp/design.

Tabel 1 In welke discipline(s) geeft u les? (n=200) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Muziek (inclusief zang)	63
Beeldende activiteiten (tekenen, schilderen, beeldhouwen)	23
Dans	8
Theater	8
Fotografie/film/video	5
Creatief schrijven	3
Ontwerp/design	2
Anders	4

De meeste respondenten geven les in muziek (63%), gevolgd door beeldende activiteiten (23%). 8% van de respondenten geeft les in dans en eveneens 8% in theater. In de disciplines fotografie/film/video en/of creatief schrijven en/of ontwerp/design is 5% of minder van de respondenten actief. 4% geeft (ook) les in een discipline die valt onder de categorie anders zoals erfgoed en kunstgeschiedenis.

Uit eerdere onderzoeken blijkt dat muziek en dans de belangrijkste activiteiten zijn die door cultuureducatieve bedrijven en zelfstandigen worden aangeboden (CBS, 2015). Vanuit de discipline dans hebben slechts 15 aanbieders deelgenomen aan het onderzoek. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat dit onderzoek voornamelijk zzp-ers bevat en dansscholen vaak groter georganiseerd zijn. Een andere mogelijke verklaring is de manier van werving (sneeuwbal methode).

Tabel 2 In welk instrument geeft u les? (n=125) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Blaasinstrument	30
Vocaal	28
Tokkelinstrument	26
Toetsinstrument	22
Slagwerk	16
Strijkinstrument	12
Anders	8

Aan de aanbieders (63%) die les in de discipline muziek geven is gevraagd in welk instrument zij lesgeven. Drie op de tien (30%) geeft les in een blaasinstrument. 28% geeft vocaal les (28%) en iets meer dan een kwart in een tokkelinstrument (26%). Iets minder dan een kwart (22%) geeft les in een toetsinstrument. De categorie anders bestaat voornamelijk uit het geven van theorieles, bandcoaching en DJ-les.

Ook is aan de muziekdocenten gevraagd of de leerlingen examen afleggen. Bij 37% is dit het geval, bij 63% niet. Van degene die examen afleggen ontvangt 59% een landelijk erkend diploma en 41% een eigen diploma.

4.2.2 Hoe ziet hun praktijk eruit?

Individueel of groepsles

Tabel 3 Op welke manieren geeft u les? (n=200) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Individueel	75
Aan meerdere individuen tegelijk	61
Aan een groep (bijvoorbeeld een koor, orkest, band, dansgroep)	58
Workshops (eenmalige lessen)	73

De manieren van lesgeven zijn divers onder de zelfstandige docenten. Een ruime meerderheid (82%) geeft op verschillende manieren les.

We zien hier wel een onderscheid in disciplines. Muziekdocenten geven vaker individuele lessen (95%). Docenten van beeldende kunst geven vaker workshops (96%) en les aan meerdere individuen tegelijk (78%). Docenten van dans en theater geven vooral les aan een groep (beide 94%).

Klanten

Tabel 4 Wie zijn uw klanten? (n=199) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Kinderen van 0-4 jaar	5
Kinderen van 4-12 jaar	83
Jongeren van 13-18 jaar	81
Volwassenen	93
Ouderen	45
Mensen met een beperking	20
Anders	2

De meerderheid van de docenten geeft les aan volwassenen (93%). Ruim acht op de tien docenten geven les aan kinderen van 4-12 jaar (83%) en aan kinderen van 13-18 jaar (81%). Iets minder dan de helft (45%) geeft les aan ouderen. Eén op de vijf docenten geeft les aan mensen met een beperking. De categorie anders bevat een specifieke leeftijdsklasse (bijv. vanaf 6 of 7 jaar) en specifiek voor dementerenden. Slechts 8% geeft aan één specifieke doelgroep les. Deze groep geeft voornamelijk alleen aan volwassenen les. 79% geeft les aan drie of meer klantgroepen.

Aantal lesuren

Gemiddeld geven de respondenten 14 uur per week les. Er zijn echter grote verschillen; het aantal uren varieert van 1 tot 50 uur per week.

Tabel 5 Hoeveel uur per week geeft u gemiddeld les? (n=198)

	%
< 12 uur per week	46
12 uur per week of meer	54

Van de respondenten werkt 46% minder dan 12 uur per week (parttime) en 54% 12 uur of meer per week. In vergelijking met het LISA-vestigingsregister is het aandeel dat minder dan twaalf uur per week werkt in dit onderzoek groter (LISA: 39%, PON: 46%).

Nevenactiviteiten

Tabel 6 Welke taken oefent u nog meer uit, in relatie tot uw werk als zelfstandige docent?
(n=200) -meerdere antwoorden mogelijk

	%
Autonome kunst maken, produceren, optreden, exposeren	69
Les geven in het reguliere basis- of voortgezet onderwijs	31
Actieve bijdrage leveren aan concrete culturele activiteiten in de gemeente	30
Het begeleiden van leerlingen naar concoursen, exposities etc.	29
Anders	34
Ik oefen geen andere taken uit	7

Naast het geven van les hebben zelfstandige docenten in de buitenschoolse cultuureducatie vaak nog andere taken. Ruim negen op de tien (93%) geeft aan ook andere taken uit te oefenen in relatie tot hun werk. 69% is zelfstandig kunstenaar. Drie op de tien (31%) zelfstandige docenten geeft behalve in de eigen praktijk ook les in het reguliere basis- of voortgezet onderwijs. 22% is naast zelfstandig docent zowel zelfstandig kunstenaar als docent in het reguliere basis- of voortgezet onderwijs.

29% levert een actieve bijdrage aan concrete culturele activiteiten in de gemeente en begeleidt leerlingen naar concoursen, exposities et cetera.

De andere taken (34%) variëren van coachen tot het geven van trainingen, creatieve therapie, lesprogramma's maken, dirigeren, coördinatie, beheren van eigen bedrijf.

We zien terug dat de zelfstandige docenten die ook lesgeven in het reguliere basis of voortgezet onderwijs vaak ook andere taken uitoefenen, zoals trainingen, coachen en het maken van lesprogramma's.

4.3 Vestiging

Dit onderzoek bevat zelfstandige aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie, verspreid over Noord-Brabant.

Tabel 7 In welke plaats bent u gevestigd? (n=200) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
West-Brabant	28
Midden-Brabant	27
Noordoost-Brabant	23
Zuidoost-Brabant	25

De verdeling van de aanbieders is redelijk gelijk verdeeld over de vier regio's van Brabant. Zo is 28% in West gevestigd, 27% in Midden, 23% in Noordoost en 25% in Zuidoost-Brabant. De verdeling verschilt echter met de verdeling in het LISA-vestigingsregister waar 27% in West is gevestigd, 22% in Midden, 18% in Noordoost en 32% in Zuidoost. Dit zou betekenen dat de aanbieders uit Zuidoost iets ondervertegenwoordigd zijn en de aanbieders in Midden en Noordoost iets oververtegenwoordigd zijn. Hierbij moet wel rekening worden gehouden dat het LISA-vestigingsregister niet alleen zzp-ers bevat.

Tabel 8 Waar geeft u les? (n=200) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Op een school	44
Cultureel centrum of buurthuis	42
Centrum voor de Kunsten of muziekschool	39
In een eigen atelier/bedrijfsruimte	30
In een aparte ruimte in of bij mijn woning	29
Verenigingsgebouw	20
In mijn eigen woonruimte	17
Bij de leerling thuis	16
Anders	19

Zoals ook uit het onderzoek onder de Brabantse gemeenten blijkt (hoofdstuk 2), geven veel zelfstandige docenten les in een schoolgebouw of in een cultureel centrum/buurthuis of centrum voor de kunsten. Vaak kunnen zij tegen een gereduceerd tarief of zelfs gratis ruimte huren om les te geven. Doordat een gemeente een ruimte beschikbaar stelt zijn vaak meerdere docenten bij elkaar gevestigd.

De respondenten geven hun lessen voornamelijk in een school (door 44%), cultureel centrum of buurthuis (42%), centrum voor de kunsten of muziekschool (39%). Daarnaast geven drie op de tien (29%) docenten les in een eigen atelier/bedrijfsruimte of in een aparte ruimte bij de woning. Minder vaak worden lessen gegeven bij de leerling thuis (16%). 19% geeft aan ook les te geven op een andere locatie. Deze locaties variëren van openbare ruimtes, kerken, musea, gezamenlijk gehuurde ruimtes of zorginstellingen.

De school als locatie wordt relatief vaker gebruikt door zelfstandige aanbieders die ook lesgeven op het basis- of voortgezet onderwijs (82% geeft op school les) en bij een centrum voor de kunsten of muziekschool (56%).

4.4 Organisatie

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de zelfstandige aanbieders van buitenschoolse cultuureducatie. Respondenten die aangaven *alleen* in dienst te zijn bij een vereniging, instelling of bedrijf zijn niet in dit onderzoek meegenomen.

Tabel 9 Hoe bent u georganiseerd? (%) (n-200) - meerdere antwoorden mogelijk

	Nu	5 jaar geleden
Ik werk zelfstandig als zzp'er	94	69
Ik werk zelfstandig in een groepspraktijk met collega's	15	7
Ik ben in dienst bij een vereniging, instelling of bedrijf	15	27
Ik heb een bedrijf met personeel	3	2
Anders	7	15

De grote meerderheid (94%) uit dit onderzoek werkt op het moment van het onderzoek zelfstandig als zzp'er en een op de zeven (15%) werkt zelfstandig in een groepspraktijk met collega's. Drie procent heeft een bedrijf met personeel. 7% geeft aan anders georganiseerd te zijn (onder andere via een verloningsbedrijf, freelancer, vrijwilliger).

15% is *naast* zelfstandige ook in dienst bij een vereniging, instelling of bedrijf. Hiervan is de meerderheid (66%) in dienst bij een centrum voor de kunsten of muziekschool.

Vijf jaar geleden werkte 69% zelfstandig als zzp'er en 7% zelfstandig in een groepspraktijk met collega's. 27% was (ook) in dienst bij een vereniging, instelling of bedrijf.

30 respondenten waren 5 jaar geleden in dienst bij een vereniging, instelling of bedrijf en zijn dat nu niet meer. Van hen werkte destijds 47% ook al als zzp'er. Nu is dit aantal bijna verdubbeld, namelijk 94%.

4.5 Samenwerking

De meeste docenten werken, ondanks dat zij vaak zelfstandig zijn, vaak samen met anderen. 82% geeft aan samen te werken met anderen binnen de sector.

Zoals ook in het onderzoek onder de cultuurambtenaren van de Brabantse gemeenten naar voren kwam, wordt er in de praktijk steeds meer de verbinding gezocht tussen cultuur en andere sectoren. Onder de zelfstandige aanbieders van cultuureducatie geeft 52% aan samen te werken met anderen buiten de sector.

Samenwerking binnen de sector

Tabel 10 Met wie werkt u samen binnen de sector? (n=200)

	%
Andere docenten binnen dezelfde discipline	59
Andere docenten uit andere disciplines	47
centrum voor de kunsten of muziekscholen	38
Professionele kunstenaars	36
Verenigingen (zoals harmonie en fanfare, toneelvereniging, koor)	29
Cultureel centrum, theater, museum, bibliotheek	29
Organisatie op het gebied van cultuureducatie (zoals Kunstbalie)	26
Anders	5
Ik werk (bijna) niet samen met anderen binnen de sector	18

Zes op de tien aanbieders (59%) werken samen met andere docenten binnen dezelfde discipline. Bijna de helft (47%) werkt samen met docenten uit andere discipline(s). 38% werkt samen met een centrum voor de kunsten of muziekschool, 2% met verenigingen, 29% met cultureel centrum, theater, bibliotheek of museum. Een kwart (26%) werkt samen met een organisatie op het gebied van cultuureducatie. 18% geeft aan (bijna) niet met anderen binnen de sector samen te werken.

Samenwerking met andere sectoren

Tabel 11 Met wie werkt u samen buiten de sector? (n=200)

	%
Commerciële bedrijven	21
Gemeente	20
Verenigingen (zoals sportverenigingen, kbo, scouting)	18
Zorginstellingen	17
Woningcorporaties	4
Buurthuis/gemeenschapshuizen	14
Welzijnsorganisaties (incl. jongerenwerk)	13
Anders	12
Ik werk (bijna) niet samen met anderen buiten de sector	48

Een op de vijf (21%) aanbieders werkt weleens samen met commerciële bedrijven of de gemeente (20%). 18% werkt wel eens samen met verenigingen, 17% met zorginstellingen. Ruim één op de tien (12%) aanbieders werkt samen met anderen buiten de sector (onder andere basisscholen).

4.6 Kwaliteit

De kwaliteit van buitenschoolse cultuureducatie werd in het verleden vaak geborgd door raamleerplannen, normen en procedures voor examens en erkenning van diploma's (LKCA, 2014). Bij zelfstandige docenten zou deze kwaliteitsbeoordeling in het gedrang komen. Daarom hebben we in deze verkenning de zelfstandige docenten van buitenschoolse kunst- en cultuureducatie gevraagd hoe zij zijn opgeleid, hoe zij zich blijven ontwikkelen en wat de grootte is van hun werkgebied.

Opleiding

Tabel 12 Hoe bent u opgeleid? (n=200) - meerdere antwoorden mogelijk

	%
Ik heb een kunstvakopleiding succesvol afgerond binnen de discipline(s) waarin ik lesgeef	75
Ik heb een kunstvakopleiding gevolgd binnen de discipline(s) waarin ik lesgeef, maar niet succesvol afgerond	10
Ik heb een kunstvakopleiding afgerond (of gevolgd) maar niet binnen de discipline(s) waarin ik lesgeef	5
Ik heb losse lessen/cursussen/workshops gevolgd	33
Ik ben autodidact	17
Ik volg momenteel een kunstvakopleiding binnen de discipline(s) waarin ik lesgeef	3
Anders	13

Driekwart van de zelfstandige docenten heeft een kunstvakopleiding succesvol afgerond binnen de discipline(s) waarin zij lesgeven. Eén derde heeft (daarnaast) losse lessen/cursussen/workshops gevolgd. 66% van de zelfstandige aanbieders heeft een specialisatie als docent gevolgd. Van de 25% die geen kunstvakopleiding succesvol heeft afgerond binnen de discipline(s) waarin zij lesgeven, heeft een derde de opleiding wel gevolgd maar niet afgerond. De helft (53%) van de docenten die geen kunstvakopleiding heeft gevolgd, heeft (ook) losse cursussen/workshops gevolgd en de helft (51%) is (ook) autodidact. 4 zelfstandigen uit dit onderzoek geven aan volledig autodidact te zijn.

Bij- en nascholing

Tabel 13 Hoe zorgt u ervoor dat u zich blijft ontwikkelen? (n=200)

	%
Ik doe aan zelfstudie (boeken lezen, filmpjes kijken)	79
Door kennisuitwisseling met concullega's	68
Ik volg wel eens een workshop/cursus	56
Ik volg zelf structureel les	16
Ik heb een coach	7
Anders	16
Niet van toepassing	3

Ontwikkeling vindt voornamelijk plaats door zelfstudie (79%) en kennisuitwisseling met concullega's (68%). Ruim de helft (56%) volgt weleens een workshop of cursus en ruim één op de zeven (16%) volgt zelf structureel les.

Docenten die een kunstvakopleiding hebben afgerond binnen de discipline waarin zij lesgeven volgen vaker structureel les (18%) om zich te blijven ontwikkelen dan docenten die dit niet gedaan hebben (10%). Andersom doen docenten die geen kunstvakopleiding hebben afgerond binnen de discipline waarin zij lesgeven iets vaker aan zelfstudie (86%) dan docenten die dit wel gedaan hebben (76%).

Omvang werkgebied

Tabel14 Wat is de grootte van uw werkgebied? (n=202)

	%
Binnen de gemeente waarin ik ben gevestigd	18
Binnen de regio	35
Brabant	18
Heel Nederland	30

De meerderheid van de docenten geeft les binnen de regio (35%). Bijna één op de vijf (18%) zelfstandige docenten geeft les binnen de gemeente waarin hij of zij is gevestigd. Eveneens 18 procent geeft les in heel Brabant en drie op de tien zelfs door heel Nederland.

4.7 Arbeidsvoorwaarden

Subsidies

Tabel 16 Maakt u gebruik van subsidies? (n=200)

	%
Nee	69
Ja, via leerlingen	18
Ja, incidenteel voor specifieke activiteiten	15
Ja, ik ontvang structureel subsidie voor het geven van les	4

In het onderzoek is er ook gevraagd naar het gebruik maken van subsidies. Zeven op de tien (69%) zelfstandige docenten maken geen gebruik van subsidies. 17% maakt gebruik van subsidies via leerlingen en 15% incidenteel voor specifieke activiteiten. 4% ontvangt structureel subsidie voor het geven van les. De groep die structureel subsidie ontvangt voor het geven van les is in dit onderzoek meegenomen omdat zij ook allemaal zelfstandig als zzp'er werken. We verwachten dat het hier een indirecte vorm van subsidie betreft, bijvoorbeeld via de locaties waar zij lesgeven.

Het bestaan als zelfstandig docent in de culturele sector wordt vaak als onzeker beschouwd. De inkomsten zijn laag en er is weinig uitzicht op continuïteit of groei. Op de arbeidsmarkt lijkt er een scheve verhouding te ontstaan; het uurloon van de docent in vaste dienst is veel hoger dan het uurtarief van de zzp'er (LKCA, 2014).

Uurtarief

Tabel 17 Bent u tevreden over uw uurtarief? (n=200)

	%
Ja, ik ben hier zeer tevreden mee	4
Ja, ik ben hier tevreden mee	52
Nee, ik ben hier ontevreden mee	31
Nee, ik ben hier zeer ontevreden mee	5
Wil ik niet zeggen	9

In dit onderzoek hebben we niet gevraagd naar het exacte uurtarief van de zelfstandige docenten, maar wel naar de tevredenheid hierover. 56% is hier (zeer) tevreden mee, 36% is hier (zeer) ontevreden mee. 9% heeft deze vraag bewust niet beantwoord.

De 30 personen die voorheen in dienst waren bij een vereniging, instelling of bedrijf en nu niet meer, lijken minder tevreden over hun uurtarief. 40% van deze groep is ontevreden met hun uurtarief en 10% zeer ontevreden.

Arbeidsongeschiktheidsverzekering en pensioen

Zelfstandigen zijn niet verplicht om een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten of pensioen op te bouwen. Volgens het CBS (2016) heeft één op de vijf zzp'ers een arbeidsongeschiktheidsverzekering afgesloten⁷. In dit onderzoek geeft bijna één op de vijf (18%) zelfstandige docenten van buitenschoolse cultuureducatie aan een arbeidsongeschiktheidsverzekering te hebben. Ook geeft een kwart van de zelfstandige docenten aan pensioen op te bouwen.

⁷ Bron: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/05/een-op-vijf-zzp-ers-verzekerd-tegen-arbeidsongeschiktheid>.

5 Slotbeschouwing

Gemeentelijk cultuurbeleid in Brabant

De Raad voor Cultuur (Meedoen is de Kunst, 2014) schetst vier toekomstperspectieven waarlangs gemeenten de culturele infrastructuur kunnen inrichten: de creatieve, de talentvolle, de sociale en de vitale gemeente. Gemeenten hebben moeite zich te identificeren met één van de vier profielen. Zij zien vaak een mix van de vier profielen terug. Over het algemeen wordt het talentvolle profiel het vaakst herkend, het sociale profiel het minst vaak.

Brabantse gemeenten blijken erg van elkaar te verschillen in hun cultuurbeleid. De opvallendste verschillen worden gezien tussen de grotere en kleinere gemeenten. De kleinere gemeenten zijn meer volgend en faciliterend. Veel kleine gemeenten hebben geen actief cultuurbeleid vastgesteld. Over het algemeen geldt; hoe kleiner de gemeente, hoe minder vaak er cultuurbeleid is vastgesteld. Een aantal gemeenten gaat fuseren in de toekomst. Met het groter worden van de gemeente verwacht men dat er meer aandacht zal zijn voor het cultuurbeleid.

Ondanks dat een aantal gemeenten geen actief cultuurbeleid voeren, hebben zij in de praktijk nagenoeg allemaal wel regelingen om cultuuronderwijs en cultuurparticipatie van de jeugd te bevorderen. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de cultuureducatie in eerste instantie vooral gericht is op de binnenschoolse cultuureducatie en de jeugd. De middelgrote (M7) gemeenten voeren allen een actief cultuurbeleid en zoeken vaker de verbinding met de buitenschoolse cultuureducatie. De grote gemeenten Tilburg, 's-Hertogenbosch, Breda en Eindhoven herkennen zich in het creatieve profiel. Zij voeren een heel actief cultuurbeleid en nemen echt een voortrekkersrol. In Helmond trekt de gemeente zich (mede vanwege bezuinigingen) iets meer terug en moeten inwoners ook op het gebied van cultuur meer zelf aan de slag in een vitaal profiel.

Het cultuurbeleid staat in veel gemeenten nog echt op zichzelf. Bij het opstellen of de herijking van beleid maken de M7 en de B5 bewust de verbinding met andere beleidssectoren zoals sport en zorg. Ook in andere gemeenten lijkt de verbinding met andere beleidsvelden, zoals zorg, ondernemerschap, onderwijs of sport, in de praktijk steeds vaker gezocht te worden, al is dit (nog) niet in het beleid (op papier) vastgelegd.

Buitenschoolse kunst- en cultuureducatie

Op buitenschoolse kunst- en cultuureducatie is weinig gemeentelijk beleid vastgelegd. Gemeenten faciliteren wel door middel van het verstrekken van subsidies (aan kunstencentra, individuen, ten behoeve van huisvesting en organisatie van culturele activiteiten en evenementen). Gemeenten stellen hierbij enkele randvoorwaarden maar laten de inhoudelijke invulling over aan de uitvoerende organisaties.

Ook hebben nagenoeg alle gemeenten, met uitzondering van enkele kleinere gemeenten, een intermediair, cultuurcoach (of vergelijkbare functie) aangesteld om de verbinding te maken tussen het onderwijs en het culturele aanbod. Deze is vaak in dienst bij een kunstencentrum, losse stichting of bibliotheek. De grotere gemeenten hebben soms ook een rol als kennisondersteuner in projecten.

In alle middelgrote en grote gemeenten in Brabant is nog een centrum voor de kunsten aanwezig, met uitzondering van gemeente Roosendaal. Ook is in zeven kleinere gemeenten een centrum voor de kunsten gevestigd.

De rol van de centra voor de kunsten is veranderd. Waar zij voorheen de lessen op het gebied van kunst- en cultuureducatie verzorgden, hebben ze nu een bredere opdracht die bestaat uit in het bemiddelen, verbinden, toegankelijk maken en promoten van cultuureducatie.

Particulier aanbod in Brabant

Uit het LISA-vestigingsregister blijkt dat het aantal vestigingen in de buitenschoolse kunst- cultuureducatieve sector is in de laatste jaren sterker gestegen dan het aantal banen. Dit duidt op een sterke groei van het aantal zzp-ers. In Zuidoost-Brabant zijn meer vestigingen en banen voor kunstzinnige vorming ten opzichte van de andere Brabantse regio's.

Verkenning zzp-ers in de kunsteducatieve sector in Brabant

Uit de verkenning onder zzp-ers in de cultuureducatie in Brabant blijkt dat de meerderheid van de zzp-ers lesgeeft aan verschillende doelgroepen. De lessen worden vaak gegeven in een school, (voormalig) centrum voor de kunsten of cultureel centrum of buurthuis. Een derde van de zzp-ers geeft (ook) les in een eigen atelier of bedrijfsruimte of een ruimte in of aan huis. Naast het geven van les oefenen veel zzp-ers ook andere taken uit.

Ruim tweederde is naast zelfstandig kunstdocent ook autonoom kunstenaar. Bijna een derde is naast zelfstandig kunstdocent ook docent in het regulier onderwijs. Er wordt veel samengewerkt zowel binnen de sector (82%) als buiten de sector (52%).

In de sector vreest men dat bij zelfstandige docenten er onvoldoende aandacht is voor de kwaliteit van het lesaanbod en ook docenten zonder kunstvakopleiding les kunnen geven. Hiervoor lijkt geen bewijs te zijn gevonden. Driekwart van de zelfstandige docenten heeft een kunstvakopleiding succesvol afgerond binnen de discipline(s) waarin zij lesgeven. Tweederde heeft bovendien een specialisatie als docent gevolgd. Bij- en nascholing vindt voornamelijk plaats door zelfstudie en kennisuitwisseling met concullega's. Ruim de helft volgt wel eens een workshop of cursus. Het werkgebied van de docenten is groot. 30% geeft les door heel Nederland, 18% in heel Brabant 35% binnen de regio. 18% geeft alleen les binnen de gemeente waarin hij of zij is gevestigd.

Slechts 17% van de zelfstandige docenten maakt gebruik van subsidies via leerlingen. Ook ontvangt 15% incidenteel subsidie voor specifieke activiteiten.

Voorondersteld werd dat het zijn van zelfstandige in de culturele sector vaak als onzeker wordt beschouwd. Desondanks blijkt uit dit onderzoek dat ruim de helft (zeer) tevreden is met het uurtarief. Daarentegen is ruim een derde hier (zeer) ontevreden mee.

Zelfstandigen zijn niet verplicht om een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten of pensioen op te bouwen. Het percentage dat een arbeidsongeschiktheidsverzekering heeft afgesloten is vergelijkbaar met zzp-ers in andere sectoren.

Bijlagen

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

De resultaten van het onderzoek zijn gebaseerd op 200 respondenten. In totaal vulden 262 mensen de vragenlijst (deels) in. Respondenten die de vragenlijst niet geheel hebben ingevuld of die niet tot de doelgroep behoorden zijn niet meegenomen in het onderzoek.

In 2015 waren er 1.211 vestigingen van buitenschoolse cultuureducatie in Noord-Brabant. Dit betekent dat resultaten van dit onderzoek een maximale foutenmarge van 6% hebben bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%. Dit betekent dat wanneer in het onderzoek bijvoorbeeld een resultaat van 50% gevonden wordt, dit in werkelijkheid tussen 44% en 56% zal liggen.

Omdat de gegevens van het LISA-vestigingsregister beperkt zijn en hierin ook de Centra voor de Kunsten, muziekscholen en stichtingen zijn opgenomen is het niet mogelijk om te bepalen of de responsgroep een goede afspiegeling is van de doelpopulatie (dat wil zeggen representativiteit).

Aan het onderzoek hebben 15 aanbieders vanuit de discipline dans deelgenomen en 185 vanuit overige disciplines. Volgens het LISA vestigingsregister zijn er in totaal in Brabant 250 dansscholen en 961 vestigingen kunstzinnige vorming. Dit betekent dat de respons in het onderzoek voor kunstzinnige vorming relatief veel hoger is dan wat betreft de dansscholen.

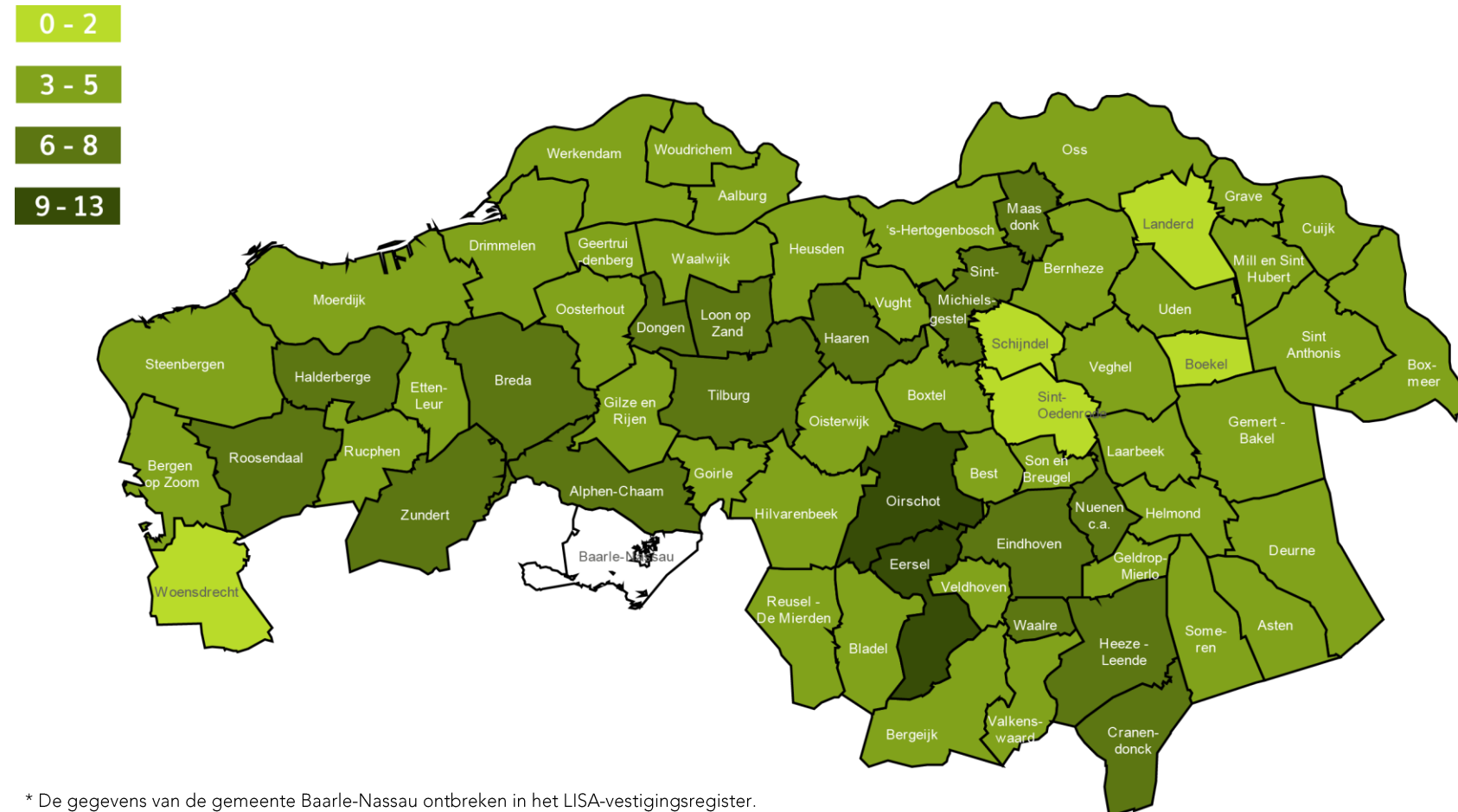
Bijlage B Tabellen statistische gegevens

Aantal vestigingen en banen per regio

Regio	2005		2010		2015	
	aantal vestigingen	aantal banen	aantal vestigingen	aantal banen	aantal vestigingen	aantal banen
West-Brabant						
Dansscholen	28	69	57	102	62	96
Kunstzinnige vorming	139	524	161	536	265	498
Totaal	167	593	218	638	327	594
Midden-Brabant						
Dansscholen	13	43	30	97	57	119
Kunstzinnige vorming	55	314	88	403	215	522
Totaal	68	357	118	500	272	641
Noordoost-Brabant						
Dansscholen	33	81	32	65	42	84
Kunstzinnige vorming	124	585	117	491	181	488
Totaal	157	666	149	556	223	572
Zuidoost-Brabant						
Dansscholen	25	86	65	160	89	263
Kunstzinnige vorming	80	392	191	687	300	642
Totaal	105	478	256	847	389	905
Brabant Totaal						
Dansscholen	99	279	184	424	250	562
Kunstzinnige vorming	398	1.815	557	2.117	961	2.150
Totaal	497	2.094	741	2.541	1.211	2.712

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aantal vestigingen per 10.000 inwoners per gemeente

Aantal banen fulltime en parttime naar man en vrouw per regio (peildatum 1 april 2015)

Dansscholen	< 12 uur per week (parttime)			≥ 12 uur per week (fulltime)			totaal aantal banen
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	
West-Brabant	8	23	31	18	47	65	96
Midden-Brabant	24	26	50	21	48	69	119
Noordoost-Brabant	10	19	29	18	37	55	84
Zuidoost-Brabant	20	118	138	45	80	125	263
Totaal Brabant	62	186	248	102	212	314	562

Kunstzinnige vorming	< 12 uur per week (parttime)			≥ 12 uur per week (fulltime)			totaal aantal banen
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	
West-Brabant	47	124	171	130	197	327	498
Midden-Brabant	94	136	230	134	158	292	522
Noordoost-Brabant	108	113	221	81	186	267	488
Zuidoost-Brabant	64	120	184	210	248	458	642
Totaal Brabant	313	493	806	555	789	1.344	2.150

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aantal medewerkers per vestiging per regio

Aantal werkzame personen:	Aantal vestigingen totaal (kunsteducatie + dansscholen)					
	West- Brabant	Midden- Brabant	Noordoost- Brabant	Zuidoost- Brabant	totaal (aantal)	totaal (%)
0	4	-	-	-	4	-
1	296	226	171	332	1.025	85%
2-4	21	26	40	41	128	11%
5-9	3	13	2	8	26	2%
10 of meer	3	7	10	8	28	2%
Totaal	327	272	223	389	1.211	100%

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aantal medewerkers per vestiging in 2005, 2001 en 2015

Aantal werkzame personen per vestiging	West-Brabant			Midden-Brabant			Noordoost-Brabant			Zuidoost-Brabant			Totaal aantal			Totaal (%)		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015
0	-		4	-						-						-		
1	117	147	244	36	60	186	92	80	147	66	165	271	311	452	848	78%	81%	88%
2-4	14	8	14	10	12	17	21	27	23	7	19	23	52	66	77	13%	12%	8%
5-9	2	1	1	1	11	7		1	2	1		2	4	13	12	1%	2%	1%
10 of meer	6	5	2	8	5	5	11	9	9	6	7	4	31	26	20	8%	5%	2%
Totaal	139	161	265	55	88	215	124	117	181	80	191	300	398	557	061	100%	100%	100%

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aantal werkzame personen per vestiging	West-Brabant			Midden-Brabant			Noordoost-Brabant			Zuidoost-Brabant			Totaal aantal			Totaal (%)		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015
0	-			-			1			-						-		
1	14	41	52	4	11	40	17	17	24	10	39	61	45	108	177	45%	59%	71%
2-4	12	12	7	7	9	9	13	13	17	10	19	18	42	53	51	42%	29%	20%
5-9	1	4	2	1	9	6	-	1	-	4	4	6	6	18	14	6%	10%	6%
10 of meer	1	-	1	1	1	2	3	1	1	1	3	4	6	5	8	6%	3%	3%
Totaal	28	57	62	13	30	57	33	32	42	25	65	89	99	184	250	99%	100%	100%

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aantal vestigingen en aantal banen per gemeente
(Peildatum 1 april 2015)

Gemeente	Aantal vestigingen		Aantal banen	
	Kunstzinnige vorming van amateurs	Dansscholen	Kunstzinnige vorming van amateurs	Dansscholen
Aalburg	3	-	3	-
Alphen-Chaam	4	1	6	2
Asten	4	-	5	-
Bergeijk	5	-	6	-
Bergen op Zoom	22	6	95	15
Bernheze	5	1	10	2
Best	10	2	11	2
Bladel	10	-	12	-
Boekel	2	-	3	-
Boxmeer	10	4	12	4
Boxtel	8	3	32	3
Breda	86	26	236	43
Cranendonck	10	2	11	19
Cuijk	8	2	8	3
Deurne	10	4	10	5
Dongen	13	1	40	6
Drimmelen	10	-	13	-
Eersel	13	2	14	2
Eindhoven	88	36	242	81
Etten-Leur	8	3	8	3
Geertruidenberg	9	1	9	1
Geldrop-Mierlo	15	4	15	6
Gemert-Bakel	10	1	49	8
Gilze en Rijen	12	1	43	1
Goirle	7	1	7	6
Grave	6	-	7	-
Haaren	7	-	20	-
Halderberge	14	2	16	2
Heeze-Leende	7	2	7	6
Helmond	31	11	116	26
Heusden	12	1	56	1
Hilvarenbeek	6	2	38	3
Laarbeek	8	2	9	2
Landerd	3	-	4	-

Gemeente	Aantal vestigingen		Aantal banen	
	Kunstzinnige vorming van amateurs	Dansscholen	Kunstzinnige vorming van amateurs	Dansscholen
Loon op Zand	14	3	15	9
Mill en Sint Hubert	4	1	14	2
Moerdijk	14	3	14	5
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	12	4	15	4
Oirschot	14	2	14	3
Oisterwijk	10	2	11	3
Oosterhout	21	6	20	6
Oss	25	9	100	36
Reusel-De Mierden	2	2	2	2
Roosendaal	44	11	44	17
Rucphen	11	-	13	-
Schijndel	3	1	72	1
's-Hertogenbosch	36	14	50	23
Sint Anthonis	3	-	3	-
Sint-Michielsgestel	12	4	13	5
Sint-Oedenrode	3	-	3	-
Someren	4	2	4	2
Son en Breugel	5	2	5	2
Steenbergen	8	3	10	3
Tilburg	116	39	285	81
Uden	13	-	48	-
Valkenswaard	11	3	11	4
Veghel	14	2	15	4
Veldhoven	19	7	62	88
Vught	7	-	8	-
Waalre	12	1	22	1
Waalwijk	14	7	56	8
Werkendam	12	-	12	-
Woensdrecht	4	-	6	-
Woudrichem	4	-	6	-
Zundert	14	1	14	1
Totaal Brabant	961	250	2.140	562

Bron: LISA-vestigingsregister.

Aanvullende bronnen

CBS. (2015). Pilot Aanbod kunst- en cultuureducatie 2015. Herstart van de statistiek Kunstzinnige vorming. Met medewerking van Cultuurconnectie. LKCA. (2014).

Cultuur in de kanteling. Strategische Verkenning cultuureducatie en actieve cultuurparticipatie (2017-2020).

Over het PON

Het PON is een instituut dat toepasbare kennis heeft en geeft op het sociale domein. Centraal staat het burgerperspectief. Wat beweegt de burgers, in al hun gedaanten en hoe vertaalt zich dat in effectief beleid? Beleid dat gericht is op een sociaal duurzame samenleving. Het PON verkent, inspireert, ontwikkelt, valideert, ontplooit ideeën en toetst ook of het werkt. We combineren de kennis die we opdoen in de (Brabantse) praktijk met kennis uit wetenschappelijk onderzoek. De kennis van burgers vertalen we in een handelingsperspectief voor bestuurders en beleidsmakers van overheden en maatschappelijke organisaties.

Van oudsher heeft het PON een bijzondere relatie met de provincie Noord-Brabant. Daarnaast bedient het PON vele andere opdrachtgevers, in en buiten Brabant: gemeenten, woningcorporaties, zorg- en welzijnsinstellingen, fondsen. We helpen ze door inzicht en oplossingen te bieden bij sturings- en participatievraagstukken, in nieuwe vormen van samenwerking en opgaven rond het leefklimaat. Daarbij werken we als partner samen met anderen, waardoor we actief verschillende werelden en vraagstukken kunnen verbinden. Dit doen we met de nadruk op ontdekken en verbazen, vanuit een specifieke en gevarieerde wijze van kennis vergaren en vanuit het perspectief van de burger.

uon

kennis in uitvoering

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
Postbus 90123
5000 LA Tilburg

telefoon +31 (0)13 535 15 35
info@hetpon.nl
www.hetpon.nl

Cultuur en erfgoed in Brabant

De mening van de Brabantse burger

kennis in uitvoering

'De overheid moet niet op hun stoel gaan zitten, maar kan en moet een stimulerende, voorwaardenscheppende en soms faciliterende rol vervullen. Kwaliteit moet daarbij het belangrijkste criterium zijn.'

man, 72

B. van Dalen MSC
K. Vinckx MSC
drs. M. van Bommel

ISBN 978-90-5049-550-9
PON-publicatie 16-02
© PON, Tilburg, maart 2016

Provincie Noord-Brabant

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	4
2.1	Cultuurbezoek	4
2.2	Cultuurbeoefening	5
2.3	Erfgoed	7
2.4	Culturele identiteit	8
2.5	De bijdrage van cultuur en erfgoed aan de samenleving	9
2.6	Rol van de overheid volgens Brabanders	10
3	Brabanders aan het woord	12
3.1	Cultuurbezoek	12
3.2	Cultuurbeoefening	17
3.3	Erfgoed	21
3.4	Culturele identiteit	24
3.5	De bijdrage van cultuur en erfgoed aan de maatschappij	27
3.6	De rol van de overheid volgens Brabanders	29
4	Methode van onderzoek en bronnen	31
4.1	Werkwijze	31
4.2	Bronnen	32

1 Inleiding

De provincie Noord-Brabant vindt cultuur en erfgoed belangrijk en zet hiervoor beleid in. Ze heeft recent twee beleidsdocumenten uitgebracht: *De (verbeeldings)kracht van erfgoed. Beleidskader erfgoed 2016-2020* en het uitvoeringsprogramma: *Cultuur in Uitvoering. Uitvoeringsprogramma cultuur 2016-2020*. De provincie spreekt de ambitie uit cultuur breed en laagdrempelig, toegankelijk, kwalitatief hoogstaand en toekomstbestendig te maken en te houden. Een Brabants cultuursysteem met een brede basis, met verbindingen tussen cultuur en haar omgeving en een toonaangevende top.

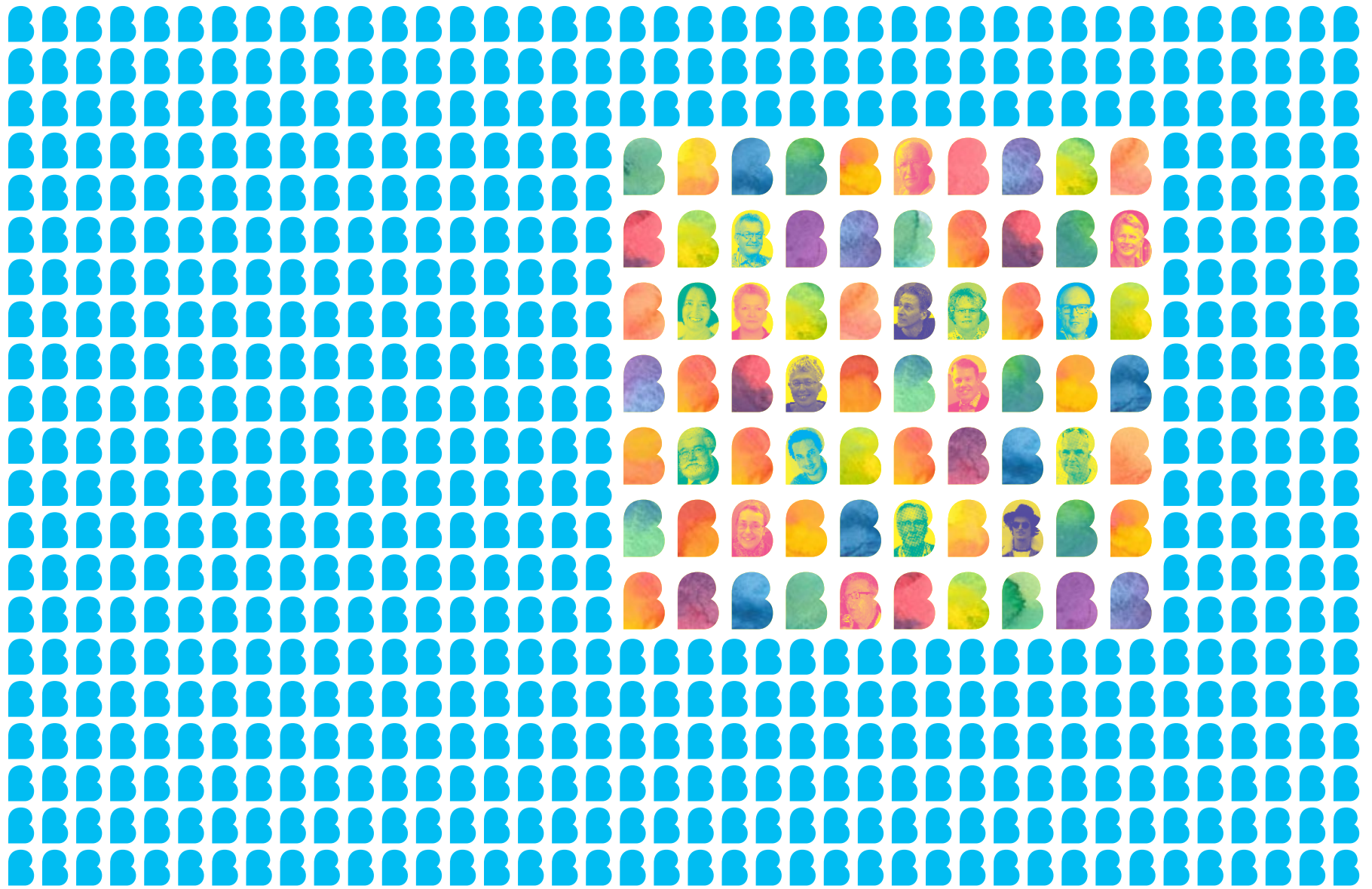
Cultuur en erfgoed worden door de provincie beschouwd als middel voor culturele identiteit en versterker van sociale veerkracht. Ze staan niet op zichzelf, maar worden gezien als onderdeel van de leefomgeving. Ze vertellen een verhaal, maar zijn ook icoon en katalysator voor de ontwikkeling van het gebied er om heen. Ze geven identiteit, maken trots, inspireren en werven. In de breedte streeft de provincie naar een aansprekend, vernieuwend en kwalitatief hoogwaardig cultuur- en erfgoedaanbod.

Cultuur en erfgoed worden bezocht, bekeken en beoefend door burgers. Maar hoe kijken Brabanders zelf aan tegen cultuur en erfgoed in Brabant? In hoeverre zijn zij tevreden over de verschillende onderdelen ervan, in het bijzonder die onderdelen die de provincie in haar beleidsdocumenten noemt: erfgoed, culturele identiteit, cultuurparticipatie, cultuureducatie, kunst- en culturaanbod, cultuur als inzet voor de samenleving. De provincie heeft het PON verzocht antwoord te zoeken op deze vragen.

Dit onderzoek bestaat uit twee delen: de Cultuurpeiling is een kwantitatieve meting onder 992 Brabanders. Die geeft inzicht in de mening van Brabanders over cultuur en erfgoed. Hiervoor is het Brabantpanel ingezet. De resultaten van de meting zijn gewogen naar geslacht en leeftijd om de respons in overeenstemming te brengen met de werkelijke populatie. Met de behaalde respons kunnen we voldoende betrouwbare uitspraken doen over Brabanders.

B Het tweede deel van het onderzoek betreft een kwalitatieve en verdiepende meting. Die vond plaats in de Brabant Community, een twee weken durend intensief en interactief online gesprek met en tussen 70 Brabanders. Hoewel representativiteit bij zo'n kwalitatieve meting geen item is, is voor dit onderzoeksdeel een heterogeen samengestelde groep gezocht. Achterin deze publicatie (hoofdstuk 4) is meer te lezen over de opzet en uitvoering van het onderzoek.

De publicatie beschrijft de uitkomsten van beide onderzoeksunderdelen en ordent de informatie naar thema. In hoofdstuk 2 wordt per thema een samenvatting gegeven van de uitkomsten van de Cultuurpeiling, de Brabant Community en een duiding en aanbeveling gedaan. In hoofdstuk 3 beschrijven we de uitkomsten van beide onderzoeken uitgebreider. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de methodiek van dit onderzoek en de gebruikte bronnen.

2 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk vatten we de onderzoeksresultaten samen, trekken we conclusies en doen we aanbevelingen over de thema's cultuurbezoek, cultuurbeoefening, erfgoed, culturele identiteit, cultuur in de samenleving en de rol van de provincie.

A large, multi-pointed yellow starburst graphic with a dotted pattern on its points, containing text.

Cultuurbeoefening vormt voor een derde deel van de Brabanders een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven.

2.1 Cultuurbezoek

Cultuurpeiling

Voor de helft van de Brabanders vormt cultuurbezoek een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven. Bijna alle Brabanders bezoeken wel eens culturele activiteiten, tentoonstellingen of evenementen.

7,1

Wat vinden ze ervan?

Brabanders waarderen het culturele aanbod in Brabant met gemiddeld een 7,1.

Waar?

Het merendeel van dit bezoek vindt in de eigen provincie plaats. Cultuur buiten de provincie wordt vooral bezocht omdat de activiteiten daar nu eenmaal worden aangeboden of de instellingen er gevestigd zijn (denk aan een musical of een concert van pop-, rock of wereldmuziek of een museum).

€34

Aandachtspunten

Aandachtspunten blijken te zijn de zichtbaarheid van het aanbod en de prijs. De Brabander is bereid om gemiddeld 34 euro per maand te besteden aan cultuurbezoek. Daarentegen zou 15 procent van de Brabanders geen geld aan cultuurbezoek willen besteden. Jongeren en hoger opgeleiden zijn bereid gemiddeld meer te besteden aan cultuurbezoek.

Favorieten

Het meest populair zijn een tentoonstelling in een museum, galerie of andere expositie (door 67% van de Brabanders bezocht) en een bioscoop of filmhuis (62%).

Cultuurbezoek Brabant Community

B Alhoewel er veel aanbod is en Brabantse burgers daarover tevreden zijn, blijkt uit zowel de Cultuurpeiling, als uit de gesprekken in de Brabant Community dat het voor mensen niet altijd makkelijk is om informatie te vinden wat waar plaatsvindt. Soms ervaren Brabanders de vele culturele activiteiten zelfs als een overload.

Binnen Brabant worden verschillen gezien en ervaren in de omvang en de diversiteit van het aanbod. Die worden echter niet altijd als een probleem ervaren. Zo geeft men in de Brabant Community aan het geen probleem te vinden om voor grotere culturele activiteiten naar de grotere steden of voor specifiek cultuurbezoek naar een bepaalde regio te reizen. Wel zijn er zorgen over het verdwijnen van cultuuraanbod in kleinere gemeenten door bezuinigingen en het wegdrukken van lokale culturele activiteiten door grote spelers.

Ook in algemene zin maken Brabanders zich zorgen over de bezuinigingen op cultuur en het feit dat de cultuursector steeds meer door vrijwilligers moet worden gedragen. Veel mensen ervaren de gevolgen van de economisch veranderende tijden direct in hun eigen situatie. Er wordt aangegeven dat dit ook gevolgen heeft voor de cultuurconsumptie, men gaat vaker naar goedkopere of gratis kleinschalige evenementen.

Digitalisering heeft ook effect op hoe en waar Brabanders cultuur consumeren, dat is steeds minder plaatsgebonden.

Cultuurbezoek Duiding en aanbeveling

D Niet alleen de bezuinigingen van de overheid op de cultuursector zijn relevant als economische omstandigheid, maar ook de bezuinigingen die direct de portemonnee van de burger raken. Het economisch welbevinden van de Brabander is gemiddeld hoog, maar niet voor iedereen hetzelfde. Dit gegeven legt druk op de cultuursector: hoe kan de toegangsprijs zo laag mogelijk worden gehouden en de producten toch rendabel zijn bij een teruglopende financiering. Ook de auteurs van de Cultuurindex (Lahaut, Van de Broek en Van Eijck) stellen in Boekman 105 (2015): dalende bezoekersaantallen maken het voor culturele instellingen lastig om gehoor te geven aan de oproep van de politiek om in plaats daarvan meer eigen inkomsten te verwerven. Tegelijkertijd is met de opkomst van internet ook een andere manier van cultuurbezoek mogelijk dan fysiek bezoek (bijvoorbeeld online toegang tot erfgoedcollecties, galerieën en cabaretvoorstellingen).

Dit gegeven legt druk op de cultuursector: hoe kan de toegangsprijs zo laag mogelijk worden gehouden en de producten toch rendabel zijn bij een teruglopende financiering.

Cultuur in Beeld (2015) stelt dat 'volgens het SCP in 2014 86 procent van de bevolking cultuur tot zich neemt via media (gedrukte media, radio/tv, internet en sociale media). Dit is ten minste net zo groot als het niet-digitale cultuurbereik.' Toegang tot culturele content via streaming is belangrijker dan bezit, aldus Boekman. Digitalisering heeft ook effect op hoe en waar Brabanders cultuur

consumeren, dat is steeds minder plaatsgebonden. Dat leidt er toe dat de provincie als geografische eenheid op termijn minder betekenis krijgt.

Alhoewel de Brabanders nog erg tevreden zijn met het cultuuraanbod, wil dit niet zeggen dat het aanbod zich ontwikkelt rekening houdend met de **veranderende cultuurbehoefte** van (een deel van) het publiek.

Op landelijk niveau concludeert Boekman dat de belangstelling van het publiek verder verschuift in de richting van belevenis: musea, films en festivals zijn populair. Datzelfde beeld zien we in Brabant. In Boekman wordt aangegeven dat uit de Festival-monitor (2014) blijkt dat in dat jaar in Noord-Brabant 123 festivals werden georganiseerd (tegenover 167 festivals in Noord-Holland, 86 in Gelderland, 70 in Overijssel en 49 in Limburg). Hierin zijn festivals met minder dan drieduizend bezoekers niet meegenomen (terwijl dat juist de goed bezochte lokale festivals/evenementen zijn). Met andere woorden: de behoeften van consumenten veranderen en daarmee het cultuurbezoek ook.

Alhoewel de Brabanders nog erg tevreden zijn met het cultuuraanbod, wil dit niet zeggen dat het aanbod zich ontwikkelt rekening houdend met de veranderende cultuurbehoefte van (een deel van) het publiek. Als (de wijzigingen in) de culturele behoeften van Brabanders onvoldoende in beeld zijn, kan de sector zich daarop onvoldoende snel aanpassen.

Aanbeveling

Daarom is het aan te raden de behoeften van het publiek in kaart te brengen en de ontwikkelingen in deze behoeften te monitoren. Dit kan door een groep van burgers te betrekken als voortdurend klankbord. Door culturele instellingen te ondersteunen met kennis op het gebied van marketing en doelgroepanalyse (denk aan de eerder uitgebrachte doelgroepsegmentatie *Culturele smaak van Brabanders* (2013).

2.2 Cultuurbeoefening

Cultuurpeiling

Cultuurbeoefening vormt voor een derde deel van de Brabanders een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven.

Zelf doen

Ruim de helft van de Brabanders doet zelf aan cultuurbeoefening. Daarbij worden het vaakst foto's/filmpjes bewerkt op de computer, het minst wordt aan dansactiviteiten gedaan.

50%

Voorzieningen

Twee derde van de Brabanders vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen zijn voor zijn/haar kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten, tien procent vindt dit juist te weinig. Stedelingen zijn vaker van mening dat er ruim voldoende voorzieningen in de omgeving zijn dan plattelanders. Jongeren vinden het aanbod vaker voldoende dan ouderen.

€21

Bestedingspatroon

De Brabander is bereid om gemiddeld 21 euro per maand te besteden aan cultuurbeoefening, 39 procent zou geen geld aan culturele en creatieve activiteiten willen besteden. Ouderen willen minder dan gemiddeld besteden aan cultuurbeoefening, 40 tot 49-jarigen juist meer dan gemiddeld. Ook hoger opgeleiden willen hieraan meer dan gemiddeld besteden.

Cultuurbeoefening Brabant Community

De leden van de Brabant Community vinden cultuurbeoefening belangrijk voor de samenleving: cultuurbeoefening en creatief bezig zijn dragen bij aan het welbevinden van mensen. Het zelf beoefenen van culturele activiteiten dient voor een ieder toegankelijk te zijn. Daar draagt ook de nabijheid van voorzieningen in de eigen wijk/buurt aan bij, aldus de Brabanders.

De manieren van cultuurbeoefening veranderen in een rap tempo, terwijl de systemen vaak nog zijn ingericht op de 'oude' vraag.

Hoewel er veel Centra voor de Kunsten zijn verdwenen en er sprake is van bezuinigingen bij cultuureducatie en amateurkunst, wordt dit door de leden van de Brabant Community niet zo direct gezien of ervaren. Velen vinden dat de mogelijkheden tot cultuurbeoefening voor een ieder voorhanden zijn en ook dat er in Brabant ruim voldoende voorzieningen voor cultuurbeoefening aanwezig zijn. Men geeft aan dat cultuurbeoefening ook niet staat of valt met voorzieningen. Men kan beginnen met cultuurbeoefening thuis, in de eigen directe omgeving. Dat kan uitgebreid worden met het volgen van lessen (zowel bij een docent, maar ook online cursussen) of deelname aan een vereniging of gezelschap (die men ook in Brabant ruim voorhanden vindt). Wel wordt aandacht gevraagd voor cultuurbeoefening voor kinderen via een goede binnenschoolse cultuureducatie. Daarmee begint de interesse voor en ontwikkeling in cultuur. Die moet voor een ieder toegankelijk en van voldoende niveau zijn. Daarover maakt men zich zorgen.

Cultuurbeoefening Duiding en aanbeveling

Hoewel er op landelijk niveau veel gesprekken gaande zijn over bezuinigingen, het omvallen van Centra voor de Kunsten en de effecten daarvan op de cultuurbeoefening en het aanbod, wordt dit door Brabanders nog niet direct opgemerkt of ervaren. De gaten die vallen worden soms gevuld door ander aanbod, veelal particulier of in zzp-constructies. Het LKCA (2015) benadrukt: *'Tenminste tachtig procent van de mensen die iets kunstzinnigs of creatiefs willen leren en daar beter in willen worden, doen dat niet bij deze instellingen maar in hun vereniging, informele groep of bij zelfstandige kunstdocenten en kunstenaars (veelal zzp'ers).'*

Niet alleen de plek waarbij burgers cultuur beoefenen verandert, ook de manier waarop. Doordat men steeds gemakkelijker, sneller en op meer plaatsen toegang heeft tot internet, wordt de drempel tot cultuurafname en cultuurdeelname verlaagd. Internet maakt het mogelijk om gemakkelijker zelf cultuur te beoefenen (denk aan online pianolessen, YouTube dansinstructiefilmpjes, het uploaden van zelfgemaakte filmpjes en vloggen). De manieren van cultuurbeoefening veranderen in een rap tempo, terwijl de systemen vaak nog zijn ingericht op de 'oude' vraag.

Door demografische ontwikkelingen (ontgroening en vergrijzing) en een trek naar de stad verschuift het inwoneraantal en het voorzieningenniveau in dorpen en steden in Brabant. De krimp op het platteland heeft ook direct effect op het culturele voorzieningenniveau, het cultuurbezoek en de cultuurbeoefening. Brabanders vinden de nabijheid van voorzieningen om cultuur te beoefenen belangrijk. Het kan zijn dat men daar nu weinig veranderingen in ziet, maar dat wil niet zeggen dat men dat op termijn niet gaat ervaren. Zo stelt het LKCA: *'Hoewel er over het geheel*

genomen dus (nog) geen negatieve effecten van het wegvallen van gesubsidieerd buitenschools aanbod op de vraag te zien zijn, kunnen er wel knelpunten ontstaan in bepaalde regio's als daar onvoldoende zelfstandige ondernemers zijn of komen die zorgen voor vervangend aanbod.'

Niet voor iedereen is internet de oplossing. Aandacht voor het voorzieningenniveau blijft dus nodig, maar wel in aansluiting op de behoeften van mensen. In haar advies Meedoen is de kunst (2014) spreekt de Raad voor Cultuur over de rol van de provincie bij cultuurbeoefening. Die betreft het nemen van actieve verantwoordelijkheid voor zaken die het lokale belang overstijgen, het initiëren, stimuleren en bovengemeentelijk op regionaal niveau coördineren rond zaken als diversiteit en spreiding, promotie en zichtbaarheid en het bieden van ondersteuning bij deskundigheidsbevordering. Tevens dringt de Raad van Cultuur er op aan 'om die keuzes te maken vanuit een visie, die het belang van actieve cultuurparticipatie voor de gemeente benoemt. Iedere gemeente en provincie maakt beleid op basis van de samenstelling en dichtheid van de bevolking, identiteit en ambitie. Iedere regio is verschillend. In de ene regio zijn er veel particuliere of private initiatieven en op weer andere plekken neemt een Centrum voor de Kunsten een centrale plaats in binnen actieve cultuurparticipatie.'

Niet voor iedereen is internet de oplossing.
Aandacht voor het voorzieningenniveau blijft dus nodig, maar wel in aansluiting op de behoeften van mensen.

Met andere woorden: zorg voor goede basisvoorzieningen en doe dat vanuit een visie en in samenspraak met de eigen keuze

van gemeenten. De raad dringt aan op een systematische verzameling van (deelname)gegevens op gemeentelijk en regionaal niveau. Ook in Brabant lijken deze gegevens te ontbreken (zie ook rapport Culturele dynamiek versterken van de commissie Paes).

Aanbeveling

Naast het in kaart brengen van gegevens, is het belangrijk te bedenken wat een minimaal aanvaardbaar aanbod is en kies wat je in stand houdt. Daarvoor is het noodzakelijk te bekijken welk aanbod nog echt aansluit op de veranderende vraag van de cultuurbeoefenaar, zodat het oude systeem meer toekomstgericht wordt. De commissie Paes geeft aan dat hierbij bestuurlijke bevlogenheid van gemeenten en provincie essentieel is, nieuwe organisatiemodellen nodig zijn en er aandacht moet zijn voor kwaliteit, vakmanschap en arbeidsvoorwaarden. Tegelijkertijd is er een differentiatie gewenst, niet iedereen heeft immers dezelfde wensen. Help de regio's daarbij. En organiseer dit in samenspraak met de Brabantse gemeenten.

2.3 Erfgoed

Cultuurpeiling

Brabanders vinden de Brabantse geschiedenis, tradities, gebruiken en verhalen belangrijk voor de Brabantse identiteit.

Kracht

Erfgoed heeft volgens de Brabanders naast verbeeldingskracht ook verbindingskracht.

Bezoek

Niet iedere Brabander vindt het zelf bezoeken van cultureel erfgoed even belangrijk.

Favorieten

Brabanders zijn het meest geïnteresseerd in bestuurlijk erfgoed: landgoederen, kastelen en stadspaleizen. 41 Procent van de Brabanders is daar in (zeer) hoge mate in geïnteresseerd. Het minst geïnteresseerd is men in religieus erfgoed (kerken en kloosters).

85%

Het belang van erfgoed

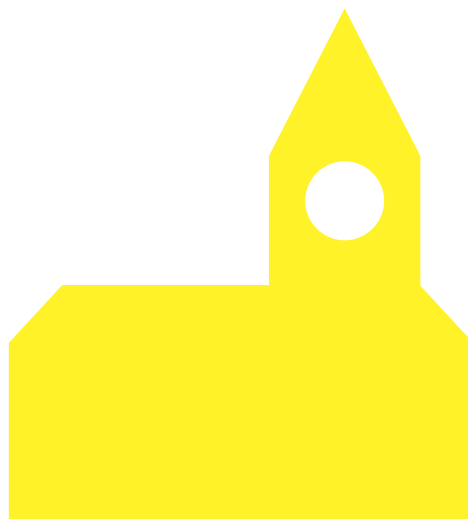
84 procent van de Brabanders vindt dat erfgoed van belang is voor de samenleving en 85 procent is van mening dat het behoud van erfgoed van belang is voor volgende generaties.

Erfgoed Brabant Community

Brabanders beschouwen zowel gebouwen als verhalen als cultureel erfgoed. Ook het onderscheid tussen cultuur en erfgoed wordt in het gesprek in de Brabant Community niet zo zeer gemaakt. Men vindt dit onlosmakelijk met elkaar verbonden. Beeldbepalend erfgoed is breed en er valt veel onder: zowel gebouwen, natuur en landschap, maar ook foto's, boeken en gebruiken uit het verleden.

Wanneer men spreekt over beeldbepalend erfgoed, gaat het ook over het behoud en het opnieuw onder de aandacht brengen van Brabantse verhalen. Het Brabantse landschap wordt als een belangrijk onderdeel van het culturele erfgoed ervaren en de combinatie tussen natuur en cultuur wordt gewaardeerd. Erfgoed is dus voor Brabanders een breed begrip. Wat Brabanders beeldbepalend erfgoed en erfgoed voor de toekomst vinden, verschilt nogal. Ook het gesprek over behoud van kerken houdt de Brabanders bezig.

Erfgoed Duiding en aanbeveling

Brabanders vinden de Brabantse geschiedenis, tradities, gebruiken en verhalen belangrijk voor de Brabantse identiteit. Het meest geïnteresseerd is men in bestuurlijk erfgoed (kastelen, landgoederen en stadspaleizen), het minst in religieus erfgoed (kerken en kloosters). Dat laatste is een enigszins opvallende uitkomst, omdat het in het gesprek in de Brabant Community over erfgoed al snel over kerken ging.

Op veel plekken wordt hard gewerkt aan het vinden van **nieuwe bestemmingen voor vrijkomende kerkgebouwen**. Een verklaring daarvoor kan zijn dat het bij religieus erfgoed (met name bij kerkgebouwen) vooral gaat om de plek die ze in een gemeenschap innemen. Ze staan meestal midden in het centrum en zijn beeldbepalend. Mensen zijn er aan gehecht, niet per se om de religieuze functie die ze oorspronkelijk hadden, maar meer om het feit dat ze bij hun gemeenschap horen.

Enerzijds past de lage score van interesse in religieus erfgoed bij de huidige secularisering: steeds minder mensen bezoeken kerken en kloosters vanwege hun religieuze functie. Anderzijds zien we een duidelijke toename van projecten voor herbestemming, vooral bij kerkgebouwen. Op veel plekken wordt hard gewerkt aan het vinden van nieuwe bestemmingen voor vrijkomende kerkgebouwen. Een verklaring daarvoor kan zijn dat het bij religieus erfgoed (met name bij kerkgebouwen) vooral gaat om

de plek die ze in een gemeenschap innemen. Ze staan meestal midden in het centrum en zijn beeldbepalend. Mensen zijn er aan gehecht, niet per se om de religieuze functie die ze oorspronkelijk hadden, maar meer om het feit dat ze bij hun gemeenschap horen. Dat zou kunnen verklaren dat mensen alleen iets hebben met het kerkgebouw in de buurt en niet met kerkgebouwen in het algemeen.

Wat men beeldbepalend erfgoed voor de toekomst vindt, verschilt per Brabander, maar het gaat daarbij zeker niet alleen om (oude) gebouwen.

Conclusie

Brabanders zien erfgoed niet als een apart domein, maar als een onlosmakelijk onderdeel van de identiteit van Brabant en de culturele uitingen en tradities. Ook het landschap van Brabant valt eronder. En bij erfgoed gaat het niet om het monument, maar ook om de plek die het inneemt in de gemeenschap (denk aan de kerken) en hoe het daardoor een bindende factor kan zijn in de samenleving. Dat maakt erfgoedbeleid bij uitstek geschikt voor een integrale benadering en inrichting.

2.4 Culturele identiteit

Cultuurpeiling

Brabanders vinden de Brabantse geschiedenis (81 procent) en verhalen, gebruiken en tradities (77 procent) van belang als onderlegger voor de Brabantse identiteit.

81%

77%

Geluk met een zachte G

In ander recent onderzoek (Geluk met een zachte G, 2016) vroeg het PON Brabanders de Brabander én zichzelf als persoon te typeren. Het blijkt dat men de Brabantse samenleving vooral typeert als gezellig, Bourgondisch en gemoedelijk. En zichzelf vindt de Brabander vooral sociaal betrokken, gemoedelijk en vriendelijk. Ook ruimdenkend en innovatief scoren hoog, terwijl men deze begrippen – samen met sociaal betrokken – niet echt voor de Brabantse samenleving vindt gelden.

Typisch Brabants?

Er is dus sprake van verschillen in de manier waarop de Brabander zichzelf ziet en hoe hij tegen de Brabantse samenleving aankijkt. Met andere woorden: de Brabander zelf wijkt volgens eigen zeggen af van wat we massaal als 'typisch Brabants' definiëren.

Overigens verschilt per regio hoe Brabanders zichzelf typeren.

Regionale verschillen

Culturele identiteit Brabant Community

BIn de Brabant Community worden bij de Brabantse identiteit direct associaties gemaakt met het gemeenschapsleven, sociale cohesie, verbondenheid en de verenigingscultuur. Qua tradities wordt gedacht aan Carnaval, een kwartiertje te laat komen en een geschiedenis van innovatie. Qua omgangsvormen denken Brabanders bij Brabant vooral aan gemoedelijk, vriendelijk, gezellig en een sterk saamhorigheidsgevoel. En aan hoe Brabanders in het leven staan: gastvrij, Bourgondisch, hard werkend en gericht op samenwerking.

Maar er wordt bij Brabant ook gedacht aan een bekrompen blik op de wereld, een voorzichtige en bescheiden houding, afwachtend en soms een beetje stug. Men ervaart verschillen in identiteit tussen de verschillende regio's in Brabant, met name tussen west en oost.

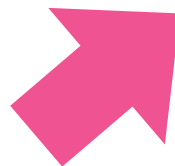
Culturele identiteit Duiding en aanbeveling

Identiteit is geen vast en statisch gegeven, maar een verzameling gezamenlijk gedragen waarden en gevoelens die de Brabanders willen uitdragen en vasthouden in de toekomst. Brabanders zijn trots op Brabant en voelen zich ermee verbonden. Hoewel Brabanders 'hun' provincie nog altijd als gemoedelijk, gezellig en gastvrij typeren, zien zij zichzelf niet zo. Zij voelen zichzelf dus niet per se als 'typisch Brabants' maar voelen zich wel verbonden met de Brabantse identiteit. Het gaat er meer om je Brabander te voelen dan om een 'typische Brabander' te zijn. En daarmee zijn dragers van de Brabantse identiteit belangrijk om behouden te blijven worden.

Hoewel Brabanders 'hun' provincie nog altijd als gemoedelijk, gezellig en gastvrij typeren, zien zij zichzelf niet zo. Zij voelen zichzelf dus niet per se 'typisch Brabants' maar voelen zich wel verbonden met de Brabantse identiteit.

In Het Nieuwste Brabant (2014) stelt Mommaas(2014): *'In Noord-Brabant zou explicieter kunnen worden verkend welke mogelijke bijdragen het Brabantgevoel, vanuit zijn doorleefde eigenheid, zou kunnen spelen als een context van maatschappelijke organisatie en betrokkenheid. Dit alles met inbegrip van de bijbehorende culturele en bestuurlijke randvoorwaarden. Hoe kunnen we, om maar eens iets te noemen, de betekenis van de Brabantse verbanden van familie, dorp, vriendenkring en regio, of van de vermeende Brabantse artistieke of spirituele eigenzinnigheid beter in zijn werking doorgronden, om de*

daarin aanwezige energie op een betrokken manier in te zetten voor bredere maatschappelijke vraagstukken? Denk in dat verband aan de organisatie van de arbeidsmarkt; de behoefte aan innovatie; een meer integrale organisatie van de zorg; participatieve vormen van democratie; een open, want creatieve oriëntatie op de wereld. Op zoek naar een hedendaagse vorm van "bonding", ergens op het raakvlak van de kleine en de grote wereld, die juist uitdaagt tot "bridging", in plaats van de ander te negeren.'

Aanbeveling

Aan de culturele identiteit wordt in beleidsdocumenten zowel bij cultuur en erfgoed, als in de Agenda van Brabant gerefereerd. Culturele identiteit zorgt voor verbondenheid en de sterke Brabantse identiteit werkt als lijmmiddel om ergens gezamenlijk de schouders onder te zetten (denk hierbij bijvoorbeeld aan de vele lokale activiteiten, die vaak sterk verbonden zijn aan de identiteit van het dorp). Door de Brabantse identiteit als gezamenlijke factor te beschouwen en die via provinciaal beleid te versterken kan identiteit worden ingezet bij het werken aan maatschappelijke vraagstukken.

2.5 De bijdrage van cultuur en erfgoed aan de samenleving

Cultuurpeiling

Brabanders vinden cultuur en erfgoed van belang voor de samenleving. Bijna acht op de tien Brabanders zijn het er over eens dat kunst en cultuur belangrijk zijn voor de samenleving, voor erfgoed is dat zelfs 84 procent.

84%

85%

Behoud

Het behouden van erfgoed vindt 85 procent belangrijk voor volgende generaties, bij cultuur vindt 77 procent dit belangrijk.

77%

De bijdrage van cultuur

Men vindt dat cultuur van breder belang kan zijn in de samenleving en er invloed op kan hebben. Zo zien we dat Brabanders denken dat cultuur een sterke bijdrage kan leveren aan leefbaarheid en saamhorigheid in de buurt, aan ontmoeting en verbinding, aan algemeen welzijn, aan actieve en betrokken burgers en aan een veerkrachtige samenleving.

Brabanders zien dat cultuur en erfgoed op verschillende manieren een rol kunnen spelen in de samenleving. Zij zien vooral dat ze bijdragen aan ontmoeting en verbinding van en tussen mensen en dat ze kunnen helpen bij de ontwikkeling van dorpen en wijken. Deelname aan culturele en/of historische verenigingen stimuleert sociale contacten binnen de vereniging, maar ook daarbuiten. Wat te denken van een carnavalsoptocht waarbij talloze mensen langs de weg staan, of exposities, braderieën of tentoonstellingen die voor iedereen toegankelijk zijn. Vele Brabanders geven hun eigen sociale leven ook actief vorm door lidmaatschap van verenigingen.

The diagram consists of three interlocking gears, each representing a different level of social participation:

- Top Left Gear (Blue):** Labeled **Beleidsparticipatie**. It features silhouettes of two people sitting at a table. The word "meedenken" is repeated around the gear's perimeter.
- Top Right Gear (Orange):** Labeled **Maatschappelijke participatie**. It features silhouettes of two people standing, one with arms outstretched, and a soccer ball. The word "meedenken" is repeated around the gear's perimeter.
- Bottom Gear (Green):** Labeled **Maatschappelijk initiatief**. It features silhouettes of two people, one using a lawnmower. The phrase "zelf doen" (do it yourself) is repeated around the gear's perimeter.

Ook Cultuur in Beeld (2015) stelt: *'Cultuur kan in de vorm van creatieve bedrijvigheid nieuwe kansen bieden aan achterstandswijken of krimpgebieden. Lokale cultuurpraktijken bereiken nieuwe publieksgroepen en dragen bij aan stedelijke ontwikkeling en vernieuwing. Ook wordt volop geëxperimenteerd met nieuwe vormen van samenwerking en opdrachtgeverschap. De diversiteit aan cultuuruitingen is groot. De betrokkenheid van bewoners voor de inbedding en het draagvlak in de wijk is vaak cruciaal.'*

Ontmoeting is daarbij het kernwoord. Inzet van cultuur en/of historie in de samenleving kan zo niet alleen direct, maar ook indirect bijdragen aan meer ontmoeting en binding in de samenleving. Daarmee kan het dus een bijdrage leveren aan de participatiesamenleving.

19

zoals vrijwilligerswerk en verenigingsleven, alsook cultuurbezoek en beoefening. Bij beleidsparticipatie gaat het om het meedenken van burgers op beleidsthema's. Bij maatschappelijk initiatief gaat het om burgerinitiatieven, bijvoorbeeld in de buurt: burgers die zelf het heft in handen nemen en een plan maken en realiseren met een maatschappelijk doel. De drie raderen brengen elkaar in beweging. Daardoor is de stap van meedoen naar meedenken en naar zelf doen sneller gezet: Mensen die bijvoorbeeld veel deelnemen aan cultuur (meedoen) en elkaar ook daar vanuit kennen, gaan sneller samen aan de slag met nieuwe initiatieven. Ook mensen die hebben meegedacht over initiatieven van bijvoorbeeld de provincie zetten dit sneller om in eigen initiatief. En mensen die bij een maatschappelijk initiatief betrokken zijn, zijn ook sneller bereid om op andere terrein mee te doen.

Aanbeveling

De provincie onderschrijft het belang van participatie en eigen initiatief. Zo zet de provincie ook cultuur steeds meer in bij projecten als de Brabantse Dorpen Derby, Leefbaarheid@Brabant, de doe-budgetten en het Prins Bernhard Cultuurfonds als middel om betrokkenheid in de buurt en het dorp te vergroten. Maar besteedt ook aandacht aan participatie bij cultuur- en erfgoedbeleid in bredere zin.

2.6 Rol van de overheid volgens Brabanders

Cultuurpeiling

De respondenten kregen de vraag voorgelegd: 'Stelt u zich eens voor: de overheid heeft een bedrag van 100.000 euro om te investeren in cultuur en erfgoed in Brabant. Hoe zou u dit bedrag verdelen?'

Cultuur

Op het gebied van cultuur zouden Brabanders het meeste investeren in bibliotheken, culturele voorzieningen en mogelijkheden om zelf cultuur te beoefenen.

Erfgoed

Op het gebied van erfgoed zouden Brabanders het meeste investeren in bestuurlijk erfgoed; eerder bleek al dat de interesse voor dit erfgoed het grootst is. Daarnaast zou men investeren in Brabants immaterieel erfgoed: volkscultuur, dialect, verhalen, gebruiken en tradities.

Rol van de overheid Brabant Community

B De Brabant Community vindt het belangrijk dat de overheid de toegankelijkheid van cultuur voor alle inwoners bewaakt. Het stimuleren van cultuurdeelname, het bewaren van diversiteit en stimuleren van initiatieven wordt als primaire taak van de overheid gezien. Brabanders zien vooral

De samenleving **verandert** continu en daarmee ook de manier waarop mensen deelnemen dan wel hun mening over cultuur vormen. Het verandert ook de soorten cultuur en erfgoed die worden bezocht en gewaardeerd.

een faciliterende en voorwaardenscheppende rol voor de overheid. De overheid wordt in de Brabant Community ook als een regisseur gezien die sturing geeft aan het cultuur- en erfgoedbeleid en als een coördinator voor gemeente-overstijgende taken en beleid. Daarbij wordt ook het behoud en de herbestemming van erfgoed genoemd.

Rol van de overheid Duiding en aanbeveling

D Brabanders zijn zich bewust van de waarde van cultuur en erfgoed. Veel Brabanderes bezoeken cultuur en erfgoed, met name binnen Brabant. Men is ook behoorlijk tevreden over het aanbod in de provincie. Brabanders zien diverse rollen voor de overheid, van facilitator tot regisseur. Een vijftal adviezen voor de overheid hoe om te gaan met de perceptie van burgers bij beleid en beleidskeuzes:

1. Blijvend in gesprek

In alle ontwikkelingen rond het overheidsbeleid wordt de mening van de burger belangrijker. Dat geldt ook voor de manier waarop een overheid daarmee omgaat. De invloed van overheden wordt minder en minder hiërarchisch. Cultuur in Beeld (2014) stelt dat de invloed van de burger groeiende is en dat burgers en overheden steeds meer als partners opereren. Daarbij wijzigt de rol van overheden: *'Zij nemen steeds meer de positie in van partner in een netwerk en experimenteren met manieren om burgers te betrekken. Het oordeel van experts wordt niet meer als vanzelfsprekend geaccepteerd.'* Het is daarom van het grootste belang om als overheid in gesprek te gaan met de burger, om zich te verdiepen in hun mening en behoeften, om te zien waar water speelt en burgers te waarderen voor hun inbreng door een participatieve houding van beide kanten.

2. Vinger aan de pols houden

Er zijn maatschappelijke trends en ontwikkelingen die niet alleen een context vormen voor de manier waarop burgers in de samenleving staan, maar ook voor de manier waarop burgers aan cultuur doen, dan wel cultuur en erfgoed bezoeken. **De samenleving verandert continu en daarmee ook de manier waarop mensen deelnemen dan wel hun mening over cultuur vormen. Het verandert ook de soorten cultuur en erfgoed die worden bezocht en gewaardeerd.** Door de vinger aan de pols te houden (bijvoorbeeld door monitoring en klankbording) wordt voorkomen dat in het cultuur- en erfgoedbeleid keuzes worden gemaakt die niet aansluiten op de wensen en behoeften uit de samenleving.

3. Trek samen op

Provincie, gemeente en burgers hebben vaak niet dezelfde beelden en verwachtingen van elkaar. Het is aan overheden om over de brug te komen naar de leefwereld van burgers om zo de juiste beelden en verwachtingen van elkaar te krijgen en een gemeenschappelijke taal te leren spreken. Zo kun je elkaar versterken en als partners in een netwerk optrekken.

4. Neem de burgers mee in de keuzes die je maakt

Voor burgers is er geen verschil tussen cultuur en erfgoed. Hoewel het beleids- en bestuursmatig handig is om hierin wel onderscheid te maken, beschouwt de Brabander het culturele aanbod inclusief erfgoed en andersom. Ook culturele identiteit en het 'trots zijn op Brabant' past daarbinnen. **Het is dan lastig te begrijpen dat er wel financiële middelen beschikbaar worden gesteld voor herbestemming van een kerk, terwijl het wijkcentrum waar men cultuur beoefende gesloten wordt.** Ben als overheid dus niet alleen gefocust op waar middelen aan te besteden, wat herbestemd kan worden en hoe cultuur gestimuleerd kan worden, maar ben je ook bewust van hoe die beslissingen bij burgers aankomen en neem ze mee in besluitvormingsprocessen.

5. Vul vanuit de burger je politieke agenda, maar blijf ook zelf aan zet

Beschouw en luister, vul aan waar nodig, maar durf ook eigen keuzes te maken voor wat belangrijk is. **Zo ziet de Brabander op dit moment nog genoeg mogelijkheden voor cultuurbeoefening, terwijl er wel een verandering gaande is in de voorzieningen, met name op het platteland.** Daarbij dient een keuze te worden gemaakt in wat de overheid als minimaal aanvaardbare voorzieningen vindt.

3 Brabanders aan het woord

In dit hoofdstuk gaan we uitgebreider in op de uitkomsten van onderzoek naar de thema's cultuurbezoek, cultuurbeoefening, erfgoed, culturele identiteit, cultuur in de samenleving en de rol van de provincie. Per thema worden de uitkomsten van het onderzoek (Cultuurpeiling en Brabant Community) gepresenteerd.

'Ik vind cultuurbeoefening belangrijk voor iedereen (van de wieg tot het graf), omdat het veel aspecten van je leven positief beïnvloedt; zingeving, sociaal, creativiteit wordt gestimuleerd, uitwisseling met mensen, kennis opdoen en delen.'

vrouw, 59

3.1 Cultuurbezoek

Hoeveel cultuurbezoeken worden er gebracht in Brabant?

In Noord-Brabant worden jaarlijks 2.176.000 bezoeken gebracht aan voorstellingen van professionele podiumkunsten (Nederland totaal: 17.358.000), theatervoorstellingen 274.000 keer (Nederland totaal: 2.268.000), muziekvoorstellingen 838.000 keer (Nederland totaal: 8.092.000), dans- en bewegingsvoorstellingen 85.000 keer (Nederland totaal: 742.000), muziektheater 208.000 keer (Nederland totaal: 2.432.000) en cabaret- en kleinkunst 325.000 keer (Nederland totaal: 2.035.000) (CBS, 2014).

Wat betekent cultuur voor Brabanders?

Uit de cultuurpeiling blijkt dat cultuurbezoek voor circa de helft van de Brabanders een belangrijk onderdeel vormt van het dagelijks leven. Hoger opgeleiden zijn het hier wat vaker mee eens dan minder hoog opgeleiden. Tussen jongeren en ouderen en stad en platteland treden hierbij geen verschillen op. Voor een kwart van de Brabanders blijkt het bezoeken van cultuur geen belangrijk onderdeel te vormen van het dagelijks leven.

%	(Helemaal) oneens	Niet oneens, niet eens	(Helemaal) eens
Cultuurbezoek, zoals het bezoeken van tentoonstellingen en concerten, vormt voor mij een belangrijk onderdeel in mijn leven	25	30	45

In de Brabant Community worden diverse redenen gegeven waarom cultuur voor mensen belangrijk is. Cultuurbezoek geeft energie en biedt inspiratie.

'Cultuur is een belangrijk onderdeel van mijn leven. Het geeft mij soms stof tot nadenken over mijzelf, het leven en mijn omgeving.'

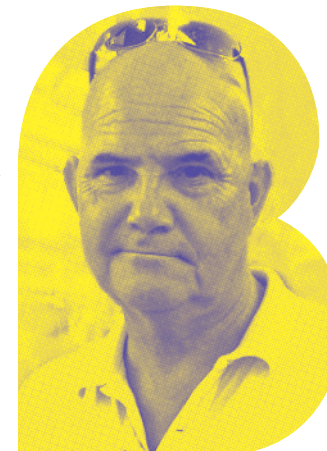
man, 40

'Voor mij is cultuur belangrijk. Het geeft me energie! Door het jaar heen ga ik zo af en toe naar een theatervoorstelling (divers van toneel t/m kleinkunst) of een avondje wijktheater. Ook bezoek ik geregeld een concert (zowel pop als klassiek).'

vrouw, 43

'Cultuur is heel belangrijk, het geeft je de mogelijkheid om van andere dingen te genieten dan waar je dagelijks mee bezig bent.'

man, 56

Men geeft aan dat cultuurbezoek niet alleen voor zichzelf van belang is, maar ook voor het gezin, familie, of vrienden.

Cultuur kan ook bijdragen aan de kwaliteit van leven, ontmoetingen met anderen en de eigen persoonlijke ontwikkeling stimuleren.

'Omdat dat wat toevoegt aan de kwaliteit van het leven (ontspanning, verwondering, verrukking) en aan de persoonlijke ontwikkeling (identiteitsvorming, emancipatie, creatief leren denken en doen, flexibiliteit, veranderingsbereidheid). Zelf heb ik via de lijn van kunst & cultuur de wereld leren ontdekken. Kunst kan me ontroeren, maar ook aan het denken zetten, kwaad maken zelfs.'

man, 59

'Cultuur verbreedt je horizon, laat je andere mensen ontmoeten, je houdt je geestelijke ontwikkeling op peil. Je komt uit je dagelijkse gang van zaken en je gaat met een fijn gevoel weer aan de slag.'

vrouw, 58

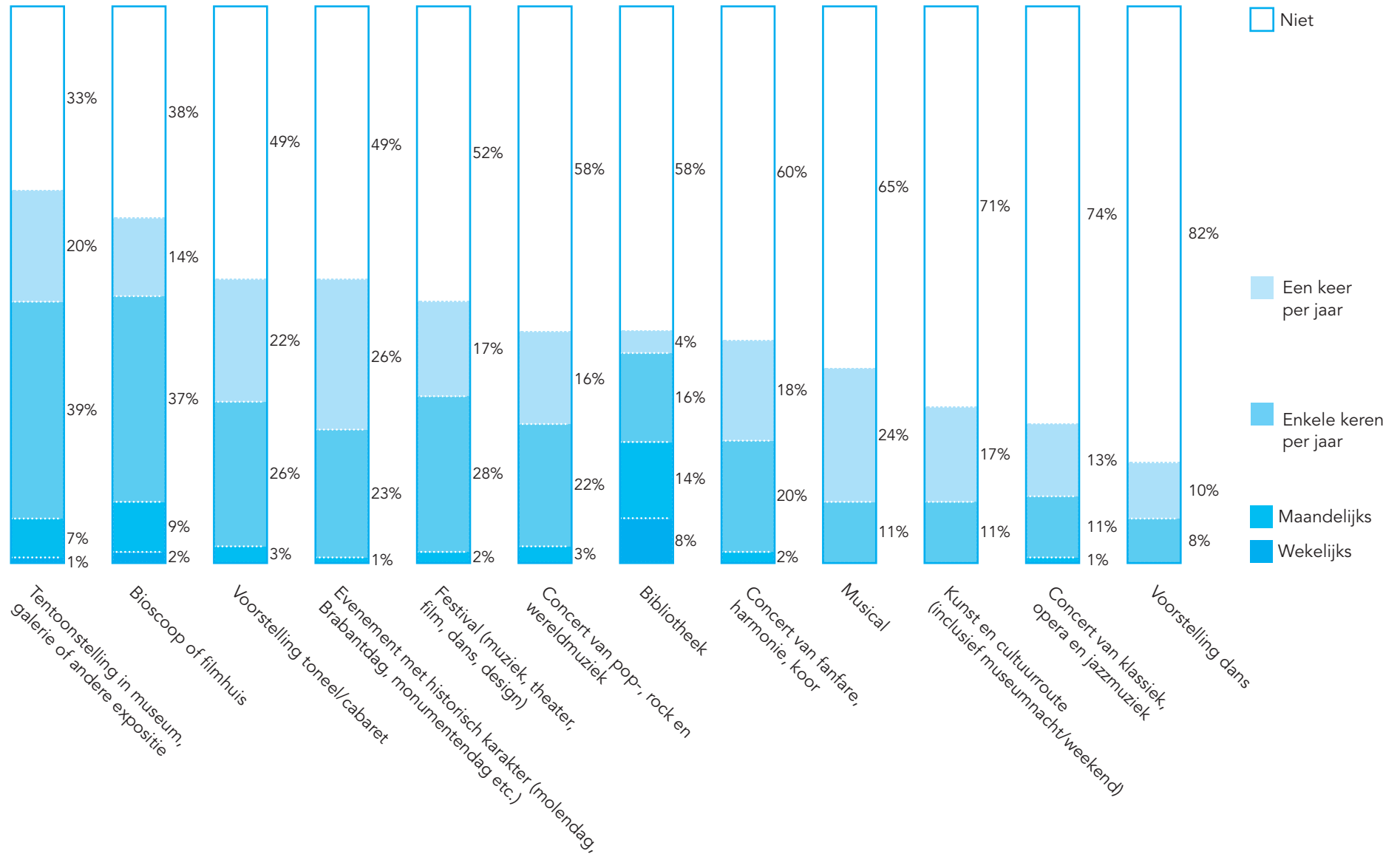
Wat werd bezocht door Brabanders?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat 95 procent van de Brabanders in het afgelopen jaar tenminste één keer een bezoek bracht aan een culturele activiteit. Het meest populair is het bezoeken van een tentoonstelling in een museum, galerie of andere expositie (door 67 procent van de Brabanders bezocht) en het bezoeken van een bioscoop of filmhuis (62 procent). Het minst populair is een dansvoorstelling: die werd door 18 procent van de Brabanders bezocht. De bibliotheek werd bezocht door 42 procent van de Brabanders, 33 procent is lid van de bibliotheek. De bibliotheek werd voornamelijk bezocht voor het lenen van boeken, cd's en dvd's (68 procent), om boeken of de krant te lezen (22 procent) of om kennis te vergroten of zichzelf te ontwikkelen (21 procent).

Uit de cultuurpeiling blijkt dat tentoonstellingen, films, voorstellingen, evenementen en festivals het vaakst worden bezocht.

Kijken we naar generatieverschillen dan zien we dat jongeren tenminste eens per jaar een bezoek brengen aan een culturele activiteit. Hoe ouder men is, hoe minder dit wordt, al zijn de verschillen niet groot. Zo bezoekt nog altijd 92 procent van de groep 65+ jaarlijks minimaal één culturele activiteit. Hoger opgeleiden brengen vaker (98 procent) tenminste eens per jaar een bezoek aan een culturele activiteit, voor lager opgeleiden geldt dat voor 88 procent. Tussen stad en platteland bestaan hierin geen verschillen.

Heeft u in de afgelopen 12 maanden in Nederland de volgende culturele activiteiten bezocht?

In de Brabant Community wordt aangegeven dat men heel diverse culturele evenementen en erfgoed bezoekt, vaak in de stad, maar ook worden lokale culturele evenementen benoemd zoals braderieën, markten en carnavalsoptochten. Men wisselt betaalde culturele bezoeken af met gratis of goedkopere, kleinschaligere bezoeken. Zo komen velen van hen ook in aanraking met cultuur door wandelingen of fietstochten en het bezoeken van de natuur. De leden in de community hebben een brede interpretatie van cultuur, zij maken geen onderscheid tussen cultuur en erfgoedbezoek. Cultuur is ook lokaal en ook erfgoed. Ook cultuur in omgangsvormen en samenleving hoort daarbij.

'Cultuur is voor mij verweven met mijn dagelijks leven. De verbindingen die cultuur legt tussen mensen, maar ook tussen domeinen zoals cultuur en natuur (landart). Het dorp als leefgemeenschap is een belangrijk cultureel goed in Brabant.'

vrouw, 59

'Cultuur is erg breed voor mij, het bezoeken van historische gebouwen, een oude brouwerij of distilleerderij, maar ook een braderie, jaarmarkt et cetera is voor mij cultuur.'

man, 61

'Mijn culturele leven speelt zich voornamelijk af in de natuur (wandelen en fietsen) en het bezoeken van (oude) steden en regelmatig musea (oude meesters).'

man, 68

Waar werden culturele activiteiten door Brabanders bezocht?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat het merendeel van de bezoeken plaatsvindt in Brabant (77 procent). Voor de meeste culturele bezoeken bleef men binnen Brabant, zelfs binnen de eigen gemeente (zie onderstaande tabel). Voor een musical, museum en concert van pop-, rock en wereldmuziek ging men voornamelijk naar elders in Nederland. De voornaamste reden om aanbod buiten Brabant te bezoeken is omdat het evenement/de activiteit elders plaatsvindt. Ook het feit dat het onderdeel is van een dagje weg/uitstapje/vakantie is een vaakgenoemd argument.

Bijna de helft (49 procent) van de Brabanders bezocht in 2010 culturele voorstellingen en evenementen in de eigen gemeente in Brabant. 34 procent in een andere gemeente in Brabant, 17 procent in Nederland, buiten Brabant (van Bommel & Edelmann, 2011)

'Cultuur is de kers op de taart voor mij. Ik kan genieten van het bezoeken van musea, galeries, tentoonstellingen, historische gebouwen, stadswandelingen, parken en tuinen. Laagdrempelig binnen het dorp door het bezoeken van bibliotheek en voorstellingen van cabaret en muziek in het dorp. Tijdens weekeinden en vakanties wat verder weg in de provincie of in andere delen van Nederland en in België.'

vrouw, 58

Kunt u aangeven waar u deze heeft bezocht? (%)	Binnen de eigen gemeente	In een andere gemeente in Brabant	Elders in NL
Bibliotheek	91	9	2
Concert van fanfare, harmonie, koor	80	19	4
Voorstelling toneel/cabaret	59	35	13
Voorstelling dans	55	18	20
Kunst en cultuurroute (inclusief museumnacht/weekend)	53	35	21
Bioscoop of filmhuis	53	45	7
Evenement met historisch karakter (molendag, Brabantdag, monumentendag etc.)	48	55	10
Festival (muziek, theater, film, dans, design)	45	42	30
Concert van klassiek, opera en jazzmuziek	42	37	24
Concert van pop-, rock en wereldmuziek	39	35	43
Tentoonstelling in museum, galerie of andere expositie	38	34	55
Musical	18	18	69

Stedelingen bezoeken vaker culturele activiteiten in de eigen gemeente. Ze gaan daarvoor een stuk minder vaak naar andere gemeenten in Brabant. Kijken we naar leeftijd, dan zien we over het algemeen dat jongeren voor meer activiteiten verder reizen: zij bezoeken een concert van pop- rock- of wereldmuziek, een festival of cultuurroute vaker elders in Nederland.

Ook in de Brabant Community geeft men aan voor het bezoek van grotere culturele voorstellingen en activiteiten vaker naar de grotere steden zowel binnen als buiten Brabant te gaan. Voor kleinschaligere lokale voorstellingen blijft men vaker in de eigen omgeving.

Wat vinden Brabanders van het cultuuraanbod in Brabant?

Brabanders zijn behoorlijk tevreden over het cultuuraanbod in Brabant (men geeft gemiddeld een 7,1). Het meest tevreden is men over de kwaliteit van het Brabantse cultuuraanbod, het minst tevreden is men over de prijs. Deze resultaten zijn in lijn met 2010, toen ook al een grote tevredenheid over het culturele

Kunt u in een rapportcijfer aangeven hoe tevreden u in het algemeen bent over:	Gemiddeld Cijfer
Totaal cultuuraanbod in Brabant	7,1
Kwaliteit van het Brabantse cultuuraanbod	7,0
Diversiteit in het Brabantse cultuuraanbod	6,8
Bereikbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod	6,8
Zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod	6,6
Prijs van het Brabantse cultuuraanbod	6,3

‘Op dit moment ben ik best tevreden over het cultuuraanbod in Brabant: 7 tot 8. Het cultuuraanbod is heel divers qua onderwerp en qua verspreiding. De kwaliteit loopt wat mij betreft nogal uiteen. Dat is natuurlijk ook in het oog van de waarnemer en smaken verschillen nu eenmaal.’

vrouw, 58

aanbod in Brabant bleek te bestaan. Zo vond in 2010 bijvoorbeeld driekwart van de Brabanders het cultuuraanbod divers (van Bommel & Edelman, 2011). Stedelingen geven gemiddeld een iets lager cijfer (6,1) voor de prijs van het Brabantse cultuuraanbod vergeleken met plattelandbewoners (6,4). Jongeren geven op alle aspecten (met uitzondering van de prijs en de bereikbaarheid) het Brabantse cultuuraanbod gemiddeld een hoger cijfer. 40 tot 49-jarigen beoordelen de bereikbaarheid iets hoger dan gemiddeld, 50 tot 64-jarigen beoordelen de kwaliteit iets lager dan gemiddeld. Hoger opgeleiden geven bij alle aspecten gemiddeld een hoger cijfer, behalve bij de zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod.

De leden van de community zijn over het algemeen tevreden over het Brabantse cultuuraanbod; dit wordt met een voldoende beoordeeld. Men is te spreken over de hoeveelheid en diversiteit van het cultuuraanbod in Brabant. Ook de kleinere cultuuruitingen worden als een kracht van Brabant gezien.

'Er lijkt een tendens te ontstaan dat de grote cultuurspelers (bekende Brabantse musea en grote festivals) de vele kleine cultuuruitingen uit de markt drukken. Juist de laatst genoemden zijn als een warme Brabants bonte deken een koestering waard,'

man, 71

Dat er verschillen bestaan tussen regio's en gemeenten wordt opgemerkt. Zo is het cultuuraanbod in de grotere gemeenten groter en diverser, in de kleinere gemeenten is het vaak kleinschaliger en lokaal. Deze verschillen in aanbod worden echter niet altijd als een probleem ervaren. Zo geeft men aan het niet erg te vinden om voor grotere culturele activiteiten naar de grotere steden te moeten reizen of voor specifiek cultuurbezoek naar een bepaalde regio te moeten gaan. Wel zijn er zorgen over het verdwijnen van cultuuraanbod in kleinere gemeenten door bezuinigingen.

'Voor het aanbod geef ik zeker een dikke 7, voor de informatie voorziening en aankondigingen vooraf een 5. Het aanbod is zeer divers, maar erg versnipperd en het is moeilijk vooraf informatie te vinden over het aanbod, de plaats, tijden en inhoud.'

man, 71

Over de zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod is men ook in de community minder te spreken. Er is voldoende aanbod in Brabant, maar het is niet altijd even zichtbaar. De informatie en de aankondigingen vooraf zouden verbeterd kunnen worden. Sommige leden van de Brabant Community geven ook aan minder vaak cultuur te bezoeken dan zij zouden willen, omdat de portemonnee het niet toe laat.

'Helaas laat mijn portemonnee het niet toe om zo vaak cultuur te bezoeken als ik zou willen. Afgelopen jaar kwam ik niet verder dan het filmhuis in het dorp, GLOW, draaiorgel museum in Helmond, wat kleinschalige of goedkope festivals/kunstmarkten. Graag zou ik meer musea en kastelen bezoeken, maar dat is vaak te duur als ik het hele gezin mee wil nemen,'

vrouw, 32

'Brabant heeft een zeer divers cultureel aanbod, waar voor ieders smaak wel wat te vinden is. En met regelmaat buiten de provincie en landsgrenzen kijken lijkt me een goede zaak. Communicatie over wat er waar allemaal te doen is zou wel verbeterd kunnen worden; hoor met regelmaat achteraf iets waar ik eigenlijk wel heen had gewild.'

vrouw, 55

In hoeverre zijn Brabanders betrokken bij de cultuursector?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat de gemiddelde Brabander bereid is om 34 euro per maand te besteden aan cultuurbezoek. Vijftien procent zou hier geen geld aan willen besteden. Twee procent is bereid hier meer dan 100 euro per maand aan te besteden. Jongeren zijn bereid gemiddeld meer te besteden aan cultuurbezoek, de groep van 65+ wat minder dan gemiddeld. Ook hoger opgeleiden zijn bereid meer dan gemiddeld te besteden aan cultuurbezoek. Tussen stad en platteland bestaan op dit punt geen verschillen.

Hoeveel geld bent u bereid om gemiddeld per maand te besteden aan cultuurbezoek?	%
€ 0	15
€ 1 - 10	17
€ 11 - 25	27
€ 26 - 50	29
€ 51 - 100	10
€ 100 of meer	2
Gemiddeld	€ 34

In het gesprek in de Brabant Community blijkt ook aandacht te zijn voor bezuinigingen in de cultuursector. Zorgen zijn er ook over kwaliteit en vakmanschap bij culturele organisaties, doordat het aantal betaalde banen bij de culturele instellingen en verenigingen de laatste jaren flink is afgenomen en er veel vrijwilligers werken. Dat wordt niet altijd gezien als een oplossing.

Het ministerie van OC&W stelt in Cultuur in Beeld (2015) dat '31 procent van de bevolking van 12 jaar en ouder cultuur via vrijwilligerswerk, vriendenvereniging of donaties cultuur ondersteunde in 2014.' Hoewel het onderzoek Cultuurpeiling 2015 is gehouden onder Brabanders vanaf 18 jaar en ouder, laat het eenzelfde tendens zien.

'De laatste jaren zijn veel betaalde banen in de culturele sector overgenomen door vrijwilligers. Dat is best wel jammer. Ik zelf ben ook de dupe van zo'n bezuiniging. Het aantal vrijwilligers wordt ook steeds minder omdat de meesten langer door moeten werken en er geen tijd meer is voor vrijwilligerswerk. De culturele sector is zo flink aan het vergrijzen.'

vrouw, 61

'Het aantal betaalde banen bij culturele instellingen is schrikbarend afgenomen de laatste paar jaar. Je kunt wel overal aan de bak als vrijwilliger. Iedereen moet vrijwilligerswerk doen dat bij hem past en mijn ervaring is dat je dan veel gelijkgestemden ontmoet waar je een leuke band mee kunt opbouwen.'

vrouw, 49

Was u in de afgelopen 12 maanden: (%)	Ja
Donateur van een culturele instelling of initiatief (bijvoorbeeld crowdfunding)	27
Lid van belangenorganisaties in de culturele sector (bijvoorbeeld Vrienden van...)	18
Lid van een culturele vereniging	18

3.2 Cultuurbeoefening

Hoeveel aanbod voor cultuurbeoefening is er in Brabant?

Er treden veranderingen op in het culturele aanbod en de organisaties. Zo zijn sinds een paar jaar diverse Centra voor de Kunsten in Brabant gesloten. Het visiedocument Kunstbalie-DokE (2015) stelt dat het aantal kunstencentra in Brabant is gedaald van 25 in 2011 naar 17 in 2015 en het aantal zzp-ers en particuliere instituten is toegenomen. Het werkgebied van de centra wordt kleiner, de centra zijn over het algemeen te vinden in de grote en middelgrote steden.

Het is onduidelijk in hoeverre dit effect heeft op de kwaliteit van de dienstverlening en de toegankelijkheid, nabijheid en spreiding van het cultuureducatie-aanbod voor burgers. In opdracht van de provincie en de VBG is daarom een tijdelijke adviescommissie aan de slag gegaan met het in beeld brengen van de situatie van de buitenschoolse kunst- en cultuureducatie. Dit heeft geleid tot aanbevelingen voor de sector, het veld en de overheid in het eindrapport Culturele dynamiek versterken (2015). Exacte gegevens op het niveau van Brabant over hoeveel aanbod (gesubsidieerd en particulier) er daadwerkelijk is, blijken niet bekend. De onderzoeken en gegevens die er zijn, gaan met name over het publieke deel van de sector, met name de kunstencentra.

%	(Helemaal) oneens	Niet oneens, niet eens	(Helemaal) eens
Het zelf beoefenen van cultuur (bijv. tekenen, muziek maken, fotograferen, websites ontwerpen) vormt voor mij een belangrijk onderdeel in mijn leven	43	25	32

Wat betekent cultuurbeoefening voor Brabanders?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat voor een derde van de Brabanders cultuurbeoefening een belangrijk onderdeel in het leven vormt.

In de Brabant Community is men het er over eens dat cultuurbeoefening voor een ieder mogelijk zou moeten zijn. Cultuurbeoefening en creatief bezig zijn kunnen bijdragen aan het welbevinden van de mensen. De bereikbaarheid en toegankelijkheid van cultuur zijn van belang voor de samenleving. Men is van mening dat cultuurbeoefening zowel voor jong als oud laagdrempelig moet zijn.

'Natuurlijk vind ik dat actieve en passieve cultuurbeoefening mogelijk moet zijn voor iedereen die daarin geïnteresseerd is. Cultuur is immers een verrijking van je leven en is een wezenlijk onderdeel van onze beschaving. In dat verband zou ik ook nog eens willen pleiten voor muziekonderwijs op scholen, voor betaalbare muziekscholen en voor schoolconcerten: jong geleerd is oud gedaan en interesses kun je stimuleren met goed onderwijs.'

man, 72

De verbinding van cultuur met het onderwijs komt ook in het gesprek met Brabanders sterk naar voren als het gaat om het toegankelijk maken van cultuurbeoefening voor jongeren en kinderen. Wanneer kinderen interesse in cultuur niet vanuit thuis meekrijgen, is het belangrijk dat zij de mogelijkheid hebben

om via andere kanalen in aanraking met cultuur(beoefening) te komen. De school is daarvoor een uitgelezen plek. Enkele Brabanders in de community delen op dit punt hun zorgen over het huidige en mogelijk toekomstige aanbod op scholen. Ook plaatst men vraagtekens bij de professionaliteit (kwaliteit en vakmanschap) van het binnenschoolse aanbod.

'Vooral het aanbod voor kinderen (via scholen/schoolvoorstellingen) baart me zorgen. Wat ik zie is een uitvloeisel van het opkomen van lokale cultuurmakelaars (intermediairs tussen scholen en het culturele aanbod) aan de ene kant en het mondiger worden van scholen op cultuur-educatief gebied aan de andere kant. Beide zijn op zich goede ontwikkelingen. Het blijkt tot dusver dat dit leidt tot meer afname van lokaal aanbod (mooi!) maar juist minder afname van professioneel aanbod (minder mooi).'

man, 50

'Voor kinderen zou binnen en buiten school aanbod op het terrein van muziek en de creatieve vakken een must moeten zijn, laagdrempelig qua kosten en voor ieder kind toegankelijk. De verbinding met school is mijns inziens belangrijk om een zo groot mogelijke groep te bereiken.'

vrouw, 58

'Zorgen heb ik wel over het aanbod voor kinderen en jongeren (schoolvoorstellingen) en de positie van de amateurkunstverenigingen.'

vrouw, 58

'Ik vind dat iedereen de mogelijkheid moet hebben om aan een vorm van cultuur mee te doen. Je kan mensen niet verplichten maar wel vanaf jonge leeftijd triggeren en uitdagen. Daarvoor lijken mij de scholen (niet alleen het PO maar ook het VO en het Vervolgonderwijs), de aangewezen partner. Waar zit de kracht van het individu en welke culturele uiting past daar bij? Het crossectorale denken is toch een kwaliteit die we moeten ontwikkelen.'

man, 46

Wat doen Brabanders zelf aan cultuur?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat ruim de helft (55 procent) van de Brabanders van 18 jaar en ouder wel eens een culturele of creatieve activiteit beoefent in de vrije tijd. Dit is iets hoger dan in 2010, toen dit 53 procent bedroeg (van Bommel & Edelmann, 2011). Het vaakst worden foto's/filmpjes op de computer bewerkt op de computer, het minst wordt gedaan aan dans. Tussen stad en platteland is er op dit punt geen verschil. Jongeren beoefenen

Beoefende u in de afgelopen 12 maanden in uw vrije tijd: (%)	Ja, op incidentele basis	Ja, op structurele basis	Nee, heb ik niet gedaan
Foto's/filmpjes bewerken op de computer	25	8	67
Muziek (ook: zang)	10	11	79
Beeldende activiteiten (tekenen, schilderen, beeldhouwen)	14	5	81
Andere kunstzinnige activiteiten	13	6	81
Kunstzinnige fotografie/film/video	12	4	84
Theater	9	3	88
Creatief schrijven	9	2	89
Websites ontwerpen/maken	8	2	90
Dans	3	3	94

een stuk minder vaak culturele of creatieve activiteiten dan gemiddeld, hoger opgeleiden juist een stuk meer dan gemiddeld.

Ook in de Brabant Community is gesproken over het beoefenen van de verschillende vormen van culturele activiteiten. Men doet dit zowel met als zonder les, en zowel incidenteel als structureel. Brabanders die niet actief aan cultuurbeoefening doen geven aan dat zij hier geen interesse in hebben. Een deel van de leden van de community kijkt liever naar anderen die cultuur beoefenen dan dat zij dit zelf doen. Ook geeft een deel aan hier geen tijd voor te hebben, het te druk te hebben met andere hobby's en vrijetijdsbestedingen, of dit niet van huis uit te hebben mee gekregen. Enkel geven aan cultuurbeoefening te duur te vinden. Culturele activiteiten zoals tekenen, schrijven, fotograferen en schrijven worden vaker individueel beoefent. Het spelen van theater wordt in een gezelschap gedaan, er wordt gezongen in een koor of muziek gespeeld in een band.

'Vroeger heb ik veel dwarsfluit gespeeld. Ook samenspel met gitaar, piano, klavecimbel. Op dit moment speel ik solo. Zo eens per maand pak ik mijn dwarsfluit en maak ik muziek.'

vrouw, 65

'Ik schrijf gedichten, liedjes en verhalen, speel piano, gitaar, percussie, marimba en zing. Ik geef muziekles aan jonge kinderen, piano en gitaar en soms workshops percussie en improvisatie. Een deel van muziek maken heeft te maken met talent, maar het belangrijkste is gewoon doen! Want iedereen kan muziek maken, of schilderen, toneelspelen, dansen...'

vrouw, 32

'Ik doe zelf niet aan cultuurbeoefening (als ik bibliotheek- en museumbezoek daartoe niet reken) om een aantal redenen. Ten eerste kost het teveel geld en heb ik de laatste 10 jaar teveel moeten inleveren. Ten tweede zijn mijn dagen behoorlijk gevuld met de onderhoud aan een grote tuin, veel doe het zelf thuis, lezen, fitnessen en plasmaforese.'

man, 69

Wat vinden Brabanders van de culturele voorzieningen?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat 62 procent van de Brabanders vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen zijn voor zijn/haar kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten. Tien procent vindt dat er te weinig zijn. Stedelingen zijn vaker van mening dat er ruim voldoende voorzieningen in de omgeving zijn dan plattelanders. Jongeren vinden het vaker voldoende dan ouderen. Ook uit het landelijke onderzoek van het LKCA (2015) blijkt dat niet meer dan zeven tot negen procent vindt dat er onvoldoende geschikte voorzieningen in de omgeving zijn. Uit dit onderzoek blijkt eveneens dat verreweg de meeste beoefenaars tevreden zijn over de beschikbaarheid en de bereikbaarheid van voorzieningen (werk- en oefenruimte, lessen en deskundige begeleiding en podia). Maar weinig beoefenaars constateren dat er de laatste twee jaar voorzieningen zijn weggefallen waar ze gebruik van maakten.

Heeft u in uw omgeving voldoende voorzieningen voor uw kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten? (%)	Ja
Ja, ruim voldoende	19
Ja, voldoende	44
Nee, te weinig	10
Weet niet/geen mening	27

Ook in de Brabant Community wordt opgemerkt dat cultuurbeoefening in principe voor iedereen toegankelijk is. Men kan beginnen met cultuurbeoefening thuis, in de eigen directe omgeving. Vanuit het zelf beoefenen zou cultuurbeoefening uitgebreid kunnen worden door het volgen van lessen of deelname aan een vereniging of gezelschap.

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat de Brabander gemiddeld bereid is om 21 euro per maand te besteden aan cultuurbeoefening, 39 procent zou hier geen geld aan willen besteden. Twee procent is bereid hier meer dan 100 euro per maand aan te besteden. Tussen stedelingen en plattelanderbewoners bestaat op dit punt geen verschil. Ouderen willen minder dan gemiddeld besteden aan cultuurbeoefening, 40 tot 49-jarigen meer dan gemiddeld. Ook hoger opgeleiden willen hier meer dan gemiddeld aan besteden, lager opgeleiden minder.

Hoeveel geld bent u bereid om gemiddeld per maand te besteden aan cultuurbeoefening?	%
€ 0	39
€ 1-10	18
€ 11-25	20
€ 26-50	15
€ 51-100	6
€ 100 of meer	2
Gemiddeld	€ 21

Voorzieningen voor cultuurbeoefening in de eigen regio staan onder druk. LKCA (2015) constateert dat *'de vrees voor een negatief effect van veranderingen in het beleid van gemeenten ten aanzien van de infrastructuur en voorzieningen voor buitenschoolse kunsteducatie en amateurkunst op de actieve cultuurdeelname van de bevolking vooralsnog niet door de deelnamecijfers wordt bewaarheid. Bezuinigingen op gesubsidieerde instellingen voor buitenschoolse kunsteducatie treffen een beperkt deel van de voorzieningen waar beoefenaars gebruik van maken. Tenminste tachtig procent van de mensen die iets kunstzinnigs of creatiefs willen leren en daar beter in willen worden, doen dat niet bij deze instellingen maar in hun vereniging, informele groep of bij zelfstandige kunstdocenten en kunstenaars (veelal zzp-ers).'*

'Volgens mij zijn er voor alle vormen van cultuurbeoefening mogelijkheden om deze uit te voeren in de gemeente. En zo niet in de gemeente, dan wel in de buurt.'

vrouw, 29

Hoewel er dus weinig voorzieningen worden gemist, wil dat niet zeggen dat het op termijn niet gaat spelen. Maar dan zal dat eerder gelden voor specifieke delen van het aanbod, op het platteland of in bepaalde regio's. LKCA stelt ook: *'Hoewel er over het geheel genomen dus (nog) geen negatieve effecten van het wegvallen van gesubsidieerd buitenschools aanbod op de vraag te zien zijn, kunnen er wel knelpunten ontstaan in bepaalde regio's als daar onvoldoende zelfstandige ondernemers zijn of komen die zorgen voor vervangend aanbod.'* Uit de Cultuurpeiling blijkt dat ook in Brabant de grootste behoefte bestaat aan voorzieningen in eigen wijk/dorp/gemeente/stad.

Op welke afstand vindt u dat de onderstaande voorzieningen voor iedere Brabantse burger aanwezig zouden moeten zijn? (%)	Dichtbij: in eigen wijk of dorp (tot 5 km)	Iets verder weg maar wel in eigen gemeente of stad (tot 10 km)	Verder weg: in andere gemeente of stad (tot 20 km)	Veel verder weg (20 km of meer)	Dit hoeft niet voor iedereen aanwezig te zijn
Bibliotheek	67	27	2	0	4
Verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefenen	48	38	9	1	4
Lessen, workshops of begeleiding in creatieve activiteiten	35	47	12	0	6

Ouderen willen voorzieningen vaker in de eigen wijk of dorp, voor jongeren mag het ook wat verder weg zijn. Ook platteland-bewoners en lager opgeleiden willen voorzieningen net wat vaker dichtbij in eigen wijk of dorp. In reactie op welke voorzieningen men in Brabant mist, lopen de antwoorden zeer uiteen. Enkele voorbeelden zijn: beeldende kunst, accommodaties op dorpsniveau, cursussen, repetitieruimtes, betaalbare voorzieningen, fotoclubs, amateurtheater, jazzclubs en workshops.

'Cultuur is er voor iedereen, het beoefenen van cultuur is in mijn ogen dan ook voor iedereen haalbaar. Je hoeft er echt niet veel voor te hebben of veel voor te betalen. Een potlood of balpen is al voldoende om een tekening te maken, een simpel grassprietje herbergt muziek en ook zingen is gratis.'

vrouw, 34

'Zelf speel ik basgitaar in een band. Ik vind het erg leuk om te doen en het geeft mij de kans om mijn creativiteit te uiten. Door naar buiten te treden als band zijnde kom je op nieuwe plekken en ontmoet je nieuwe mensen, dit is een leuke bijkomstigheid.'

man, 22

3.3 Erfgoed

Hoeveel erfgoed is er in Brabant?

In totaal telt Brabant 5.957 (in Nederland: 63.539). Dit zijn onder andere 319 verdedigingswerken en militaire gebouwen (in Nederland: 2.487), 771 religieuze gebouwen (in Nederland: 4.439), 1.166 boerderijen, molens en bedrijven (in Nederland: 10.086), 480 kastelen, landhuizen, parken en dergelijke (in Nederland: 5.765) (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2016).

In 2013 bezocht 66 procent van de Brabanders een historisch dorp of stadsdeel, 38 procent een kasteel, 53 procent een kerk, 26 procent een klooster, 27 procent een molen, 33 procent een industrieel complex, 13 procent een militair complex, 12 procent een archeologisch monument, 37 procent een landgoed, 3 procent iets anders. In totaal bezocht 85 procent één of meerdere erfgoedcomplex(en), 15 procent bezocht er geen (Geerken & Vinckx, 2013)

In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)	(Helemaal) oneens	Niet oneens, niet eens	(Helemaal) eens
Erfgoed is van belang voor de samenleving	4	12	84
Het bezoeken van erfgoed vormt voor mij een belangrijk onderdeel in mijn leven	28	35	37
Het behouden van erfgoed is belangrijk voor de volgende generaties	4	11	85
De Brabantse monumenten zijn belangrijk voor de Brabantse identiteit	5	16	79

Wat betekent erfgoed voor Brabanders?

Volgens de Cultuurpeiling is 79 procent van de Brabanders van mening dat Brabantse monumenten van belang zijn voor de Brabantse identiteit. Erfgoed heeft naast verbeeldingskracht ook verbindingskracht. 84 Procent van de Brabanders stelt namelijk dat erfgoed van belang is voor de samenleving en 85 procent is van mening dat het behoud van erfgoed van belang is voor de volgende generaties. Het daadwerkelijk bezoeken van erfgoed blijkt niet voor iedere Brabander even belangrijk.

Naarmate men ouder wordt, vind men erfgoed meer van belang. Ook zijn hoger opgeleiden het er vaker mee eens dat erfgoed van belang is voor de samenleving en het behoud ervan van belang is voor de volgende generaties.

'Voor mij is cultuur een breed begrip. Ik ben zeer geïnteresseerd in cultureel erfgoed, geniet van de sfeer van oude steden/straatjes, molens, maar ook van bijvoorbeeld CHV Noordkade en Strijp-S. Ik kom nooit in de grote theaters met de dure producties, maar ik ga op zoek naar betaalbare voorstellingen op kleine podia zoals Arno Huijbers, of het openluchttheater.'

vrouw, 59

In hoeverre zijn Brabanders geïnteresseerd in erfgoed?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat Brabanders het meest zijn geïnteresseerd in bestuurlijk erfgoed. Het gaat daarbij om landgoederen, kastelen en stadspaleizen. 41 Procent van de Brabanders is hier in (zeer) hoge mate in geïnteresseerd.

Plattelandsbewoners zijn meer dan stedelingen geïnteresseerd in Brabants immaterieel en informatief erfgoed. Jongeren hebben minder interesse in informatief en religieus erfgoed, de groep

In hoeverre bent u geïnteresseerd in (%)	Nauwelijks / Helemaal niet	In redelijke mate	In (zeer) hoge mate
Bestuurlijk erfgoed (landgoederen, kastelen, stadspaleizen)	16	43	41
Brabants immaterieel erfgoed (volkscultuur, dialect, verhalen, gebruiken en tradities)	18	48	34
Militair erfgoed (kazernes, forten, waterlinies, WOII gerelateerde plaatsen)	31	42	27
Roerend erfgoed (museumstukken en archeologische vondsten)	28	44	28
Informatief erfgoed (archieven, foto's, drukwerk)	26	47	27
Industrieel erfgoed (fabrieken, spoorzones)	32	42	26
Religieus erfgoed (kerken, kloosters)	33	43	24

65+ heeft hier juist meer interesse in. De groep 30 tot 39-jarigen is iets meer geïnteresseerd in militair erfgoed. De groep 40 tot 49-jarigen is iets minder geïnteresseerd in Brabants immaterieel erfgoed. De groep 50 tot 64-jarigen is iets meer geïnteresseerd in informatief erfgoed en industrieel erfgoed.

Hoger opgeleiden zijn ook meer geïnteresseerd in religieus erfgoed, industrieel erfgoed en bestuurlijk erfgoed dan lager opgeleiden.

Alhoewel uit de Cultuurpeiling blijkt dat men het minst geïnteresseerd is in religieus erfgoed, blijkt het gesprek met Brabanders in de community toch al snel over kerken te gaan, over de beeldbepalende kwaliteiten en het behoud ervan.

'Ik ben het met je eens dat kerken behouden moeten blijven. In West-Brabant worden ook veel kerken gesloten, maar gelukkig zijn er voor een aantal kerken wel nieuwe bestemmingen gevonden. Dat is echter niet vanzelfsprekend, zeker als er sprake is van achterstallig onderhoud. Je moet iemand vinden die het gebouw op waarde weet te schatten en het wil ontwikkelen tot iets wat nieuwe waarde voor de gemeenschap kan opleveren.'

vrouw, 34

'Vooral kerken en industriële monumenten zijn beeldbepalend en de lage boerderijtjes en arbeidershuisjes.'

man, 69

Wat bezoeken Brabanders aan erfgoed?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat erfgoed veelvuldig wordt bezocht. In totaal bezocht 86 procent van de Brabanders in 2015 één of meerdere vormen van erfgoed (1 procentpunt meer dan in 2013). Een historisch dorp of stadsdeel wordt daarbij het meest bezocht (zeventig procent).

Ouderen bezoeken erfgoed wat vaker dan jongeren. Dit geldt met name voor kerken en kloosters. Plattelandsbewoners bezoeken wat vaker erfgoed dan stedelingen. Dit geldt met name voor een historisch dorp of stadsdeel en molens. Stedelingen bezoeken weer vaker een industrieel complex.

Naar welke van onderstaande erfgoedcomplexen bent u in de afgelopen 12 maanden geweest?	%
Historisch dorp of stadsdeel (bijvoorbeeld het centrum van Breda of 's Hertogenbosch)	70
Kerk	49
Kasteel	41
Landgoed	40
Industrieel complex (bijvoorbeeld de Verkadefabriek in 's Hertogenbosch of Strijp-S in Eindhoven)	34
Molen	29
Klooster	26
Militair complex (bijvoorbeeld een oude kazerne of een oud fort)	25
Archeologisch monument (bijvoorbeeld de grafheuvels op de Regte Heide bij Tilburg, Vorstengrafdonk bij Oss, grafheuvels in het bos bij Zandoerle)	15
Anders	0
Geen van bovenstaande	14

In de Brabant Community blijkt ook erfgoed, naast cultuur, een breed begrip en wordt het onderscheid tussen de verschillende vormen van erfgoed niet zo makkelijk gemaakt. Men komt ook in aanraking met cultureel erfgoed door middel van fietstochten en wandelingen in de natuur.

'Eropuit in het buitengebied doen we echt graag. Met de fiets, te voet of met de kinderwagen. Het Brabants landschap is voor ons ook onderdeel van de cultuurbeleving en zeker onderdeel van het erfgoed. De kern van het Brabantse culturele erfgoed is voor ons de beleving.'

man, 46

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat bijna één op de tien Brabanders lid is van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging, dertien procent is lid van een carnavalsvereniging.

Plattelandsbewoners zijn vaker lid van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging dan stedelingen.

Was u in de afgelopen 12 maanden: (%)	Ja
Lid van een carnavalsvereniging	13
Lid van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging	11

Wat vinden Brabanders beeldbepalend erfgoed?

In de Cultuurpeiling is de respondenten gevraagd: 'Als u naar de toekomst kijkt, welke complexen en/of gebouwen in Brabant vindt u dan beeldbepalend?'. Vaak worden kerken genoemd (de St. Jan in den Bosch, de grote kerk in Breda), kastelen (kasteel Heeswijk, kasteel van Breda, Markiezenhof Bergen op Zoom), historische binnensteden, industrieel erfgoed (Stijp-S, Spoorzones, Philipsgebouwen, CHV Veghel), molens, musea (DAF museum), kloosters en kapellen.

Ook in de Brabant Community blijkt dat het behoud van beeldbepalend erfgoed belangrijk wordt geacht. Wat dan als beeldbepalend erfgoed moet worden beschouwd, verschilt nogal eens.

'Molens, kerken, forten en andere beeldbepalende bouwwerken karakteriseren plaatsen in Brabant en moeten zo veel mogelijk behouden worden. Vergeet ook niet dat oude fabrieken als zeer karakteristiek kunnen worden beschouwd.'

man, 22

'Ik denk dat de smokkelverhalen, Merijntje Gijzen, sagen en mythen belangrijk erfgoed zijn. Ik waardeer het dan ook erg dat de Efteling dergelijke verhalen een plek geeft in hun attracties.'

man, 37

Beeldbepalend erfgoed is breed en er valt veel onder: zowel bepaalde gebouwen, natuur en landschap, maar ook foto's, boeken en gebruiken uit het verleden. Hier gaat het gesprek ook over het behoud van de Brabantse verhalen en het belang van het opnieuw onder de aandacht brengen van die verhalen. Het Brabantse landschap wordt als een belangrijk onderdeel van het culturele erfgoed ervaren en de combinatie tussen natuur en cultuur wordt gewaardeerd.

'Het dialect natuurlijk. Het DAFje, de oude bakfiets, een gloeilamp, een draaiende vuurtoren, de oude waterput en de schommel aan de notenboom. Recepten en bereidingswijzen van oeroude gerechten; laat ze alsjeblieft niet verdwijnen.'

vrouw, 58

'Museum De Pont in Tilburg is heel mooi en zou een monument mogen worden, omdat het een prachtige combinatie van oud en nieuw is; ik ben benieuwd hoe het er na de verbouwing/uitbreiding uit ziet, eind mei 2016.'

vrouw, 64

'Een aantal beeldbepalende bomen, lanen, parken en landgoederen. Dit zijn de iconen van de natuur en symboliseren de groene longen van de provincie.'

man, 69

3.4 Culturele identiteit

Wat betekent identiteit voor de Brabander?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat Brabanders de Brabantse geschiedenis belangrijk vinden voor de identiteit. Een identiteit ontleent men aan diverse karakteristieken, zoals uiterlijk, opleidingsniveau, religie, consumptiegedrag, geografische achtergrond en invulling van de vrije tijd, maar ook aan de geografische achtergrond. Brabanders conformeren zich ook aan de Brabantse identiteit: men is trots op Brabant en voelt zich verbonden met Brabant en met de gemoedelijkheid, saamhorigheid en het verenigingsleven (PON, 2014). Uit de Cultuurpeiling blijkt dat Brabanders verhalen, gebruiken en tradities (77 procent) en de Brabantse geschiedenis (81 procent) van belang vinden als onderlegger voor de Brabantse identiteit. Plattelandbewoners vinden de Brabantse verhalen, gebruiken en tradities iets belangrijker voor de Brabantse identiteit dan stedelingen. De groep 65+ vindt de Brabantse verhalen, gebruiken en tradities belangrijker dan andere leeftijdsgroepen. Ook lager opgeleiden vinden dit vaker van belang.

'De woorden waar ik meteen aan moet denken zijn: gastvrijheid, bourgondisch, gezelligheid, sfeervol. En vriendelijkheid niet te vergeten!'

man, 22

'Typisch Brabants: de gastvrijheid en gezelligheid, het "ons-gevoel". Wij bouwen graag feestjes, iedereen is welkom. Kijk maar naar 'ons' carnaval, een en al leut!'

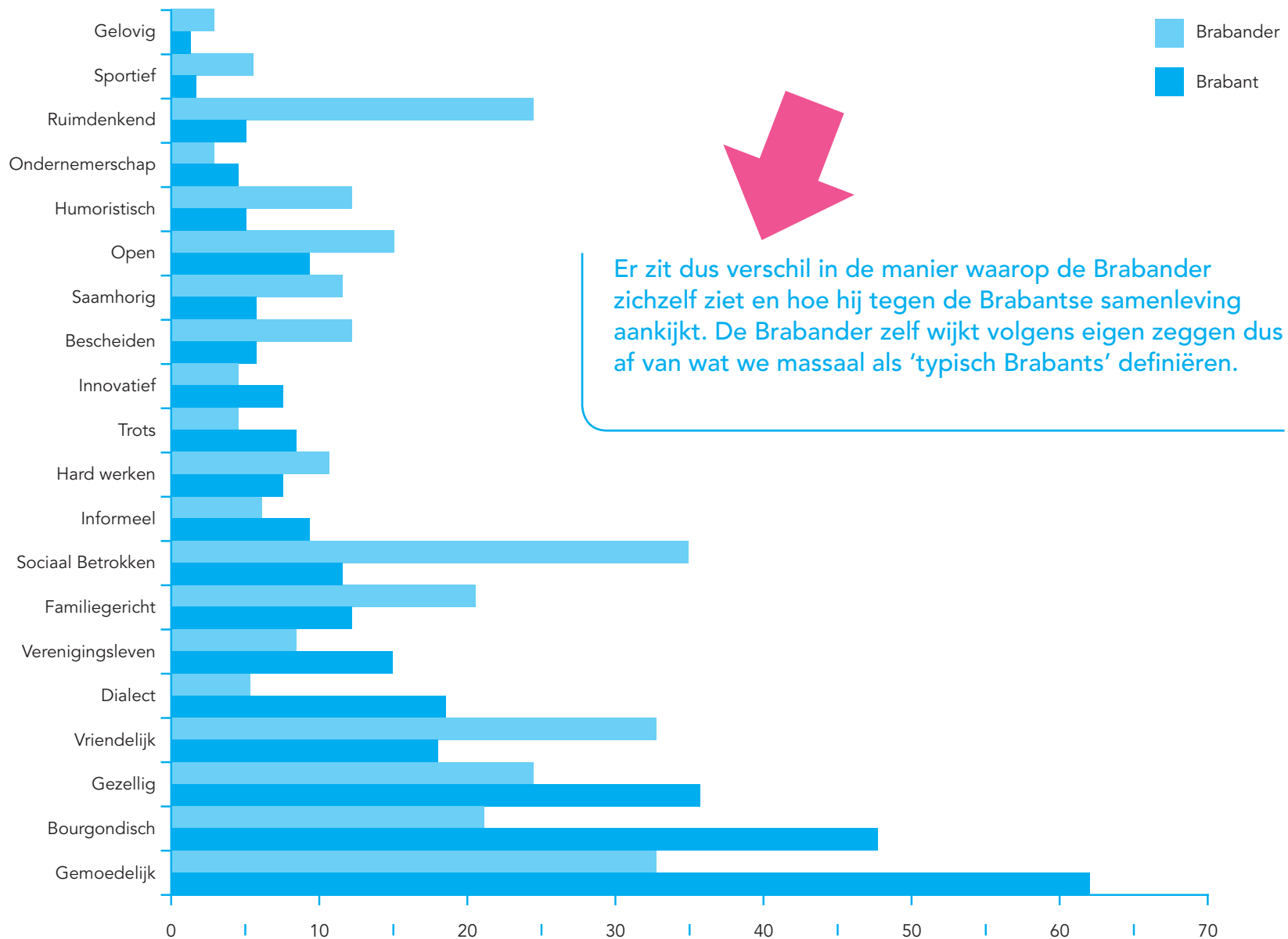
vrouw, 59

Wat vinden Brabanders typisch Brabants?

Brabanders typeren zichzelf anders dan een gemiddelde typische Brabander. Het PON heeft voor haar onderzoek Geluk met een zachte G (PON, 2016) Brabanders gevraagd uit een lijst van begrippen een top 3 samen te stellen van begrippen die zij het meest op Brabant van toepassing vinden. Naast de vraag om een top 3 van typisch Brabantse begrippen is de respondenten gevraagd een top 3 samen te stellen van de meest op zichzelf van toepassing zijnde begrippen. De Brabander vindt zichzelf vooral sociaal betrokken, gemoedelijk en vriendelijk. Ook ruimdenkend en open scoren hoog, terwijl men deze begrippen – samen met sociaal betrokken – niet echt voor de Brabantse samenleving vindt gelden.

Er zit dus verschil in de manier waarop de Brabander zichzelf ziet en hoe hij tegen de Brabantse samenleving aankijkt. De Brabander zelf wijkt volgens eigen zeggen dus af van wat we massaal als 'typisch Brabants' definiëren.

Hoe typeert u zichzelf en Brabant?

In de Brabant Community is gevraagd wat mensen van elders zouden zeggen over Brabant. Er worden direct associaties gemaakt met het gemeenschapsleven, de sociale cohesie, verbondenheid en de verenigingscultuur. Qua tradities wordt gedacht aan carnaval, een kwartiertje te laat komen en een geschiedenis van innovatie. Qua omgangsvormen denken Brabanders over Brabant vooral aan gemoedelijk, vriendelijk, gastvrij, gezellig en een sterk saamhorigheidsgevoel. En hoe we in het leven staan: gastvrij, Bourgondisch, hard werkend en gericht op samenwerking.

'Het gemeenschapsleven, met veel volkscultuur en een saamhorigheidsgevoel. Samen de schouders er onder als een probleem aangepakt moet worden.'

man, 66

Maar ook wordt er bij Brabant door Brabanders gedacht aan een bekrompen blik op de wereld, een voorzichtig en bescheiden houding, een afwachtende houding en soms een beetje stug.

'Ons karakter is iets wat "Brabants" is. Een en ander is terug te vinden in onze achtergrond. In de geschiedenis blijkt keer op keer dat we dan tot het ene, dan tot het andere machtsblok behoorden. Dat heeft ons én voorzichtig, afwachtend gemaakt én sterk en innovatief; karaktertrekjes die een Brabander niet vreemd zijn.'

vrouw, 58

'Kom gezellig bij ons in Brabant op de koffie, zou ik zeggen. Natuurlijk mag je mee-eten. Bij ons mag je achterom komen. Roep maar "volluk" als de hond aanslaat. Als je zin hebt, gaan we een eindje wandelen in de buurt. Met de fiets of auto kun je meer zien van de naaste omgeving waar we in Brabant trots op zijn. Brabanders zijn van het verleden en van deze moderne tijd. Bel of Whatsapp maar om een keer langs te komen! Ge bent welkom!'

man, 71

Brabanders zien verschillen in identiteit tussen de regio's

In het PON-onderzoek Geluk met een zachte G (PON, 2016) is Brabanders gevraagd hun regio te typeren. De figuur hieronder laat zien in hoeverre men zich in de verschillende regio's identificeert met elk van de begrippen waarmee de Brabantse identiteit kan worden omschreven. Zo vindt dertig procent van de Noordoost-Brabanders zichzelf gemoedelijk. De significante verschillen zijn in de tabel hiernaast dikgedrukt en gemarkeerd.

Wat opvalt is dat men zich in Noordoost-Brabant iets vaker typeert als gelovig en bescheiden en iets minder vaak als bourgondisch. Mensen in Midden-Brabant vinden zich meer gemoedelijk en gezellig dan in de andere regio's, maar men identificeert zich ook met hard werken, maar weer minder met humoristisch. In Zuidoost-Brabant typeert men zichzelf vaker als open en innovatief en iets minder vaak als gezellig. West-Brabanders ten slotte typeren zichzelf vaker als familiegericht en bourgondisch en identificeren zich sterker met dialect. Men identificeert zich minder met openheid, innovatie, ondernemerschap en hard werken, dan in de andere regio's. Brabanders ervaren deze verschillen ook zelf tussen de regio's. Ook in de Brabant Community werden deze verschillen opgemerkt.

'In generaties zie ik niet echt verschil, maar wel in de regio. Het Land van Heusden Altena bijvoorbeeld stelt directheid meer op prijs dan Midden-Brabant. Dat is in het algemeen opvallend vind ik, de culturele verschillen met maar een paar kilometer ertussen. Zoals ze bij ons zeggen: het verschil tussen de klei en het zand.'

vrouw, 49

Hoe typeert u zichzelf? (%)	Noordoost-Brabant	Midden-Brabant	Zuidoost-Brabant	West-Brabant
Gemoedelijk	30	41	33	30
Saamhorig	9	13	8	14
Verenigingsleven	9	7	10	8
Ondernemerschap	5	6	2	2
Gezellig	23	30	19	27
Familiegericht	18	18	18	26
Sociaal betrokken	39	35	35	32
Open	14	16	20	9
Bourgondisch	14	18	21	28
Hard werken	11	15	12	5
Sportief	4	4	7	5
Gelovig	5	3	2	3
Humoristisch	14	6	13	10
Vriendelijk	35	32	31	32
Dialect	3	4	3	8
Ruimdenkend	26	22	28	23
Innovatief	5	3	6	2
Trots	4	7	3	6
Bescheiden	18	9	12	9
Informeel	8	5	9	5

Zo verschilt West-Brabant bijvoorbeeld van Oost-Brabant.

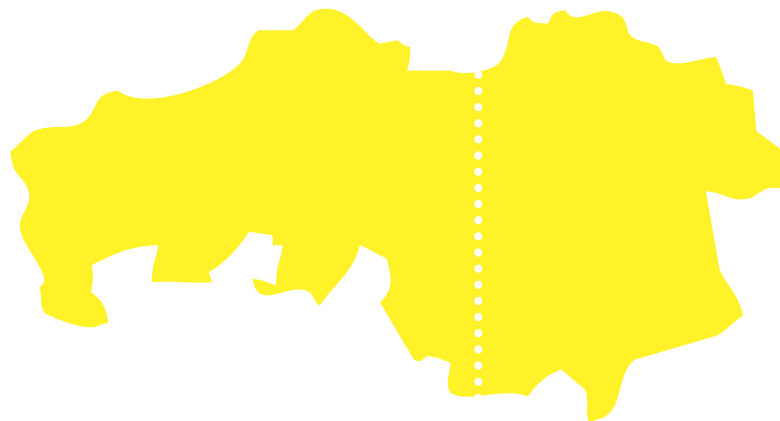
'Al in een eerdere reactie heb ik aangegeven dat Brabant z'n grote diversiteiten kent. West verschilt echt van Oost. Dat verschil is zeker goed merkbaar in de taal en daar is de gedachtewisseling al over gegaan. Er is een groet van Den Bosch en omgeving in de loop der jaren uitgerold over Brabant en dat is "Audoe". Wat me aan Brabant opvalt, en mogelijk is dat typisch Brabants, is het gemak om samen iets te organiseren. Muziek en geschiedenis zijn toppers.'

man, 71

'West- en Oost-Brabant verschillen echt van elkaar. Breda en omgeving heeft meer van de Rotterdamse kant weg, Tilburg bungelt er zo'n beetje tussenin en Den Bosch is typisch een klein gebleven stad. Met veel forenzen (provincie, rechtbank) en met het bisdom dat de stad ook geen schwung geeft. Een kleine gezellige binnenstad, maar heel erg op het eigen Bossche gericht.'

man, 65

"Audoe"

3.5 De bijdrage van cultuur en erfgoed aan de maatschappij

In hoeverre vinden Brabanders cultuur en erfgoed van belang voor de samenleving?

Uit de Cultuurpeiling blijkt dat zowel cultuur als erfgoed van belang wordt gevonden voor de samenleving. Bijna acht op de tien Brabanders zijn het er over eens dat kunst en cultuur belangrijk zijn voor de samenleving. Jongeren en lager opgeleiden zijn het hier minder vaak mee eens. 84 Procent van de Brabanders vindt erfgoed van belang voor de samenleving, 85 procent vindt het van belang voor de volgende generaties. Ook vinden bijna acht op de tien Brabanders cultuur belangrijk voor de volgende generaties. De groep 65+ is het hier vaker dan gemiddeld mee eens.

%	(Helemaal) oneens	Niet oneens, niet eens	(Helemaal) eens
Kunst en cultuur zijn belangrijk voor de samenleving	5	16	79
Kunst en cultuur zijn belangrijk voor de volgende generaties	5	18	77
Erfgoed is van belang voor de samenleving	4	12	84
Het behouden van erfgoed is belangrijk voor de volgende generaties	4	11	85

In hoeverre kan cultuur als middel invloed hebben op de maatschappij?

Men zegt vaak dat kunst en cultuur kunnen worden ingezet om de samenleving een stukje mooier te maken. Zo stelt minister Jet Bussemaker bijvoorbeeld: *'Kunst en cultuur kan bijdragen aan maatschappelijke opgaven waar we voor staan. Zo kan zij bijdragen aan de drie decentralisaties (in de jeugdzorg, de awbz, de arbeidsparticipatie) en in bredere zin het welzijn van mensen.'* Brabanders vinden dat cultuur van breder belang kan zijn in de samenleving en invloed kan hebben op de maatschappij. Zo laten de uitkomsten van de Cultuurpeiling zien dat Brabanders denken dat cultuur een sterke bijdrage kan leveren aan leefbaarheid in de buurt, aan ontmoeting en verbinding, aan algemeen welzijn, aan saamhorigheid in de buurt, aan actieve en betrokken burgers en aan een veerkrachtige samenleving. Brabanders zijn dus niet alleen actief en geïnteresseerd in cultuur, cultuur heeft volgens hen een belangrijke rol in de maatschappij.

'Cultuur kan hier zeker een rol bij spelen, het is echter geen wondermiddel. Met de wijk een film maken, om eens een voorbeeld te noemen, zorgt zeker voor verbondenheid, zal nieuwe contacten entameren. Het gevaar is dat het bij een oprisping blijft en dat alles geleidelijk weer wegzakt. Structurele gezamenlijke activiteiten in wisselende verbanden zijn dan duurzamer.'

man, 50

Cultuur kan zorgen voor binding in de samenleving. Brabanders zijn het erover eens dat cultuur bijdraagt aan verbinding tussen mensen in de samenleving en ontmoetingen met elkaar creëert. Jongeren tot 29 jaar zijn het minder vaak eens dat cultuur een bijdrage kan leveren aan de samenleving. De groep in de leeftijd 30 tot 49-jarigen is het er vaker mee eens dat cultuur voor verbinding en ontmoeting kan zorgen. De groep 50+ ziet de bijdrage van cultuur juist meer in het voorkomen van verloedering van een buurt.

In hoeverre denkt u dat cultuur een bijdrage kan leveren aan: (%)	Niet ←————→ Veel				
De leefbaarheid in een buurt (wijk/ kern/dorp/stad)	5	7	30	40	18
Ontmoeting en verbinding tussen mensen	2	4	16	49	29
Een vitale / veerkrachtige samenleving	5	8	34	38	15
Het welzijn van mensen in het algemeen	4	6	32	42	16
Het saamhorigheidsgevoel van een buurt	4	9	28	45	14
Het bevorderen van creativiteit in het bedrijfsleven	9	15	40	27	9
De identiteit van Brabant	7	9	36	33	15
Het voorkomen van verloedering van een buurt	9	11	31	36	13
Actieve en betrokken burgers	3	6	32	43	16

In de Brabant Community wordt geuit dat cultuur een goed middel kan zijn om tot meer maatschappelijke participatie te komen, maar ook wordt benadrukt dat het geen wondermiddel is. In de praktijk, in de dagelijkse omgeving worden enkele voorbeelden genoemd, maar structurele activiteiten worden minder vaak gezien. Ook wordt het van belang gezien dat de interesse hierin vanuit mensen zelf moet komen en dat kunst en cultuur ook een doel op zichzelf mogen blijven houden.

'Ik zie het ook in mijn omgeving. In het algemeen worden mensen blij van samen creëren, samen muziek maken en/of ernaar luisteren, dansen, koken, samen iets moois maken. Ik zie in mijn omgeving dat mensen betrokken zijn bij kunst, bij het in stand houden van erfgoed en tradities.'

vrouw, 59

'Ik vind het prima dat culturele voorzieningen dat soort rollen vervullen. Alleen dat mag nooit het enige zijn. Kunst mag soms wel een middel zijn, maar moet toch vooral een doel op zich zijn!'

vrouw, 39

Cultuurdeelname, bijvoorbeeld in verenigingen, stimuleert uiteraard direct sociale contacten binnen de verenigingen. Er wordt opgemerkt dat een bloeiende cultuursector een trekker kan zijn voor steden en dorpen. Ook dit kan worden gezien vanuit het gedachtegoed van de raderen: door ontmoeting groeit het saamhorigheidsgevoel, waaruit wijkinitiatieven kunnen ontstaan.

‘Ik ben ervan overtuigd dat kunst en cultuur mensen kan binden. Als ik zie hoe deze vormen zorgen voor een hechte gemeenschap binnen mijn gemeente en hoe bijvoorbeeld het corso en de buurtschappen zorgen voor verbinding.’

man, 37

‘Het is een ontwikkeling met potentie, omdat het gaat om een win-win-win situatie, waarbij cultuur in zijn verschillende uitingsvormen hand in hand gaat met de versterking van de lokale economie. Ik denk dat initiatieven waarbij verschillende kunstvormen betrokken zijn tot een bloeiende lokale samenleving kunnen leiden.’

man, 70

3.6 De rol van de overheid volgens Brabanders

In hoeverre is het gewenst dat de overheid in cultuur en erfgoed investeert?

Brabanders besteden hun geld zowel aan cultuur als aan erfgoed. Ze bezoeken veel cultuur, met name binnen Brabant. Men is ook behoorlijk tevreden over het cultuuraanbod in de provincie. Men beoefent ook veel cultuur in Brabant. 62 Procent vindt dat er voldoende voorzieningen zijn om cultuur te beoefenen. Maar men is wel van mening dat deze voorzieningen lokaal aanwezig zouden moeten zijn. Daar ligt tegen de achtergrond van bezuinigingen en teruglopende voorzieningen in de dorpen dus wel een uitdaging. Tot slot zien we dat ook erfgoed veel wordt bezocht dat men hier behoorlijk in geïnteresseerd is. Men schat de waarde van erfgoed voor de samenleving ook hoog in. Het lijkt er dus op dat het besteden van financiële middelen aan cultuur een bredere werking heeft.

Het Ministerie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur stelt in Cultuur in Beeld 2015 dat zeven van de tien Nederlanders het (zeer) terecht vindt dat de overheid geld uitgeeft aan cultuur. Dat lijkt in Brabant niet anders te zijn. Brabanders lijken het logisch te vinden dat er geld wordt besteed aan cultuur en erfgoed. De mate waarin en de wijze waarop verschilt evenwel per Brabander. De respondenten van de cultuurpeiling 2015 is in dat licht dan ook gevraagd: Stelt u zich eens voor: de overheid heeft een bedrag van 100.000 euro om te investeren in cultuur en erfgoed in Brabant. Hoe zou u dit bedrag verdelen?' Uit de tabel hiernaast maken wij op dat de besteding breed wordt verdeeld.

'Hoe het ook zij, cultuurbeoefening, zowel actief als passief, vind ik een verrijking van je leven. Welke vorm van cultuur dat is, is een persoonlijke keuze, afhankelijk van je eigen interesses, kwaliteiten et cetera. En of je daar veel tijd, energie en centen in steekt zijn ook persoonlijke keuzes, maar die kun je wel stimuleren met name via opvoeding en onderwijs. Dan kom je naast die essentiële rol van ouders, gezin, opvoeding en onderwijs ook uit bij de vraag naar de rol van de overheid.'

man, 72

Stelt u zich eens voor: de overheid (rijksoverheid, provincie en gemeenten) heeft een bedrag van 100.000 euro om te investeren in cultuur in Brabant. Hoe zou u dit bedrag verdelen?

	%
Bibliotheken	18
Culturele voorzieningen	18
Mogelijkheden in mijn buurt om zelf cultuur te beoefenen	16
Professionele gezelschappen	13
Instellingen voor cultuureducatie en amateurkunst	13
Talentontwikkeling	8
Kunst in de openbare ruimte	7
Geen van bovenstaande	6

Op het gebied van cultuur wil men het meeste investeren in bibliotheken, culturele voorzieningen en mogelijkheden om zelf cultuur te beoefenen. Op het gebied van erfgoed wil men het meeste investeren in bestuurlijk erfgoed; eerder bleek al dat de interesse daarvoor het grootst is.

Stelt u zich eens voor: de overheid (rijksoverheid, provincie en gemeenten) heeft een bedrag van 100.000 euro om te investeren in cultuur erfgoed in Brabant. Hoe zou u dit bedrag verdelen? Maak hieronder een verdeling in procenten.	%
Bestuurlijk erfgoed (landgoederen, kastelen, stadspaleizen)	18
Brabants immaterieel erfgoed (volkscultuur, dialect, verhalen, gebruiken en tradities)	16
Religieus erfgoed (Behoud van kerken, kloosters)	13
Militair erfgoed (kazernes, forten, waterlinies, WOII gerelateerde plaatsen)	13
Industrieel erfgoed (fabrieken, spoorzones)	12
Informatief erfgoed (archieven, foto's, drukwerk)	12
Roerend erfgoed (museumstukken en archeologische vondsten)	12
Geen van bovenstaande	5

In de Brabant Community wordt geadviseerd dat de overheid bij investeringen niet alleen moet kijken naar het hier en nu, of de korte termijn, maar ze zou zich ook moeten focussen op de lange termijn. Ook cultuur is continu onder invloed van ontwikkelingen en veranderingen in Brabant. De overheid zou op deze verandering kunnen sturen en de diversiteit kunnen bewaken.

'Ik vind dat de provincie er goed op moet letten wat er zoal leeft in Brabant en als het kan hierop moet inspelen.'

man, 64

'Maar de overheid dient meer dan nu rekenschap te geven van de beschreven traag verlopende verandering, een tijdschaal die mensenlevens omvat en verder te kijken dan de volgende verkiezingen, het volgende college of de jaarbegroting.'

man, 46

Welke rol zien Brabanders voor de overheid?

De Brabanders in de Brabant Community vinden het belangrijk dat de toegankelijkheid van cultuur voor alle inwoners door de overheid wordt bewaakt. Het wordt van belang gezien dat alle lagen van de samenleving en verschillende leeftijden de mogelijkheid hebben om met cultuur in aanraking te komen. Ook worden het stimuleren van cultuurdeelname en het bewaren van de diversiteit en initiatieven als overheidstaken gezien.

Er wordt van de overheid een faciliterende, voorwaardenscheppende rol verwacht. In de Brabant Community krijgt de overheid een regierol die sturing geeft aan het cultuurbeleid en coördinatie voor de hele provincie. Ook wordt het behoud en het bevorderen van herbestemming van cultureel erfgoed door enkele leden van de community genoemd.

'Mijn aandacht gaat daarbij ook uit naar de toegankelijkheid van cultuurbeoefening voor alle inwoners, voor alle lagen van de samenleving en voor alle leeftijden. Het bewaken van het evenwicht, is het doel. Als blijkt dat de mensen niet naar de cultuur kunnen, laten we de cultuur naar de mensen brengen, zoals de bejaardengym naar het tehuis gaat in plaats van de bejaarde naar het sportcentrum. Leden van Brabant Community, ik zie cultuur als iets van en voor mensen. Van en voor ons allemaal. De overheid houdt het overzicht en bewaakt de diversiteit, toegankelijkheid en stimuleert de mensen de cultuur actief te bedrijven, individueel en/ of in verenigingsverband, ongeacht achtergrond, draagkracht of maatschappelijke achtergrond.'

man, 46

'De provincie is als subsidiegever voorwaardenscheppend. Zij heeft de belangen van jong tot oud en van arm tot rijk voor ogen. Iedere burger moet aan zijn/ haar trekken kunnen komen. Cultuur beoefening en erfgoed moet de burger prikkelen, vermaken, emotioneren en geluk geven.'

man, 69

'De rol van de overheid zie ik vooral voor behoud van de cultuurhistorie, dat mag niet van willekeur afhankelijk zijn. Ik vind het belangrijk dat de overheid samenwerking cultuurdeelname stimuleert, maar ik vind ook het eigen initiatief belangrijk en niet alleen afhankelijk zijn van subsidies.'

vrouw, 49

'Waar ik vooral aandacht aan zou besteden is het behouden van cultureel erfgoed. Meer subsidie van de provincie voor het leefbaar maken van kleine dorpskernen, dus niet alle voorzieningen zoals bank, bibliotheek, basisscholen en buurtwinkels weg halen. Een evenement als de Brabantse Dorpen Derby blijven organiseren, zodat mensen gestimuleerd worden om samen te werken aan een cultuurproject.'

vrouw, 61

4 Methode van onderzoek en bronnen

4.1 Werkwijze

De provincie heeft het PON gevraagd in gesprek te gaan met Brabanders over cultuur en erfgoed in Brabant, in het bijzonder het Brabantse cultuuraanbod, cultuurbeoefening, erfgoed, cultuur in de maatschappij, de culturele identiteit en de rol van de overheid. Het PON heeft Brabanders over cultuur en erfgoed bevraagd door een vragenlijst uit te zetten via het Brabantpanel. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met Brabanders om de resultaten van deze vragenlijst verder te verdiepen door de Brabant Community in te zetten.

Brabantpanel – een kwantitatief beeld

Het Brabantpanel is een online panel van ongeveer 2.600 Brabanders die enkele malen per jaar via e-mail uitgenodigd worden om deel te nemen aan onderzoek. De thema's van deze onderzoeken zijn altijd van sociaal-maatschappelijke aard. De vragenlijst ging over cultuur en erfgoed in Brabant, in het bijzonder het Brabantse cultuuraanbod, cultuurbeoefening, erfgoed, cultuur in de maatschappij, de culturele identiteit en de rol van de overheid. Dit leverde de mening van 992 Brabanders op. De resultaten van dit onderzoek zijn gewogen naar geslacht en leeftijd om de respons in overeenstemming te brengen met de werkelijke populatie. Dit houdt in dat de antwoorden die gegeven worden door deelnemers uit een ondervertegenwoordigde groep iets zwaarder meetellen dan die uit een oververtegenwoordigde groep. Met de behaalde respons kunnen we voldoende betrouwbare uitspraken doen over Brabanders. Bij een aantal van 992 Brabanders die hun mening hebben gegeven, hebben we een maximale foutenmarge van 3,1% wanneer we uitgaan van een betrouwbaarheidspercentage van 95%.

Brabant Community – een kwalitatieve verdieping

De Brabant Community is een research community en wordt gebruikt als een kwalitatieve verdiepende onderzoeksmethode. Een research community is een gesloten platform (afgeschermd website) waar alleen de (genodigde) leden toegang toe hebben. Binnen deze community kan met 50 tot 70 deelnemers tegelijkertijd het gesprek aan worden gegaan. Via verschillende technieken (polls, opdrachten, storytelling, discussieplatform et cetera.) kunnen communityleden reageren op de diverse onderzoeksvragen of meedenken over oplossingen. Deze methode stimuleert deelnemers om naast het geven van een antwoord, het gesprek met elkaar aan te gaan over het onderwerp. Deelnemers kunnen zelf ook gesprekken starten over zaken die zij belangrijk vinden en zo zelf issues agenderen. Deze methode is bij uitstek geschikt om vaker in te zetten. Hoe vaker, hoe meer binding met de klankbord-groep.

Tijdens de community werd twee weken online met 70 heel diverse Brabanders een gesprek gevoerd over cultuur en erfgoed in Brabant. De Brabanders die deelnamen aan het gesprek, kwamen uit verschillende regio's en hadden uiteenlopende interesses in cultuur. Daarnaast verschilden zij van opleidingsniveau, arbeidssituatie en leeftijd. Hoewel representativiteit geen item is in het verdiepen van informatie (kwalitatieve meting), is wel een heterogene groep voor dit onderzoek gezocht. Door een zo divers mogelijke groep samen te stellen wordt de meeste rijkheid aan inzichten gecreëerd (en de meeste verdieping). Het gesprek leverde in totaal 728 uitgebreide reacties en interacties op over cultuur en erfgoed in Brabant.

4.2 Bronnen

Boekman 105 (2015). *Culturele Koersen*. Boekman, Amsterdam.

Bommel, M. van & Du Long, K. (2013). *De culturele smaak van Brabanders*. PON, Tilburg.

Bommel, M. van & Edelmann, E. (2011). *Brabantse Cultuurparticipatie: monitor 2010*. PON, Tilburg.

CBS (2014). *Aantal culturele voorzieningen*.

Commissie Paes (2015). *Culturele dynamiek versterken. Eindrapport van de adviescommissie buitenschoolse cultuureducatie*. PON, BMC, Tilburg.

Cultuur in Beeld 2014. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

Cultuur in Beeld 2015. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

Geerken, G. & Vinckx, K. (2013). *Waar zit de energie? Vrijwilligers en erfgoed*. PON, Tilburg.

IJdens, T. (2015). *Kunstzinnig en creatief in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2015*. LKCA, Utrecht.

J. Duenk (2015). *Cultuur in uitvoering. Uitvoeringsprogramma cultuur 2016-2020*. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Kunstbalie & DokE (2015). *Visiedocument: van instelling naar netwerk. Samen verantwoordelijk voor de culturele levensloop*.

Lahaut, D., van den Broek, A. & van Eijck, K (2015). *Tweede editie Cultuurindex Nederland. Kerngegevens over de culturele sector 2005-2013 per pijler en per sector*. Artikel: Boekman 105.

Meijs-Appels, M. (2015). *De (verbeeldings)kracht van erfgoed. Beleidskader erfgoed 2016-2020*. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Mommaas, J.T. (2014). *En dan denk ik aan Brabant. Over het Brabantgevoel in de nieuwste tijd*. In: Het Nieuwste Brabant, provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

PON (2014). *Houvast in onzekere tijden. Jaarboek 2014*. PON, Tilburg.

Raad voor Cultuur (2014) *Meedoen is de kunst. Advies over actieve cultuurparticipatie*. Raad voor Cultuur, Den Haag.

Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed (2016). *Monumentenregister. Actualiteit gegevens 04-03-2016*. Geraadpleegd op 16 maart 2016 van <http://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl>.

Vinckx, K. & van Bommel, M. (2016). *Geluk met een zachte G. Op zoek naar het Bruto Brabants Geluk, een eerste verkenning*. PON, Tilburg.

kennis in uitvoering